

72. Конгрес психолога Србије
Сокобања, 29. мај – 1. јун 2024.

КЊИГА РЕЗИМЕА

РАЗЛИЧИТОСТИ И КРИЗЕ – ПСИХОЛОГИЈА ПРЕД ИЗАЗОВИМА САВРЕМЕНОГ ДОБА

72ND CONGRESS OF PSYCHOLOGISTS OF SERBIA SOKOBANJA, MAY 29 – JUNE 1, 2024
DIVERSITIES AND CRISES – PSYCHOLOGY AND CONTEMPORARY CHALLENGES
BOOK OF ABSTRACTS

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ
Serbian Psychological Society

Домаћи научно-стручни скуп

72. КОНГРЕС ПСИХОЛОГА СРБИЈЕ

Различитости и кризе

Психологија пред изазовима савременог доба

Књига резимеа

Сокобања, Хотел „Моравица“ | 29. мај – 1. јун 2024.

72. Конгрес психолога Србије
Сокобања, хотел „Моравица“, 29. мај – 1. јун 2024.

КЊИГА РЕЗИМЕА РАЗЛИЧИТОСТИ И КРИЗЕ – ПСИХОЛОГИЈА ПРЕД ИЗАЗОВИМА САВРЕМЕНОГ ДОБА

Уредници:

др Ксенија Колунџија
Душан Влајић
Милош Стојадиновић

Програмски одбор | Научни савет публикације | Рецензенти:

др Ксенија Колунџија, председница | Психијатријска ординација „Барачков“, Нови Сад
др Бојана Бодрожа | Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
др Гордана Ђигић | Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
др Јелена Видић | Универзитет „Сингидунум“, Факултет за медије и комуникације, Београд
др Јелена Опсеница Костић | Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
др Милица Лазић | Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
Анита Поповић | Гарда Војске Србије, Београд
Бранислава Стевић | REBT Praxis Centar, Нови Сад
Душан Влајић, ко-секретар | Универзитет у Нишу, Филозофски факултет
Милош Стојадиновић, ко-секретар | Универзитет у Нишу, Филозофски факултет

Организациони одбор:

Весна Чорто, председница
Смиљана Вујадиновић
Александра Пајевић
Нада Станков
Александар Стевановић

Издавач публикације и организатор скупа:

Друштво психолога Србије, Ђушина 7/3, 11000 Београд
тел: 011/3035-131
dpsscrr@orion.rs
www.dps.org.rs

Штампа:

Центар за примењену психологију

Техничко уређење:

Стефан Игњатовић

Тираж:

20 примерака

Београд, 2024.

Ова Књига резимеа је реализована уз подршку
Министарства науке, технолошког развоја и иновација РС.

Садржај

ПЛЕНАРНА ПРЕДАВАЊА	5
ОКРУГЛИ СТОЛОВИ	12
ТРИБИНЕ	20
РАДИОНИЦЕ	24
СИМПОЗИЈУМИ	27
УСМЕНА САОПШТЕЊА	33
ПОСТЕР ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ	79

ПЛЕНАРНА ПРЕДАВАЊА

„ТЕПИХ ТРАУМА“ И ДРУШТВЕНИ ИЗАЗОВИ

Татјана Стефановић Станојевић¹

¹ Адреса за кореспонденцију: tatjana.stefanovic.stanojevic@filfak.ni.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9128-412X>

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Анстракт. Према распрострањеном схватању, трауматски догађаји угрожавају телесни или психички интегритет. Психолошке трауме имају низ модалитета, од шок траума, преко комплексних и развојних, до онога што радо називам васпитним траумама. Могућност да у Србији будемо изложени неком од модалитета трауме је велика. Поменућемо најпре трауме са великим Т: рат, бомбардовање, криминал, убиства и побуне... Паралелно смо изложени и „малим“ траумама: развојним, комплексним, васпитним. У настојању да преживимо велике трауме, ми своје „мале“ личне трауме (занемаривања, злостављања, насиља) стављамо под тепих. Сви имамо такве тепихе. Уколико сами нисмо „стигли“ да их направимо, генерације пре нас дале су нам их у мираз. У сваком случају, ходамо по „траума теписима“. Некада нас жуљају, некада боду, некада пропадамо кроз њих. Можемо да осетимо све то, али не и да знамо разлоге емоција које се јављају. Нико нам их није повезао. И управо тај лични план, личне трауме, чине нас неслободним, неосетљивим, неодговорним, љутим или агресивним у односу на друштвене изазове. Спречавају нас да имамо став и акцију када су у питању велика и важна друштвена превирања и потенцијалне трауме са великим Т. У жељи да освестимо везу између личног и друштвеног одговора на трауму, у жељи да одледимо реакције у обе ситуације, окупили смо се око пројекта: „Траума и психотерапијски модел зацељења или креирање интегративног модела психолошког зацељивања особа са претрпљеном траумом“. Треба поменути и да пројекат живи и ради под покровитељством Огранка САНУ у Нишу (координатор академик Александар Костић, руководилац Татјана Стефановић Станојевић). У оквиру пројекта осветљавају се модалитети трауме и посебно разрађују могуће стратегије зацељења. До сада су представљене и разрађене трауме родитеља и деце са хроничним болестима (др Босанка Јочић Јакуби), партнера са репродуктивним тешкоћама (др Јелена Опсеница Костић и др Милица Митровић), комплексни посттрауматски стресни поремећај (др Тијана Мировић), модели зацељивања траума из детињства (др Татјана Стефановић Станојевић), могућности раста и развоја управо из траума (др Владан Беара), интервенције у кризним ситуацијама (др Тамара Цамоња Игњатовић). Изузетна посећеност и заинтересованост (колега, али и студената) за ова предавања управо је разлог за ентузијазам и вољу да наставимо са радом. Следећа година биће посвећена истраживањима и психотерапијским едукацијама. Надамо се да ће бити прилике да вас и о тим резултатима извештавамо. Досадашње искуство показало нам је да свака траума садржи потенцијал за посттрауматски раст, али тек уколико се искуство обради и интегрише. Особа са освешћеном, обрађеном и интегрисаном траумом заправо би могла да нам понуди наду у светлију будућност.

Кључне речи: психолошка траума, друштвена криза, зацељење

LGBTIQ+ ОСОБЕ: ОД МАРГИНЕ ДО РЕЗИЛИЈЕНТНОСТИ

Ива Жегура¹

Клиника за психијатрију „Врапче“, Загреб, Република Хрватска

Апстракт. LGBTIQ+ афирмативна здравствена скрб може укључивати било коју појединачну или комбинацију већег броја социјалних, психолошких, бихевиоралних или медицинских интервенција осмишљених да подрже и афирмирају сексуалну оријентацију и/или родни идентитет појединца.

Према Меуеровој теорији мањинског стреса (2003), структурални, интерперсонални и индивидуални облици стигме доводе до проксималних стресних искустава која заузврат повећавају здравствени ризик за LGBTIQ+ особе. Ови стресори повезани са стигмом које доживљавају LGBTIQ+ особе на овим ралинама чине опће животне стресоре који представљају додатни ризик за различите исходе повезане са стресом. Особе које припадају сексуалним мањинама и живе у земљама с вишим ступњевима структуралне стигме према сексуалним мањинама (нпр. дискриминаторнији закони и политике) пријављују више интернализоване хомонегативности, вјеројатније је да ће прикрити своју сексуалну оријентацију, искусити већу друштвену изолацију од скупина сексуалних мањина које живе у земљама с нижом структурном стигмом (Pachankis et al., 2020). Слично томе, интернализирана трансфобија може се укратко описати с: неимањем поноса на свој трансродни идентитет, улагањем у пролажење као цисродна особа, отуђењем од других трансродних особа и срамом (Bockting i sur., 2019).

Интерперсонална дискриминација и виктимизација уско су повезани с проксималним мањинским стресорима. Ови процеси укључују интернализовану хомонегативност, транснегативност и осјетљивост на одбацивање темељено на статусу, који су пак повезани с лошим менталним здрављем и здравствено ризичним понашањима (Bockting i sur., 2013; Feinstein i sur., 2012; Frost i sur., 2015; Frost i Meyer, 2009; Pachankis et al., 2015b). Тјескобна очекивања одбацивања могу бити посебно изражена међу трансродним особама и родно разноликим особама. Једна студија показује да је двије трећине трансродних мушкараца изјавило да су доживјели злостављање у здравственим установама у неком тренутку свог живота, а готово половина је изјавила да је избјежавала здравствене услуге у протеклој години (Hughto et al., 2018). Узети заједно, ови подаци показују да LGBTIQ+ популације имају већи ризик за лоше здравствене исходе и опсег ризичног понашања. Учинци кроничног стреса на имунолошки сустав добро су документовани. Док су ране студије претпостављале да стрес „штети“ имунолошкој функцији, сада је очито да тијело на кронични стрес реагира на сложен начин. То је познато под појмом имунолошка дисрегулација, с комплементарном појачаном регулацијом упалних процеса и смањеном регулацијом надгледања вируса. Упала повећава ризик од низа кроничних болести укључујући кардиоваскуларне и неуродегенеративне болести, чак и од неких врста рака. Док смањена функција станичне имуности повећава ризик од акутних болести због слабијег одговора на цјепива и смањене способности борбе против вирусних инфекција.

ТГД особе најчешће доживљавају доступну здравствену скрб неодговарајуће квалитете и потенцијално несигурном (FRA. EU-LGBTI II: Дуг пут за равноправност LGBTI особа, 2020). Међутим, до сада здравствени суствани диљем Еуропе не успијевају пружити једнак приступ за ТГД у успоредби с цисродним особама. Процјењује се да најмање 27% ТГД особа у Еуропи не успијева приступити ТГД здравственој скрби (Smiley et al., 2017). У успоредби с цисродним особама и у успоредби с лезбијкама, гејевима, бисексуалним или интерсексуалним особама, ТГД особе су највише погођене тиме што немају приступ одговарајућој скрби и међу онима су које пријављују

¹ Адреса за кореспонденцију: iva.zegura@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9649-1948>

највише стопе лошег здравља (FRA. EU-LGBTI II: Дуг пут за равноправност LGBTI особа, Gonzales et al., 2023; Reisner et al., 2022. Transgender Europe Map). Неједнакости специфичне за земљу могу бити усложене другим социо-демографским варијаблама, као што је млађа животна доб или небинарни родни идентитет, што може негативно утјецати на приступ ТГД интервенцијама (небинарни родно различите особе имају значајно мању вјеројатност да ће приступити ТГД скрби од бинарних трансродних мушкараца или жена), (Burgwal i sur., 2019; Burgwal i sur., 2021). Друге испреплетене опресије као што су ниско образовање и социо-економски статус, етничка мањина и статус инвалида, мигрантско подријетло или укљученост у сексуални рад могу потенцирати ове неједнакости.

Појавио се и глобални антиродни покрет који се бори против права жена и ЛГБТИQ+ особа. У Еуропи такођер налазимо традиционалне и конзервативне друштвене групе, организације и странке које су све гласније у противљењу репродуктивним правима жена, истосполним браковима, посвојењу и свеобухватној сексуалној едукацији (Gallo, 2019; Graff & Korolczuk, 2017; Graff & Korolczuk, 2018; Graff & Korolczuk, 2022). Студија из 2023. Dhanani и Totton-а показала је да су све транс особе у опасности од негативних исхода, укључујући повећани ризик од самоубојства, јер се диљем САД-а зазивају, имплементирају и дијеле закони против трансродности. Као одговор на то, чланови маргинализованих ЛГБТИQ+ заједница и њихове обитељи проналазе начине за изградњу веза и заговарање својих права. Szymanski и сурадници (2023) показују да сексуалне мањине које судјелују у ЛГБТИQ+ активизму имају тенденцију побољшаног психолошке добробити. Студија показује да смисао живота, стратегије суочавања с проблемима и повезаност заједнице играју кључну улогу у овом односу.

Приступ највишем стандарду LGBTIQ+ афирмативне здравствене скрби која поштује достојанство и право на самоодређење, особни, физички и психички интегритет, аутономију и добробит LGBTIQ+ особа, те која се ослања на праксу утемељену на доказима, клиничке смјернице и стандарде скрби треба бити приоритет у свим еуропским суставима здравствене заштите.

Кључне речи: афирмативни приступ, едукација, LGBTIQ+, мањински стрес, ресилијентност

ОД ПЕРСПЕКТИВЕ ОДРАСЛОГ КА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕТЕТА: ДА ЛИ СУ РАЗЛИКЕ ЗАИСТА НЕПРЕМОСТИВЕ?

Јелена Врањешевић¹

Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Апстракт. Одраслоцентрични поглед на детињство и развој детета и занемаривање перспективе деце у истраживачком процесу најчешће доводи до интерпретација које су или непотпуне или погрешне, будући да се подаци тумаче из перспективе одраслих и њихове идеје о развоју, потребама и компетенцијама детета, а не из перспективе саме деце. Разлози због којих је дечја перспектива дуго била слабо видљива и заступљена у проучавању детињства се односе на а) доминантну слику о детету које је представљено као особа у настајању, тј. незрела, непотпуна, некомпетентна, а самим тим и непоуздана као извор података о себи, б) коришћење квантитативне методологије у истраживањима, где се од деце тражи да одговарају на унапред припремљена питања, осмишљена од стране одраслих и в) однос моћи између деце и одраслих заснован како на инхерентној рањивости деце, која произилази из физичке и психолошке незрелости, недостатка знања и искуства, тако и на структуралној, која произилази из недостатка друштвене, политичке и економске моћи.

На промену статуса деце у истраживању утицао је период критичког преиспитивања методологије и циљева појединих друштвених наука (антропологије, етнологије, социологије, психологије), акценат на квалитативним истраживањима која имају за циљ разумевање перспективе учесника истраживања, покрети за еманципацију маргинализованих друштвених група који критикују доминантне теоријске моделе и методолошке приступе који занемарују перспективу различитих маргинализованих група (међу којима су и деца), као и нове политике у области заштите права детета (међу којима је свакако најзначајнија Конвенција о правима детета). Сви ови разлози су допринели да се од одраслоцентричних истраживања у којима су деца схваћена као пасивни објекти истраживања, док одрасли имају сву моћ и контролу над истраживачким процесом, пређе на истраживања у којима дете има централну улогу, било као експерт за сопствено искуство (дете као субјект / друштвени актер) било као истраживач (ко-истраживач) који спроводи истраживање (Christensen & Prout, 2002).

Добити од партиципативних истраживања су бројни и односе се како на децу, тако и на одрасле и на сам квалитет истраживачког процеса. Одрасли се кроз процес партиципације уче децентрацији, уче се да деле моћ са децом (кооперативни модел моћи), да слушају децу и да разумеју њихову перспективу. Ово у великој мери утиче и на квалитет истраживачког процеса, будући да се са учешћем деце у истраживању повећава вероватноћа да истраживачки проблем одражава дечија аутентична интересовања и да је релевантан за децу, да је методологија развојно адекватна, као и да закључци одражавају перспективу деце.

Што се тиче деце и њихове добити од партиципативних истраживања, гледано из развојно-психолошке перспективе партиципација обезбеђује развојни континуитет, односно омогућује деци да на најранијим узрастима стичу и развијају оне компетенције које су важне за живот у демократском, грађанском друштву. Партиципација представља трансформативно искуство које доводи до подстицања самопоштовања, сигурности у себе и своје компетенције, позитивне слике о себи и доживљаја себе као проактивног учесника у животу своје заједнице. Еманципаторни потенцијал партиципативних истраживања састоји се у промоцији слике о детету као активном актеру у друштвеној заједници, равноправном партнеру чији глас се чује и уважава и који својом праксом покушава да мења status quo у устаљеним односима моћи.

¹ Адреса за кореспонденцију: jelena.vranjesevic@f.bg.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4567-9585>

Кључне речи: партиципативна истраживања, деца (ко)истраживачи, перспектива деце, одраслоцентризам

ИГРАЊЕ СА КРИЗОМ: ПРИМЕЊЕНО ПОЗОРИШТЕ КАО СИГУРАН ПУТ ЗА ПОТРАГУ ЗА СМИСЛОМ

Христина Муратиду¹

Академија уметности Универзитета у Новом Саду (АУНС)

Анстракт. Примењено позориште покрива велики избор метода које користе извођачке уметности за друштвено образовање кроз недискриминаторне и интерактивне приступе. Представу Примењеног позоришта прати и радионички процес за гледаоце, у коме они постају коаутори и ко-глумци представе. Омогућено им је да користе позоришне технике засноване углавном на импровизацији, да екстернализују оно што замишљају о догађајима из живота ликова који нису приказани у представи, о њиховим мотивацијама, мислима, осећањима и њиховим изборима. Они замењују улоге као глумци и гледаоци, говорници и слушаоци. Веома често Примењено позориште почиње и завршава само у радионичком формату, без припремљене позоришне представе. Овај процес личи на експерименталну пробу, где учесници осмишљавају сопствену представу, али и проширују и анализирају микрокосмос који су сами замислили, учећи једни од других.

У оба случаја, унутар заштитног оквира драматизованог наратива (инспирисаног писаном историјом, усменом историјом, литературом, архивским документима, митологијом, легендама, фолклором и, наравно, проблемима и појавама савременог доба), оснажују се гледаоци/учесници да преиспитају своје индивидуалне и друштвене идентитете, пројектујући на ликове овог наратива како разумеју свет око себе, како дефинишу шта нас чини људима и шта за њих значи бити људско биће.

На пленарном предавању биће представљени пројекти Примењеног позоришта планирани и реализовани од стране студената Мастер студија Примењеног позоришта на Академији уметности у Новом Саду, као и пројекти Центра за позоришна истраживања Нови Сад. Неки пројекти су се бавили специфичним старосним групама - ученицима основних школа, средњошколцима, младим особама, старијим грађанима различитих узраста. Други су били отворени за све узрасте или су били дизајнирани за образовање и оснаживање одређених угрожених и маргинализованих грађана. Ова презентација ће покушати да истакне значај Примењеног позоришта као педагогије за нашу нову еру; као друштвене интервенције која нуди алате за креативну сарадњу, превенцију насилних чина, оснаживање менталног здравља, потрагу за самосвести, разумевање наших улога, наших права и одговорности као припадника заједница којима припадамо.

Сви ови пројекти драматизовали су ситуације које су драмски ликови - измишљени, стварни, или спој и једног и другог - доживели као кризу са непредвидивим напретком и завршетком. Од најтише приватне кризе индивидуалне природе до кризе чије димензије троше енергију читавих народа, кризе су наративи који обезбеђују зупчанике који покрећу позоришну машину. Партиципаторна и демократска природа Примењеног позоришта омогућава његовим учесницима да се играју са овим зупчаницима, како би истражили опасности које кризе отварају, цорсокаке до којих може довести и путеве на којима се може пронаћи равнотежа и исцељење. Играње са кризом и преузимање ризика у емоционално безбедном простору Примењеног позоришта помаже грађанима свих узраста и друштвених средина да помере машину позоришне приче ка променама које им дају смисао.

¹ Адреса за кореспонденцију: primpozoriste@gmail.com

ОКРУГЛИ СТОЛОВИ

ОДГОВОР ПСИХОЛОГА У КРИЗНИМ СИТУАЦИЈАМА: ГОДИНУ ДАНА ПОСЛЕ МАСОВНИХ УБИСТАВА

Водитељ:

Тамара Цамоња Игњатовић¹, Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за психологију

Учесници:

Ања Симоновић², Универзитет „Сингидунум“, Факултет за медије и комуникацију, Београд
Бранислава Стевић, REBT Praxis Centar, Нови Сад
Јасмина Михњак, Психолошки центар Vignera, Нови Сад
Андријана Влацић, Војномедицинска академија, Београд • EMDR Serbia, Београд
Ана Бусарац, Војномедицинска академија, Београд • EMDR Serbia, Београд

Апстракт. Случајеви два узастопна масовна убиства у О. Ш. „Владислав Рибникар“ и селима Дубона и Мало Орашје оставили су последице које су погодиле, не само породице жртава ове трагедије, већ и грађане широм Србије. Свака нова трагедија у којој су жртве, али и починиоци деца, изнова буди трагове трауматских сећања код многих људи, због чега ова трагедија има карактеристике колективне трауме, посебно у контексту дуготрајне друштвене кризе која уноси готово хроничан немир и несигурност код грађана. Психолози су као струка, били веома ангажовани на ублажавању последица ових догађаја током протеклих годину дана. Овај вид подршке организован је од стране више тимова који су имали различите улоге и задатке. Првенствено су организоване психолошке кризне интервенције, а затим и пролонгирана психосоцијална подршка у заједници којом је руководио Институт за ментално здравље у сарадњи са Друштвом психолога. Затим је организована и подршка ученицима, наставницима и родитељима у школи кроз индивидуални рад, радионице и сл., а којом је руководио посебан тим ДПС-а. Коначно, организовани су и специјализовани облици подршке кроз рад са директним жртвама трагедије - родитељима са трауматским губитком, рањенима и преживелим учесницима трауматског догађаја у који су били укључени психотерапеути Асоцијације ЕМДР Србија. Недавно је и Мултидисциплинарни тим у чијем су саставу наше колеге са Филозофског факултета у Београду успоставио сарадњу са Радном групом Владе која ради на припремању предлога за меморијал и обележавање годишњице трагедије. У оквиру округлог стола поделићемо искуства из праксе психолога који су били укључени у ове различите видове психолошке подршке и помоћи. У дискусији ћемо се бавити активностима које су реализоване, тешкоћама са којима смо се сусретали, питањима о томе шта смо могли другачије, као и плановима у вези са даљим пружањем психолошке подршке у заједници и другим видовима подршке којима можемо допринети као професија.

¹ Адреса за кореспонденцију: tamara.dzamonja@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4953-7242>

²

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9064-3178>

ИЗАЗОВИ У ОБЛАСТИ ПРОЦЕНЕ ФУНКЦИОНАЛНОСТИ РАЗЛИЧИТИХ АСПЕКТА РАДНЕ СРЕДИНЕ

Водитељ:

Јелена Сладојевић Матић¹, Универзитет „Сингидунум“, Факултет за медије и комуникације,
Департман за психологију, Београд

Учесници:

Горан Опачић², Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Департман за психологију
Светлана Радовић, Универзитет „Сингидунум“ Београд,
Факултет за медије и комуникације, Департман за психологију
Јасна Милошевић Ђорђевић³, Универзитет „Сингидунум“ Београд,
Факултет за медије и комуникације, Департман за психологију

Образложење теме. Разматраћемо изазове у препознавању значаја фокусиране и ефикасне процене различитих аспеката функционалности радне средине, прецизног посматрања и тестирања одређених области радног понашања, као и значаја који ове активности имају у креирању функционалне радне средине. Биће приказани неки од инструмената за процену различитих феномена и процеса у оквиру радног понашања. Такође ће бити детаљно представљена и презентована и одређена апликативна решења која се лако могу прилагодити потребама компанија. Биће приказан сет инструмената који испитују задовољство различитим факторима везаним за радну средину – HR барометар. Овај сет инструмената омогућава клијентима-различитим компанијама да ураде циљану процену одређених елемената које перципирају као најрелевантније или препознају да су им у тим областима потребне одређене корективне интервенције. Такође ће бити приказани инструменти за процену тимског рада и функционалности тимова, са посебним акцентом на управљање тимовима. У питању је сет инструмената који су у фази стандардизације и сачињени су за процену следећих аспеката радног понашања: задовољство послом, организациона клима, изложеност стресним ситуацијама на раду, процена лидерског стила и лојалност организацији. На примерима из праксе показаћемо могућности примене инструмената у области тимског рада, међутимске сарадње, процене комуникације унутар и између тимова (тимски Салмон-лине; модел критичне границе) као и примере неких од програма који су након резултата процене уследили. Посебан акценат ће бити на област превенције – говорићемо о значају мултидисциплинарног приступа у раду на превенцији и унапређењу менталног здравља у компанијама/организацијама, као и о могућностима формирања мреже екстерних сарадника и тимова за реаговање у кризним ситуацијама. Сви наведени инструменти, као и остали о којима ћемо дискутовати, а који служе за дијагностику стања, представљају полазну основу за стратешко планирање свих даљих HR активности. Резултати овакве процене и предлог корективних и развојних мера које из ње проистичу, отварају простор HR стручњацима да се позиционирају као стратешки бизнис партнери и релевантни учесници у доношењу стратешких одлука.

¹ Адреса за кореспонденцију: jelena.sladojevic.matic@fmk.edu.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3773-4203>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8461-199X>

³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9898-894X>

КО САМ ЈА И ШТА МЕ (НАЈВИШЕ) ДЕФИНИШЕ? УЛОГА САДРЖАЈА ИДЕНТИТЕТА У ПРЕДВИЂАЊУ СУБЈЕКТИВНОГ БЛАГОСТАЊА МЛАДИХ У РАЗЛИЧИТИМ КУЛТУРАМА

Водитељ:

Ксенија Колунџија¹, Друштво психолога Србије, Београд

Учесници:

Милица Лазих², Весна Гаврилов-Јерковић³ и Иван Јерковић,
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Анстракт. Већина до сада спроведених студија о идентитету адолесцената ослања се на теорије развоја идентитета и статуса идентитета, које третирају формирање идентитета као динамичан процес и основни развојни задатак у адолесцентском периоду. Према овим теоријама, формирање идентитета је процес током којег појединци интегришу своја искуства из детињства, вештине, уверења и идентификације у јединствену и кохерентну целину. Овај процес омогућава младим одраслим особама да успоставе осећај континуитета са својом прошлошћу, док истовремено пружа осећај сврхе и смернице за њихову будућност. Велики број истраживања показао је да формирање кохерентног и стабилног идентитета игра кључну улогу у менталном здрављу младих. Међутим, иако се препознаје важност процеса идентитета за ментално здравље адолесцената, постоји ограничени број истраживања о психолошком садржају идентитета. Садржај идентитета односи се на различите особине које појединци узимају у обзир када размишљају о томе ко су, обухвата вредности које појединци додељују различитим аспектима себе, и особине путем којих дефинишу себе у односу на друге и њихов социјални контекст. У оквиру овог округлог стола биће дискутовани први налази у оквиру пројекта IDIOMATIC („Оријентације идентитета и ментално здравље код адолесцената: Испитивање улоге базичних психолошких потреба и културе“), који је финансиран од стране Фонда за науку, у оквиру програма Идентитети. На овом округлом столу ће бити дискутовани налази лонгитудиналне и крос-културне студије о улози коју персонална (вредновање особина и вредности које нас чине јединственим), релациона (како појединци себе дефинишу у односу на значајне друге), колективна (дељени осећај припадности и идентификације са већом групом или заједницом) и јавна (како појединци представљају себе спољном свету) оријентација идентитета има на ментално здравље младих, као и о томе какву улогу у овој релацији остварује задовољење или осујећење основних психолошких потреба (аутономије, компетенције и потребе за повезаностју). Нарочити акценат ће бити стављен на резултате крос-културне студије (20 земаља са 5 различитих континената) који наглашавају различиту улогу оријентација идентитета на ментално здравље младих, у зависности од друштвених облика специфичних за одређене културе.

1 Адреса за кореспонденцију: kkolundzija@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9291-8007>

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6640-9851>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3256-1174>

УНАПРЕЂИВАЊЕ САРАДЊЕ КОД МЛАДИХ У ШКОЛСКОМ КОНТЕКСТУ: ПОТПОРНИ СИСТЕМИ И УЛОГА НАСТАВНИКА¹

Водитељ:

Драгица Павловић Бабић², Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за психологију

Учесници:

Смиљана Јошић³, Институт за педагошка истраживања, Београд
Марија Талијан Војновић, Земунска гимназија, Земун, Београд
Ивана Ценерић, Центар за образовне политике, Београд

Образложење теме. Иако традиционално оријентисана на индивидуална постигнућа, савремена школа, као и сви одрасли који раде са младима, суочавају се са промењеним захтевима и сложеним проблемским ситуацијама савременог друштва, који и од школе траже промену начина рада. Због тога су се савремене образовне политике у свету оријентисале ка заједничком решавању проблема, уз развој вештина тимског рада (нпр. OECD, Европска комисија). Недвосмислен је значај школе за развој ове компетенције јер је школа једино место где сваки појединац може добити увремену и развојно адекватну подршку. Да ли је образовни систем у Србији погодан контекст за развој ове компетенције? И, како би школа то требало да ради? Један могући одговор даје пројекат PEERSolvers у оквиру којег је развијен теоријски заснован модел систематичног подстицања вештина сарадње и тимског решавања проблема код младих у редовном образовном процесу. Овај модел је и емпијски проверен. У више школа имплементиран је тренинг за средњошколце којим се унапређују њихове вештине сарадње кроз четири кључна елемента: особине личности, емоционална интелигенција, размена идеја кроз дијалог и употреба ресурса. За едукаторе је развијен приручник *Сарадњом до решења* који даје конкретне смернице како се вештине сарадње у ситуацији решавања проблема адекватно подржавају. Потпорни механизми развијени су за сва четири елемента модела, а у ситуацији колаборативног решавања проблема групе су добијале прилагођену инструкцију чији је смисао да подстакне и усмери рад онда када група не ради ефикасно. Подршка која се пружа је градуирана и зависи од интензитета и трајања проблема са којима се група суочава. Дакле, развијен је модел у којем су потпорни механизми (scaffolding) усмерени на групу, а не на појединца. Питање је може ли овакав модел заживети у пракси и који су предуслови потребни да се то оствари. Да би се одговорило на ово питање важан је допринос свих професионалаца који раде са адолесцентима, те вас позивамо да нам се придружите и будете део ове важне тематске заједнице.

¹ Напомена: Истраживање спроведено уз подршку Фонда за науку Републике Србије, број пројекта: 7744729, *The PEER model of collaborative problem solving: Developing young people's capacities for constructive interaction and teamwork – PEERSolvers*.

² Адреса за кореспонденцију: dragica.pavlovic@f.bg.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6824-7243>

³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2984-5843>

ПРИМЈЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ: РЕФЕРАЛНИ МЕХАНИЗАМ ПОДРШКЕ ДЈЕЦИ У ШКОЛАМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Водитељ:

Сања Радетић Ловрић¹, Друштво психолога Републике Српске, Бања Лука

Учесници:

Сања Радетић Ловрић, Дијана Ђурић и Гордана Ружић Милунић
Друштво психолога Републике Српске, Бања Лука

Апстракт. Реферални механизам подршке дјечи у школама Републике Српске“ (краће: „Реферални механизам“) је саставни дио програма „Брига о дјечи – заједничка одговорност и обавеза“ и има за циљ да оснажи васпитну улогу школе, професионалне капацитете стручних сарадника и подстакне мултисекторску и интердисциплинарну сарадњу. Полазна основа за утемељење рефералног механизма су наставничке опсервације стања и понашања ученика у контексту школског живота. Наставничке опсервације представљају формативни аспект васпитне улоге школе, неодојив од њене образовне улоге. Смјернице за наставничке опсервације представљају научно засноване стручне принципе и поступке успостављања Рефералног механизма подршке дјечи. За њихову примјену нису потребна посебна предзнања. Налазе се у свакој одјељењској књизи и служе као подсјетник наставнику за опсервацију манифестних понашања и стања ученика. Примјена Смјерница се односи на све ученике од првог до деветог разреда основне школе и све ученике од првог до трећег, односно четвртог разреда средње школе. Наставник врши опсервацију и уочава манифестна понашања и стања код свих ученика са којима долази у контакт за вријеме наставе, школског одмора, прије и после наставе: у холу, ходницима, школском дворишту и другим просторијама школе. С циљем постизања свеобухватности, функционалности и објективизације наставничких опсервација креирана је „Листа за систематизовање наставничких опсервација“. Након примјене Смјерница од стране наставника и остварене сарадње са стручном службом школе, стручни сарадници заједно са одјељенским старјешиним врше професионалну процјену о даљем поступању и предузимању мјера бриге за дијете, у складу са надлежностима. Намјера је да се примјеном Листе пружи основа у изградњи јединственог приступа остваривању васпитне улоге наставника и васпитне функције школе у подршци и оптимизацији социјално-емоционалног развоја дјече и правовременом уочавању евентуалних потешкоћа у том процесу, али и на потенцијалну даровитост и одређене дјечије таленте, које би школа требала да препозна и да их његује. Циљ округлог стола је да укаже на начин примјене механизма у васпитно образовном систему Републике Српске.

¹ Адреса за кореспонденцију: drustvo.psihologa@gmail.com

ПРЕВЕНЦИЈА У ОБЛАСТИ МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА У ОКВИРУ ВАСПИТНОГ РАДА СА УЧЕНИЦИМА У ШКОЛСКОМ ОКРУЖЕЊУ

Водитељ:

Ружица Петровић Гашевић¹, Геодетска техничка школа, Београд

Учесници:

Зорица Панић, Десета гимназија „Михајло Пупин“, Београд
Мирјана Главаш Филиповић, ОШ „Свети Сава“, Младеновац
Радмила Симијонових, Друга економска школа, Београд
Мирјана Милосављевић, ОШ „Вук Стефановић Караџић“, Крагујевац
Љиљана Игњатовић, ОШ „Душан Јерковић Уча“, Шимановци
Ивана Михаиловић, Техничка школа, Београд

Образложење теме. Ментално здравље је предуслов квалитетног живота. Добро ментално здравље значи да се особа успешно носи са свакодневним неугодним и стресним ситуацијама и да, упркос њима, добро функционише, да је задовољна собом и успешно се опоравља од емоционалних тешкоћа, прихватајући и на конструктиван начин изражавајући негативне и непријатне емоције. У данашњем образовном и друштвеном окружењу подршка менталном здрављу ученика постаје све важнија компонента ефикасног образовања. Ово је комплексан изазов који захтева пружање свеобухватне подршке и континуирано праћење индивидуалних потреба ученика, односно његовог интелектуалног, емоционалног и социјалног развоја, узимајући у обзир и друге важне факторе који утичу на ментално здравље. Изазови на пољу менталног здравља почињу већ на раном узрасту. Пред децом и младима је много различитих информација и повећан је притисак друштва и очекивања која се постављају пред њих. С друге стране, већа слобода избора коју данас деца и млади имају повлачи и већи степен одговорности. С обзиром на то да деца и млади највећи део времена проводе у школама, највећи број стресних ситуација је повезан са школом и/или појединцима у њој. Због свега наведеног, изузетно је важно научити децу и младе техникама емоционалне регулације и стратегијама превазилажења стресних ситуација. У оквиру округлог стола покушаћемо да истакнемо улогу психолога у школама у превентивним активностима у области менталног здравља ученика, прикажемо примере добре праксе у стварању школе као сигурног окружења кроз реализацију активности које ће допринети јачању резилијентности, развоју капацитета ученика, учењу и вежбању корисних вештина и развијања способности за понашања која омогућавају појединцима да се ефикасно носе са захтевима и изазовима свакодневног живота и кроз едукативни рад са родитељима и наставницима, укажемо на изазове у раду у овој области и могуће начине превазилажења.

¹ Адреса за кореспонденцију: rusicapsiholog@geodetska.edu.rs

ПСИХОТЕРАПИЈА, САВЕТОВАЊЕ И КОУЧИНГ: РАЗГРАНИЧЕЊА И ПРЕКЛАПАЊА

Водитељи:

Кристина Брајовић Цар¹, Универзитет „Сингидунум“, Факултет за медије и комуникације,
Департман за психологију • Удружење „ТАУС“, Београд
Весна Гаврилов Јерковић², Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет,
Одсек за психологију
Катарина Крстић, Banca Intesa, Београд • Gestalt Centar, Београд

Учесници:

Александра Ђурић, Удружење „ТАУС“, Београд
Небојша Јовановић, Удружење за психотерапију, саветовање и коучинг Србије (УПСКС), Ваљево
Марјан Тошић, Удружење за психотерапију, саветовање и коучинг Србије (УПСКС), Ваљево

Апстракт. Од 2020. у свим модалитетима и стручним удружењима забележен је пораст броја пријављених кандидата за додатну едукацију из области примењене психологије, посебно када је реч о психотерапији и сродним применама психолошких теорија и метода, као што су психолошко саветовање и коучинг заснован на научно утемељеним психолошким знањима. Водитељи ће са другим учесницима округлог стола дискутовати о приликама и ризицима које са собом носи увећано интересовање за стручно оспособљавање као и о начинима регулације ове области праксе, у одсуству законских оквира који недвосмислено уређују поља примене психологије. Додатне подтеме округлог стола биће: (1) Историјски осврт на настанак и развој кроз примену сва три поља примене психолошких знања и вештина у области превенције, психо-едукације и третмана. Од психотерапије, психолошког саветовања до коучинга као најмлађе гране примењене психологије; (2) Перцепција ових модалитета у стручној и лаичкој јавности, детаљан приказ стандарда едукације и сертификације који су у примени у Србији; (3) Врсте проблема у регулативи и акредитацији који се односе на сваки од ових модалитета; (4) Разлике и сличности у методологији рада, места укрштања теорије, техника и етичких принципа, као и поља разграничења, индикација и контраиндикација за примену у појединачним случајевима; (5) Размена искустава из праксе, дискусија на темељу студије случаја; (6) Будућност развоја ових модалитета; (7) Разматрање могућности регулисања ових делатности за психологе законом о психолошкој делатности и чланством у Комори која је, за сада у Србији регулисана искључиво кроз професионална удружења и међународну афилијацију и чланство у ЕАП-у и ЕАЦ и другим међународно релевантним удружењима, а без законске обавезе коју прописује држава или комора струке.

1 Адреса за кореспонденцију: kbrajovicc@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4953-7242>

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3256-1174>

ТРИБИНЕ

ДУГИНЕ ПОРОДИЦЕ У СРБИЈИ: ИСКУСТВА РОДИТЕЉА LQBTIQ ДЕЦЕ И LQBTIQ РОДИТЕЉСТВО

Модератор:

Јелена Видић¹, Универзитет „Сингидунум“, Факултет за медије и комуникације, Београд

Уводничари:

Ведрана Мирковић², Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Кристиан Ранђеловић³, XY Spectrum, Београд

Александра Гавриловић, LABRIS, Београд

Ива Жегура⁴, Клиника за психијатрију „Врапче“, Загреб, Хрватска

Апстракт. Истраживања показују да су LQBTIQ особе (лезбејке, геј мушкарци, бисексуалне, трансродне, интерсекс и квир особе) једна од најдискриминисанијих група у Србији. Поред изражене социјалне дистанце, предрасуда и изложености различитим облицима насиља, на свеукупни положај LQBTIQ особа утиче и непостојање одговарајуће законске регулативе, као и мањак знања о положају и потребама LQBTIQ особа, не само у општој јавности, већ и у стручним психолошким круговима. Поред изложености различитим испољавањима стигме заједничким за сексуалне и родне мањине, унутар ове хетерогене групе постоје и одређени специфични проблеми: док се интерсекс и трансродне особе сусрећу с проблемима у медицинској и законској сфери у вези са одређивањем пола и родно афирмативним процедурама (укључујући и не/омогућавање биолошког родитељства), недостатак правне регулативе која би уредила питање истополних заједница и родитељство унутар њих чини невидљивим постојеће и будуће породице LQBTIQ родитеља, као и изазове с којима се свакодневно носе. Поред тога, родитељи LQBTIQ деце наилазе на специфична питања, као што је процес аутовања у различитим окружењима, процес прихватања и тражење одговарајућих модела подршке за своје дете. Циљ ове трибине је да прикаже неке од изазова и тешкоћа с којима се суочавају родитељи LQBTIQ деце и LQBTIQ родитељи, начине њиховог превазилажења и примере добре праксе. Учесници и учеснице ове трибине имају вишегодишње искуство у пружању подршке у ванинституционалном сетингу, као и у сарадњи са институцијама. Поред разматрања живота LQBTIQ особа у контексту породице од детињства до позних одраслих година, трибина ће бити прилика за отварање дискусије о томе где би психолошка заједница могла да се укључи како би на бољи начин подржала дугине породице.

¹ Адреса за кореспонденцију: vidic.jelena@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5844-2651>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9343-2731>

³ ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9471-1178>

⁴ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9649-1948>

„(САСВИМ) НАШЕ ДЕТЕ“ – ПСИХОЛОШКИ ИЗАЗОВИ ВАНТЕЛЕСНЕ ОПЛОДЊЕ СА ДОНИРАНИМ ГАМЕТИМА¹

Водитељ:

Јелена Опсеница Костић², Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Учесници:

Сандра Јовановић, IVF Centar, Београд

Наталија Илић³, Центар за заштиту менталног здравља, УКЦ Ниш

Јелена Суботић Кривокапић⁴, Висока медицинска школа струковних студија

„Милутин Миланковић“, Београд

Тања Панић⁵, Висока школа струковних студија „Сирмијум“ Сремска Митровица •

Психолошки центар „ТРИ“, Сремска Митровица

Апстракт. У Републици Србији је, од самог краја 2022. године, почело спровођење вантелесне оплодње (ВТО) уз помоћ донираних сперматозоида и јајних ћелија. Ово не значи да у ранијем периоду у нашој земљи није било породица насталих уз помоћ донора гамета. Парови и жене без партнера су одлазили у иностранство и постајали родитељи уз помоћ ‘репродуктивних других’, о чему се ни у широј ни у стручној јавности није много говорило. Превладавање неплодности је стресан процес, пун невидљивих губитака. У овом случају, поред свега што неплодност носи са собом, јавља се и значајан, специфичан губитак: један родитељ губи генетску повезаност са дететом које ће одгајати. Законом о биомедицински потпомогнутој оплодњи психолози су, по први пут, експлицитно укључени у процес ВТО, али само кроз рад Комисије за употребу донираних гамета. (Парови који се пријављују за хомологну ВТО немају законом предвиђену могућност за разговор/е са психологом у оквиру ове процедуре.) Постоје бројна отворена питања у вези са породицама које настају уз помоћ донора, на која одговоре могу и треба да дају психолози. Између осталог, психолози укључени у рад Комисије су позвани на почетку 2024. године, од стране Министарства здравља, да предложе протокол који обухвата конкретне индикаторе да су пар, односно жена без партнера, спремни за ВТО са донираним репродуктивним материјалом. Са овом новином ће бити упознати ученици Конгреса. Поред тога, стручњаци који имају искуство у раду са паровима којима су потребне донације гамета, ће изнети своје утиске о најчешћим дилемама и изазовима које парови имају. Сви психолошки изазови се свакако не завршавају када пар добије дете – тада се јављају нови, које ћемо, највероватније, тек уочити у нашој средини. Између осталог, важно је питање отворености, односно тајности у вези са дететовим генетским преклом, као и питање количине и квалитета информација које породица има о донору. Родитељи, наравно, имају право да одлуче шта ће и како поделити са дететом, али је уочљив недостатак кампање која би подржала отвореност. На пример, у нашој земљи још увек нису написане и штампане сликовнице/књиге за децу које би родитељима понудиле наратив и термине за објашњење настанка породице, какве постоје у иностранству. Психолози нису једини одговорни за едукацију јавности, али би требало да играју значајну улогу у том процесу.

¹ *Напомена.* Део емпиријских резултата изнетих на овом округлом столу настао је у оквиру истраживања спроведеног уз подршку Фонда за науку Републике Србије, бр. 1568 – *Identity Crisis in Women Facing Infertility: Mixed Methods Approach – InsideMe.*

² Адреса за кореспонденцију: jelena.opsenica.kostic@filfak.ni.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2305-4808>

³ ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9912-1458>

⁴ ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0910-3036>

⁵ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0391-0507>

ОДГОВОР НА КРИЗУ

Модератор:

Анита Поповић¹, Гарда Војске Србије, Пројектни тим ДПС, Београд

Уводничари:

Бранислава Стевић, REBT Praxis Centar, Центар за ратну трауму, Нови Сад, Пројектни тим ДПС,
Тим за психосоцијалну подршку ИМЗ, Београд

Инес Сужуковић, 72. бригада за специјалне операције, Панчево

Урош Смиљанић, Горска служба спасавања, Ниш

Нада Станков, ОШ „Јован Стерија Поповић“, Пројектни тим ДПС, Београд

Анстракт. Савремено друштво суочава се с различитим кризама које захтевају свеобухватан и мултидисциплинарни приступ у решавању њихових психолошких последица. Ова трибина посвећена је анализи и расправи о психолошким аспектима криза у Србији током протеклих десет до петнаест година, уз нагласак на мултидисциплинарни приступ као кључни фактор у пружању ефикасне подршке заједници и појединцима у трауматичним ситуацијама. Учесници трибине, међу којима су стручњаци из области психологије, али и помагачи на терену делиће своја искуства, знања и перспективе како би боље разумели динамику психолошких реакција на кризе и ефикасне стратегије за реаговање и рехабилитацију. Кроз анализу конкретних примера кризних интервенција, трибина ће истражити различите психолошке механизме суочавања са траумом, улогу организација у пружању подршке, као и важност међусекторске сарадње и мултидисциплинарног приступа у очувању менталног здравља и јачању отпорности друштва на кризне догађаје. Такође, фокус трибине ће бити и на питањима како се носити са стресом и траумом током кризних интервенција, са посебним освртом на искуства стручњака и професионалаца који се ангажују на терену. Кроз размену идеја и практичних примера, истражићемо стратегије за превазилажење стресних ситуација и очување менталног здравља током активне интервенције у кризним ситуацијама. Уз то, трибина ће истражити и улогу технологије у кризним ситуацијама, посебно кроз примере коришћења дигиталних алата за пружање психолошке подршке и координацију акција на терену. Поред тога, посебна пажња ће бити посвећена и инклузивности у приступу кризама, укључујући и перспективе рањивих група попут деце, старијих особа и особа с инвалидитетом. Кроз интерактивну дискусију и студије случаја, трибина ће осветлити кључне изазове и могућности у управљању кризама, са циљем да се унапреди ефикасност интервенција и пружања подршке у будућности. Очекује се да ће учесници добити свеобухватан увид у сложене динамике кризних ситуација, као и конкретне смернице за даље унапређење кризног одговора кроз сарадњу различитих сектора и примену иновативних решења.

¹ Адреса за кореспонденцију: anpopsi@gmail.com

РАДИОНИЦЕ

ТРАНСРОДНОСТ У ПСИХОЛОШКОЈ ПРАКСИ

Ведрана Мирковић¹

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Опис радионице. Радионица је намењена колегама и колегиницама које се у свом раду сусрећу са трансродним особама или члановима њихових породица, без обзира да ли се рад одвија у контексту социјалне заштите, образовања или клиничке/приватне праксе психолога. Трансродност као феномен је недовољно препозната у стручним и научним круговима у Србији, премда се ова пракса све више мења. Обзиром на велики број дилема и питања која се везују за сам појам, као и недовољно формалног образовања за рад са транс особама и њиховим породицама, ова радионица као општи циљ има управо нуђење основних смерница за афирмативни рад са транс особама и њиховим породицама. Током радионице, учесници ће имати прилику да стекну основна знања о концепту родног идентитета, концепту трансродности и развоју трансродног идентитета, као и о специфичним (не)развојним изазовима кроз које пролазе како транс особе тако и њихове породице. Одговоримо на питања како се развија трансродни идентитет, шта значи радити са особом у различитим фазама развоја трансродног идентитета, зашто је психолог као стручњак али и одрасла особа од поверења важна за, превасходно, адолесценте који преиспитују свој родни идентитет или су освестили трансродни идентитет код себе. Честа дилема са којима се колеге у пракси сусрећу, превасходно у школама радећи са малолетним лицима, је како комуницирати са породицама транс адолесцената и адолесценткиња. Током радионице покушаћемо да одговоримо на ову дилему из перспективе детета, али и породице, у настојању да разумемо комплексне породичне односе који се могу појавити уколико у породици постоји транс дете. Кроз искуствене вежбе, теоријске смернице и примере из праксе, учесници ће имати прилику да се упознају са афирмативним праксама и смерницама у раду са трансродним особама, базираним на смерницама Америчке психолошке асоцијације. Поред наведеног, уколико учесници буду имали потребу биће пружена прилика за консултацијама и обрадом случаја и њихове праксе.

Циљ радионице. Разумевање основа афирмативног рада са трансродним особама; разумевање специфичности у раду са трансродним особама; стицање компетенција за разумевање и планирање интервенција у раду са трансродним особама.

Трајање: 90 минута

Број учесника: 6-12

¹ Адреса за кореспонденцију: 13minn@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9343-2731>

КОМПЕТЕНЦИЈЕ И ПРОФЕСИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ ШКОЛСКОГ ПСИХОЛОГА

Елеонора Влаховић¹

Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд

Опис радионице. Радионица се реализује у контексту припреме документа Стандарди компетенција школског психолога коју ради Завод за унапређивање образовања и васпитања са групом школских психолога. Документ се већ дуго припрема и тренутно се ради трећа верзија. Радионица започиње увођењем учесника у концепт професионалних компетенција и тешкоће које се појављују у припреми таквог документа. Водитељ са учесницима анализира главне дилеме и могућа решења. Централни део радионице намењен је размени мишљења учесника о пословима које обавља школски психолог, о показатељима успешности његовог рада посебно у условима ванредних ситуација, а све у функцији обликовања професионалног идентитета који га разликује од стручног сарадника педагога. У завршном делу радионице водитељ представља нови предлог документа Стандарди компетенција школског психолога и доводи у везу са оним што су учесници изнели као своја размишљања. Последња активност предвиђа да учесници изнесу своје разумевање предлога документа, да поставе питања и дају предлоге за измене и допуне.

Циљ радионице. Циљ је сензибилисање учесника радионице за документ о компетенцијама школског психолога кроз размену мишљења о пословима које обавља психолог као стручни сарадник у школи и показатељима успешности његовог рада у функцији обликовања професионалног идентитета који га разликује од стручног сарадника педагога.

Трајање: 120 минута

Број учесника: 10-20

¹ Адреса за кореспонденцију: eleonoravlahovic@gmail.com

СИМПОЗИЈУМИ

РОДНА (НЕ)РАВНОПРАВНОСТ У СРБИЈИ НАКОН 2020. ГОДИНЕ: ОД АМБИВАЛЕНТНОГ СЕКСИЗМА, ПРЕКО СИНДРОМА УЉЕЗА ДО (НЕ)РАВНОПРАВНЕ ПОДЕЛЕ ПОСЛОВА У ДОМАЋИНСТВУ

Водитељи:

Бојана Бодрожа¹, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
Ивана Јакшић², Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Учесници:

Бојана Бодрожа, Ведрана Мирковић³, Милица Нинковић,
Дајана Османи⁴, Ивана Јакшић и Смиљана Јошић⁵

Иако смо током последњег века прешли значајан пут ка остваривању једнаких права и друштвеног положаја жена и мушкараца, он се није увек кретао узлазном линеарном путањом. Последњу декаду одликује појављивање снажног анти-родног дискурса који се противи не само концепту рода као социјалне конструкције пола, него и политикама родне равноправности, које се често постављају као супротност традиционалним и породичним вредностима, те се стога виде као угрожавајуће. У тако неповољном глобалном контексту важно је испитати стање родне равноправности у Србији након 2020. године и то не само у јавној сфери, него и у приватном контексту. На овом симпозијуму, поћи ћемо од испитивања сексистичких уверења грађана Србије. За разлику од других међугрупних односа које карактеришу неправедне хијерархије, за мушкарце и жене специфично је да се не ради само о односу привилеговане и непривилеговане друштвене групе, већ они као појединци и појединке ступају и у најинтимније индивидуалне односе. Овај сложени, амбивалентни однос одражава се и кроз постојање две форме сексизма: хостилног и беневољног. Први рад у оквиру овог симпозијума приказаће резултате студије која се бавила детерминантама амбивалентно-сексистичких уверења код грађана и грађанки Србије. Родне политике истичу важност једнаких шанси као јединог начина да се достигне родна једнакост. Па ипак, родне улоге и даље настоје да уклопе мушкарце и жене у друштвена очекивања, што онемогућава реализацију потенцијала жена у „традиционално маскулиним“ областима. Други рад у оквиру овог симпозијума посвећен је испитивању синдрома уљеза код жена које су изабрале техничке професије и њихових професионалних аспирација. Иако политике родне равноправности уносе промене у јавним сферама, приватна сфера – подела послова у домаћинству, брига о деци и неплаћени кућни рад, остају поље снажне неравноправности. Трећи рад у оквиру симпозијума понудиће теоријски поглед на неплаћени кућни рад, не ограничавајући се само на кућне послове, већ и на емоционални и когнитивни/организациони рад. Четврти рад ће пружити емпијски поглед на исти проблем, анализирајући у којој мери је терет неплаћеног кућног рада и брига о деци више на плећима жена, али дајући увид у то у какав је однос оптерећености кућним обавезама са задовољством родитељском улогом – и код мушкараца и жена. Циљ симпозијума је да осветли актуелно стање у области родне равноправности у Србији и да укаже на мање видљива поља у којима неравноправност упорно истрајава.

Кључне речи: родна равноправност, амбивалентни сексизам, синдром уљеза, неплаћени кућни рад

1 Адреса за кореспонденцију: bojana.bodroza@ff.uns.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4165-0678>

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5516-2790>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9343-2731>

4 ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0003-6226-4095&justRegistered=true>

5 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2984-5843>

ПОГЛЕД НА ДЕТЕРМИНАНТЕ АМБИВАЛЕНТНОГ СЕКСИЗМА КРОЗ РОДНУ ПРИЗМУ: КАДА СУ ЖЕНЕ „ЧУВАРКЕ ПАТРИЈАРХАТА“?

Бојана Бодрожа¹

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за психологију

Ведрана Мирковић²

Psych Start-Up – ресурсни центар, Нови Сад

Апстракт. Теорија о амбивалентном сексизму постулира да се у савременом контексту сексистичка уверења испољавају у два облика – хостилном и беневољентном. Ауторитарност и оријентација на социјалну доминацију (СДО) представљају традиционалне предикторе низа предрасуда, па и сексистичких уверења. Међутим, будући да су оба облика амбивалентног сексизма, као и ауторитарности и СДО, по правилу израженији код мушкараца, поставља се питање да ли ауторитарност и СДО у једнакој мери предвиђају склоност сексистичким уверењима и код мушкараца и код жена. Сprovedено је истраживање на 332 испитаника (243 тј. 73.2% жена). Прелиминарне анализе потврдиле су да су хостилни и беневољентни сексизам, ауторитарност и СДО међусобно значајно повезани ($r_s \geq .36$, $p_s < .001$), као и да су израженији код мушкараца него код жена ($t_{s(330)} \geq 3.14$, $p_s \leq .002$, $d_s \geq .39$). Затим је анализа модерације испитивано је да ли ауторитарност и СДО у различитој мери предвиђају хостилни и беневољентни сексизам код мушкараца и жена. Поврх простих ефеката ауторитарности и рода, није добијен њихов интеракцијски ефекат на хостилни сексизам ($B = .10$, 95% CI = $[-.14-.33]$; $t = .82$, $p = .41$, $\Delta R^2 < .01$). Када је у питању беневољентни сексизам, добијен је статистички значајан интеракцијски ефекат рода и ауторитарности ($B = .31$, 95% CI = $[.10-.52]$; $t = 2.92$, $p < .001$, $\Delta R^2 = .01$). Тестови простог нагиба показују да је веза ауторитарности и беневољентног сексизма слабија код мушкараца ($B = .31$, 95% CI = $[.43-.78]$; $t = 6.86$, $p < .001$) него код жена ($B = .92$, 95% CI = $[.80-1.03]$; $t = 15.84$, $p < .001$). Када је у питању предикција хостилног сексизма на основу интеракције СДО и рода, добијен је значајан интеракцијски ефекат ($B = .34$, 95% CI = $[.08-.60]$; $t = 2.53$, $p = .01$, $\Delta R^2 = .01$). Веза СДО и хостилног сексизма јача је код жена ($B = .64$, 95% CI = $[.48-.80]$; $t = 8.01$, $p < .001$) него код мушкараца ($B = .30$, 95% CI = $[.09-.51]$; $t = 2.81$, $p = .01$). Коначно, код предикције беневољентног сексизма, након контроле СДО и рода, добијена је и њихова значајна интеракција ($B = .37$, 95% CI = $[.13-.62]$; $t = 3.01$, $p < .001$, $\Delta R^2 = .02$). СДО није статистички значајно повезан са беневољентним сексизмом код мушкараца ($B = .14$, 95% CI = $[-.06-.34]$; $t = 1.40$, $p = .16$), али је веза значајна код жена ($B = .51$, 95% CI = $[.37-.66]$; $t = 6.91$, $p < .001$). Резултати ове студије сугеришу да код мушкараца и жена предрасуде које произилазе из патријархалног система, попут сексизма, могу у различитој мери бити базиране на различитим личним карактеристикама. Жене са наглашеном ауторитарношћу и СДО могу бити нарочито ревносне „чуварке патријархата“.

Кључне речи: амбивалентни сексизам, ауторитарност, оријентација на социјалну доминацију, родне разлике

¹ Адреса за кореспонденцију: bojana.bodroza@ff.uns.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4165-0678>

² Адреса за кореспонденцију: 13minn@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9343-2731>

ФЕНОМЕН УЉЕЗА КОД СТУДЕНТКИЊА У ОБЛАСТИ ТЕХНИЧКИХ НАУКА

Милица Нинковић¹

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. Ово истраживање је циљало да испита начине на који студенткиње које похађају факултете техничког усмерења осмишљавају своја постигнућа током студија, са посебним освртом на доживљај феномена уљеза. Настојало се утврдити и то на који начин потенцијално суочавање са овим феноменом обликује професионалне аспирације. Релевантност ове теме се нарочито ослања на добро документован феномен „leaky pipeline“ (цев која цури) који упућује на све мању заступљеност жена са порастом хијерархије у академским и другим радним организацијама. Истраживање је теоријски усмеравано Бандуриним концептом самоефикасности, те су се испитивали и начини на који су различити извори самоефикасности фигурирали у искуствима испитаница. Како би се дошло до прецизнијег разумевања ових питања, примењени су полуструктурисани интервјуи на узорку од двадесет студенткиња Београдског универзитета, који су затим анализирани помоћу тематске анализе. Идентификовано је пет тема: Доживљај феномена уљеза, Интернализација успеха, Стратегије превладавања феномена уљеза, Промишљања о женском искуству у области техничких наука и Планови за будућност. Као један од закључака истиче се то да испитанице у узорку овог истраживања нису повезивале свој доживљај феномена уљеза са чињеницом да студирају на факултетима који су у прошлости сматрани „мушким“, те се дискутује о томе да је уверење о интелигенцији као урођеној и фиксираној способности имало већи потенцијал у обликовању њиховог искуства феномена уљеза. Стекао се увид и у то да доживљавање феномена уљеза није било погубно по планове за наставак професионалног развоја у области техничких наука. Дискусија нуди потенцијална објашњења за овакве налазе и смернице за даља истраживања која би омогућила прецизније разумевање природе порекла овог феномена.

Кључне речи: феномен уљеза, самоефикасност, техничке науке

¹ ORCID: 0000-0003-4294-1426

РАВНОПРАВНОСТ У ЧЕТИРИ ЗИДА: ПОДЕЛА ОБАВЕЗА И ОДГОВОРНОСТИ КОД ХЕТЕРОСЕКСУАЛНИХ ПАРОВА

Дајана Османи¹

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Апстракт. Иако се старост крилатице „Лично је политичко“ мери деценијама, може се рећи да приватна сфера и даље „каска“ за јавном у области родне равноправности. Аутори и ауторке феминистичке оријентације су, из перспективе различитих друштвених наука, ову правилност посебно анализирали у области неплаћеног кућног рада. Неплаћени кућни рад представља сферу у којој су жене и даље несразмерно више оптерећене у односу на мушкарце, чак и онда када се парови изјашњавају као да вреднују родну равноправност, услед чега се чини да ова врста одговорности у партнерском односу представља домен који је посебно отпоран на промене у правцу егалитарности. Циљ овог рада је да анализира које су све последице неравноправности у области неплаћеног кућног рада, узимајући у обзир претходне студије које су овим питањем бавиле у оквиру квантитативних и квалитативних истраживачких приступа. Важно је узети у обзир да неплаћени кућни рад није једина врста оптерећења у којој запажамо родне диспаритете између партнера. Овај рад такође настоји да расветли и оне мање видљиве облике рада који се у литератури јављају под називом емоционални и когнитивни/организациони рад. На овај начин скреће се пажња на чињеницу да родни односи моћи, поред социјалног, представљају и психолошко питање, јер подразумевају различиту емоционалну и когнитивну оптерећеност партнера, што се одражава и на задовољство у партнерском односу. Прецизније, неравноправност између хетеросексуалних партнера (у корист мушкараца) запажа се како на плану видљивих обавеза, као што је обављање кућних послова - које се релативно успешно може квантификовати, тако и на плану нешто суптилнијих, још више занемарених видова рада, као што су емоционално улагање, регулисање и нега, као и ментално оптерећење које је потребно за „менаџмент“ обавеза и домаћинства. На крају, поставља се и питање како изгледа процес преговарања путем ког страна која је неправедно оптерећена овим различитим обавезама и одговорностима, што је најчешће жена, може успоставити за себе повољнији положај, као и која ограничења и препреке постоје у овом комуникационом процесу. Закључно, разматрани су и друштвени чиниоци препознати у новијим студијама због којих млади парови у Србији представљају посебно занимљив терен за истраживање процеса преговарања о равноправности у приватној сфери.

Кључне речи: родне студије, партнерски односи, неплаћени кућни рад, емоционални рад, когнитивни рад

¹ Адреса за кореспонденцију: osmani.dajana@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0003-6226-4095&justRegistered=true>

РОДНА ПОДЕЛА НЕПЛАЋЕНОГ КУЋНОГ РАДА И БРИГЕ О ДЕЦИ КОД РОДИТЕЉА ДЕЦЕ РАНОГ УЗРАСТА

Ивана Јакшић¹

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Смиљана Јошић²

Институт за педагошка истраживања, Београд

Апстракт. Иако се деценијама уназад мушкарци све више укључују у неплаћени кућни рад и бригу о деци, подела ових активности још увек није родно егалитарна. Циљ истраживања био је да утврди у којој мери мајке и очеви деце раног узраста (0-3) деле неплаћени кућни рад и бригу о деци, као и да се испита повезаност између родне поделе ових активности и задовољства родитељском улогом. Истраживање је спроведено применом електронског упитника на пригодном узорку од 680 мајки и 164 очева, који су регрутовани методом снежне лопте. Родна подела неплаћених кућних послова и бриге о деци испитана је помоћу скале Родитељских задужења (Roskam, Valdes, & Mikolajczak, 2018), која је проширена сетом задужења која се тичу кућних послова и менталног терета бриге о домаћинству. Примењена је и скала за мерење задовољства родитељском улогом (PSOC; Gibaud-Wallston & Wandersman, 1978). Утврђено је да ни у једном сегменту неплаћеног кућног рада и бриге о деци не постоји родни паритет, а да мајке подносе већи терет бриге о домаћинству и деци. Родни јаз је најизраженији у обављању кућних послова ($M = .65$, $SD = .50$, $d = 1.30$) и менталном терету бриге о домаћинству ($M = .63$, $SD = .48$, $d = 1.31$), а нешто је мањи када је у питању брига о деци ($M = .38$, $SD = .37$, $d = 1.03$). Интензитет родног јаза у подели задужења у домаћинству у вези је са мером задовољства родитељском улогом. Што мајке подносе већи терет бриге око деце ($r = -.19$, $p < .01$), што су више оптерећене ментално бригом око домаћинства ($r = -.17$, $p < .01$) и кућним пословима ($r = -.11$, $p < .01$), то осећају и нешто мање задовољство у родитељској улози. Искљученост из истих обавеза, односно чињеница да њихове партнерке преузимају терет, још снажније је повезана са мањим родитељским задовољством међу очевима. На незадовољство очева највише утиче што су искључени из менталне бриге око домаћинства ($r = -.23$, $p < .01$) и бриге око деце ($r = -.22$, $p < .01$), док је веза са теретом кућних послова је слабија и тек маргинално статистички значајна, иако у истом смеру ($r = -.15$, $p = .06$). Резултати показују да родно егалитарна подела неплаћеног кућног рада и бриге о деци у хетеросексуалним партнерским односима доприноси квалитету живота не само жена, већ и њихових партнера.

Кључне речи: родна равноправност, неплаћени кућни рад, брига о деци

¹ ORCID: 0000-0002-5516-2790

² ORCID: 0000-0003-2984-5843

УСМЕНА
САОПШТЕЊА

Клиничка психологија

*Оригинални научни рад***ПРЕЛИМИНАРНА ПСИХОМЕТРИЈСКА ПРОВЕРА СКРАЋЕНЕ
ВЕРЗИЈЕ СКАЛЕ ЗА БИХЕЈВИОРАЛНУ АКТИВАЦИЈУ ЗА
ДЕПРЕСИВНОСТ (BADS-SF) НА СРПСКОМ****Пеђа Миладиновић¹ и Драган Жуљевић²**

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Анстракт. Бихејвиорална активација је дефинисана као конструкт или ниво у ком појединац путем предузетих акција долази у контакт са поткрепљујућим факторима окружења или са ситуацијама које могу имати значајан позитиван ефекат на расположење, когниције, усвајање нових вештина и општи утисак о животу. Циљ овог рада је била провера поузданости и повезаности Бихејвиоралне активације за депресивност са теоријски релевантним конструктима. На узорку испитаника из опште популације (N=1137) уочен је задовољавајући ниво поузданости целокупне скале ($\alpha=.73$), као и подскеле Избегавања ($\alpha=.76$). Са искључењем ајтема број један показано је да поузданост подскеле Активације расте (са $\alpha^{+1}=.60$ на; $\alpha^{-1}=.90$). Уочено је да укупан скор Бихејвиоралне активације формира значајну корелацију са скоровима њених подскела Активација ($r=.75$; $p=.001$), Избегавање ($r=-.69$; $p=.001$), као и са теоријски релевантним конструктима Иницијативе за лични развој ($r=.31$; $p=.001$), мером општег Дистреса ($r=-.52$; $p=.001$), Депресивности ($r=-.55$; $p=.001$), Анксиозности ($r=-.40$; $p=.001$) и Стреса ($r=-.46$; $p=.001$). Бихејвиорална активација такође корелира са Проактивним ($r=.39$; $p=.001$) и Избегавајућим ($r=-.36$; $p=.001$) механизмом превладавања из Модела проактивног превладавања Грингласа и сарадника (1999). С обзиром да је бихејвиорална активација посматрана као један од важних и циљаних процеса у оквиру различитих терапијских модалитета, резултати указују на потенцијалну примењивост наведене скале у психотерапијском раду, као и потребу за додатним психометријским проверама. У складу са резултатима и препорукама других аутора, сугестија је да се приликом мерења Активације као скоро подскеле изопшти ајтем број један.

Кључне речи: бихејвиорална активација, расположење, избегавање

1 Адреса за кореспонденцију: pedjamiladinovic46@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7100-5429>2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1597-1275>

Оригинални научни рад

НЕКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ЖЕНА БЕЗ ПАРТНЕРА КОЈЕ СЕ ПРИЈАВЉУЈУ ЗА ВАТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ СА ДОНИРАНИМ ГАМЕТИМА

Јелена Суботић-Кривокапић¹

Висока медицинска школа струковних студија „Милутин Миланковић“, Београд

Анстракт. Изазовима у остваривању улоге родитељства са којим се носи све већи број парова посвећена је велика пажња, како стручне тако и опште јавности. Међутим, одређени број жена не долази до трудноће, не услед неплодности, већ услед недостатка партнера, те траже медицинску помоћ за постизање трудноће коришћењем донираног генетског/репродуктивног материјала. Ове жене се за процедуру која користи асистирани репродуктивне технологије (АРТ) јављају без постојања, присуства и подршке емотивног партнера, а уз жељу да се самостално остваре у улози родитеља (мајке). Закон о биомедицински потпомогнутој оплодњи (БМПО) у Републици Србији донет је 2017. године и између осталог, регулише могућност донирања репродуктивног материјала и предвиђа учешће психолога као члана Стручне комисије која разматра пријаве за овај вид вантелесне оплодње (ВТО). Прве процедуре вантелесне оплодње код жена које се самостално јављају без партнера започете су на самом крају 2022. године. У овом раду су приказане неке карактеристике жена које су се јавиле за улазак у ВТО процедуру без а партнера, а на основу којих је могуће унапредити и осавременити рад психолога у оквиру гинеколошко-акушерских клиника у правцу креирања саветовалишта и програма који ће првенствено бити намењени појединцима. Подаци су прикупљени током интервјуа, који је саставни део процедуре одобравања ВТО са донираним гаметима. Интервјуи су обављени током 2023. године на гинеколошко-акушерској клиници „Народни фронт“ у Београду. Искуства из интервјуа показују да су жене које се јављају без партнера углавном преко 40 година старости, високо образоване, запослене и без претходних ВТО покушаја. Углавном су недовољно информисане о самом току процедуре (често питају шта ће се све дешавати и колико процедура траје или колико информација могу добити о донору), али и високо мотивисане да постану мајке (наводе да им досадашњи пословни успеси не значе ништа уколико се не остваре као мајке). На основу интервјуа се стиче утисак да су то често жене разочаране у супротан пол и емотивне везе услед немогућности проналаска адекватног партнера или прекда дуготрајније емотивне везе. Током интервјуа код највећег броја жена се не уочава присуство било каквих значајних психопатолошких манифестација. С обзиром на високу стресогеност и изазове који се налазе пред женама које се одлучују за улазак у ВТО процедуру без постојања партнера, а уз коришћење донираног гамета, како на личном, тако и на породичном и друштвеном нивоу, може се закључити да су неопходни додатни доприноси менталном здрављу и резилијентности ових особа кроз увођење психолошких саветовалишта и психолошке подршке, а која би била доступна како пре, тако и током и након ВТО процедуре на свим гинеколошко-акушерским клиникама на којима се овакве процедуре спроводе.

Кључне речи: ВТО процедуре, донирани репродуктивни материјал, карактеристике, ментално здравље

¹ Адреса за кореспонденцију: jelena.s.krivokapic@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0910-3036>

*Оригинални научни рад***ОДНОС МРАЧНЕ ТРИЈАДЕ, ПОШТЕЊА, ИЗЛОЖЕНОСТИ
МЕДИЈСКОМ САДРЖАЈУ И МОТИВАЦИЈЕ ЗА СЛАВОМ КОД
МЛАДИХ СРЕДЊОШКОЛСКОГ УЗРАСТА¹****Ненад Лазаревић²**

самостални истраживач-психолог, Београд

Анстракт. Домаћа истраживања из 2011. и 2012. године спроведена на популацији средњошколаца потврђују претпоставку Јанга и Пинског да код средњошколаца, односно и особа које још нису у индустрији забаве, постоји позитивна корелација између Мотивације за славом и нарцистичких карактеристика. У овом корелационом истраживању, а надовезујући се на поменуто, је испитивано да ли су димензије Мрачне тријаде, у којој је Нарцизам једна од три компоненте, као и димензија Поштења из модела личности НЕХАСО, повезане са Мотивацијом ка слави и да ли успостављају ваљан предиктивни модел Мотивације за славом, на узорку средњошколаца. Резултати показују да Мотивација за славом и њене димензије позитивно корелирају са Мрачном тријадом и њеним димензијама, а са димензијом Поштење негативно, док поменуте димензије заједно успостављају добар предиктивни модел Мотивације ка слави. У следећем кораку, истраживање је имало за циљ да провери да ли се кратка скала под називом Скала изложености медијском садржају, конструисана по моделу С-МЕ скале, или њене компоненте могу повезати са Мотивацијом ка слави. Као што је предвиђено, Негативни медијски садржај остварује позитивне корелације са Мотивацијом за славом и издвојеним факторима, док Неутрални медијски садржај остварује незнатно позитивне корелације, а Позитивни медијски садржаји остварују незнатно негативне корелације. Скала изложености медијском садржају, упркос томе што је послужила сврси овог истраживања, треба да се ревидира или да се направи домаћа верзија С-МЕ скале за потребе могућих будућих истраживања. У истраживању је утврђено да дечаци, посматрајући одређене изоловане факторе, имају већу Мотивацију за славом од девојчица. У оквиру истраживања спроведена је анкета о бројним питањима везаним за тему и адолесценте, као и интервјуи са ученицима, а све ради дубљег увида у проучаване феномене. То је приказано у склопу резултата као потенцијални извор хипотеза за истраживаче или као теме за рад психолога са ученицима у школи. У дискусији су наведена ограничења истраживања и предлози за будућа.

Кључне речи: Мотивација за славом, Мрачна тријада, Поштење, изложеност медијским садржајима, средњошколци

1 *Напомена.* Захваљујем се на саветима проф. др Вељку Ђурићу, који је иницирао истраживања мотивације за славом у Србији. Захваљујем се на саветима колегиници Анити Поповић, члану Извршног одбора ДПС-а, а директору Друге економске школе у Београду, Дејану Недићу, се захваљујем на одобравању реализације истраживања и одличној сарадњи.

2 Адреса за кореспонденцију: nenad.lazarevic86@hotmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3262-8141>

Оригинални научни рад

СОЦИО-ЕМОЦИОНАЛНИ ФАКТОРИ КОЈИ ДОПРИНОСЕ РАЗВОЈУ МАЛАДАПТИВНИХ ОБРАЗАЦА КОД ЧЛАНОВА ПОРОДИЦЕ ПСИХИЈАТРИЈСКИХ ПАЦИЈЕНАТА: УЛОГА СТИГМАТИЗАЦИЈЕ

Александра Миладиновић¹ и Бојана Цвејић²

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Анстракт. Овај рад се фокусира на однос социјалне подршке и емоционалне интелигенције са депресивношћу, анксиозношћу и стресом код чланова породице психијатријских пацијената. С обзиром да су чланови породице оболелих од менталних болести са једне стране у значајној мери оптерећени, уплашени и забринуте самим симптомима болести, дужином трајања болести и недостатком социјалне подршке, а са друге стране и стигматизовани, очекује се да код њих постоје одређени симптоми дистреса. Такође, налази претходних истраживања говоре о томе да особе које не успевају да правилно развију стратегије адаптивног управљања емоцијама су под повећаним ризиком за развој проблема менталног здравља, као и да је емоционална интелигенција повезана са позитивним социјалним функционисањем кроз бољу идентификацију туђих емоционалних стања и успостављању боље и адаптивније комуникације и лакшег регулисања свог понашања. У складу са тим, главни циљеви истраживања јесу утврдити да ли социјална подршка и емоционална интелигенција представљају статистички значајне предикторе психолошког дистреса (депресивности, анксиозности и стреса) код чланова породице (родитеља психијатријских пацијената) као и то да ли стигматизација остварује улогу медијације између социјалне подршке и депресивности, анксиозности и стреса. Узорак је чинило 120 испитаника, родитеља психијатријских пацијената са дијагнозом психозе и дијагнозом неурозе, оба пола (57.9% мушког пола) из Власотинца и Лесковца, прикупљених методом пригодног узорковања. Старост испитаника се креће у распону од 24 до 75 година ($M = 44.82$; $SD = .49$). За потребе истраживања коришћена је Скала социјалне подршке, Упитник емоционалне компетенције, Скала депресивности, анксиозности и стреса као и Скала дискриминације и стигме. Резултати показују да социјална подршка и емоционална интелигенција, узете заједно, статистички значајно предвиђају одређени проценат депресивности ($R^2 = .07$; $F_{(2, 118)} = 4.83$; $p = .01$), односно недостатак емоционалне интелигенције и социјалне подршке може предвидети повећане вредности на скали депресивности. Затим да социјална подршка и емоционална интелигенција узете заједно нису статистички значајни предиктори анксиозности ($R^2 = .03$; $F_{(2, 118)} = 2.03$; $p = .135$) као ни стреса ($R^2 = .01$; $F_{(2, 118)} = .90$; $p = .409$). Стигматизација је статистички значајан медијатор између социјалне подршке и депресије као и између социјалне подршке и анксиозности. Како се стигма може односити не само на стигматизовану особу већ и на особе које су блиско повезане са њом, као што су чланови породице (Ostman & Kjellin, 2002) очекивано је да чланови породице могу доживети срамоту, што може бити повезано са избегавањем контаката. Оваква веза говори у прилог значајности хипотезе о стигматизацији као медијатору између недовољне социјалне подршке и изражених симптома депресивности и анксиозности. Значај овог истраживања се огледа у теоријској потврди повезаности конструката социјалне подршке и емоционалне интелигенције са депресивности, анксиозности и стресом, до којих су дошла претходна истраживања, те дубљем и прецизнијем разумевању протективних фактора чланова породице психијатријских пацијената.

1 Адреса за кореспонденцију: aleksismiladinovic@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7024-0621>2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6521-4785>

Можда најзначајнији допринос се односи и на испитивану медијациону улогу стигматизације, што би у крајњој линији могло да подстакне развој пројеката и програма који би као циљ имали борбу против стигматизације, у оквиру различитих здравствених, образованих институција, као и саветовалишта, као и борбу појединца у смањењу стопе стигматизације психијатријских пацијената и чланова њихових породица.

Кључне речи: социјална подршка, емоционална интелигенција, депресивност, анксиозност, стрес, стигматизација

Оригинални научни рад

СТАВОВИ ПОМАГАЧА ПРЕМА ВАЖНОСТИ ЗАДАТАКА КРИЗНИХ ИНТЕРВЕНЦИЈА¹

Никола Петровић²

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Јелена Суботић Кривокапић³

Висока медицинска школа „Милутин Миланковић“, Београд

Бејан Шаћири⁴

Висока медицинска школа „Милутин Миланковић“, Београд

Апстракт. Након мајских масовних убистава прошле године, Друштво психолога Србије је организовало помагање погођеним особама кроз психолошке интервенције у кризи. Велики број волонтера психолога је учествовао у помагању у почетку, али је мањи број помагао у дужем временском периоду. Ово истраживање спроведено је са циљем да се утврди на који начин су помагачи који су радили неколико недеља доживели процес интервенисања, које елементе кризне интервенције сматрају најважнијима, као и на који начин је сам процес интервенисања утицао на њих саме и њихово ментално здравље. Упитник који је дат испитаницима конструисали су аутори овог истраживања и он је садржао два дела: социодемографске информације о испитаницима и питања везана за пружање интервенција у кризи односно: процена степена припремљености за пружање интервенција након обуке, процена највећих изазова у раду, процена најважнијих елемената интервенције, као и процена проблема испитаника након пружања интервенција. На узорку од 40 помагача психолошкиња откривено је да је 65% њих већ имало нека искуства у пружању психолошке помоћи, као и да су се осећале припремљено пред одлазак на терен. Највећи изазов у раду представљали су им: анксиозност, хаотична расподела волонтера у првим данима помагања, недовољно јасне информације, као и притисак јавности. Као најважније елементе кризне интервенције, помагачи су издвојили: показивање емпатије, нормализацију реакција корисника, успостављање односа са корисником и демонстрирање кориснику да смо ту за њега. Као најмање важне елементе испитаници су издвојили истраживање догађаја који су претходили кризи, формулисање конкретног плана акције и охрабривање корисника да се обавезе на договорени план, што је можда повезано за специфичношћу ове кризе. Резултати истраживања показали су и да је 15% помагача имало проблеме са спавањем након пружања интервенција, као и да је 75% осетило симптоме „сагоревања“ врло брзо.

Кључне речи: ставови, помагачи, кризне интервенције, задаци

1 *Напомена.* Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-66/2024-03/200163)

2 Адреса за кореспонденцију: nicholas.petrovic@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8333-3596>

3 ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0910-3036>

4 ORCID: [Bejan Saciri \(0000-0002-5555-185X\)](https://orcid.org/0000-0002-5555-185X) - ORCID

Здравствена психологија

Стручни рад

ИНТЕРВЕНЦИЈЕ У РАДУ СА КЛИЈЕНТОМ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ

Валентина Нинић¹

Општа болница, Врбас

Апстракт. Циљ рада је приказати учинковито дејство спроведених интервенција и примењених техника. Клијент се јавио на психотерапију због нерасположења и страха да ће се разболети од корона вируса. Отежано се прилагођава на прописане мере које се односе на ограничено кретање и мере заштите. Одбрамбеним механизмом рационализације одбија вакцину и наводи примере људи који су је примили и разболели се. У циљу остваривања радног савеза констатовала сам да је психотерапијски рад делотворан на многе људе и похваљујем одлуку да потражи помоћ и подршку за себе, имајући у виду још увек доминантну стигматизацију у нашем друштву. Током спровођења психотерапијског процеса коришћене су интервенције и технике из системске породичне психотерапије, КБТ и РЕБТ-а. Прва интервенција се односила на значај адекватне и потпуне информисаности. Клијенту је указано на податке из појединих студија које су показале да ће 80 % људи који оболе од корона вируса имати блаже симптоме или ће проћи без икаквих тегоба, уколико су вакцинисани. Током интервенције примењена је техника нормализације искуства и емоционалног реаговања. Дато је појашњење да се дешава великом броју људи, да треба да прихвати непријатна осећања у вези са тим искуством и да је то пролазно. Могућа су различита реаговања од страха и анксиозности до депресије и суицидалних мисли. Коришћена је и техника временске перспективе. Ситуацију која га плаши ставили смо у шири контекст с тим да ће га после извесног времена много мање узнемиравати. Социјална подршка добијена путем друштвених мрежа доприноси смањеном осећају изолованости и утиче на повишен степен резилијентности и стабилности код људи. Ефекат спровођења интервенција и техника одразио се на промену код клијента на нивоу размишљања, осећања и понашања. Осећао се оснажено, расположено и ситуацију преформулисао у нужан део живота, а не катастрофалан. Повећао је толеранцију на неизвесност и постао активнији. Одлучио је да прими вакцину. Опште препоруке за унапређење резилијентности током пандемије биле су промовисање и неговање менталног здравља, посебно код рањивих категорија становништва. Због стигматизованости у друштву код многих људи се јављао отпор према обраћању за помоћ званичним институцијама, па је препорука за учинковитост била организовање програма који пружају већи степен анонимности (СОС телефони, онлајн саветовалишта).

Кључне речи: стрес, информисаност, искуство

¹ Адреса за кореспонденцију: valentina.ninicv@gmail.com

*Оригинални научни рад***ПОВЕЗАНОСТ ЖИВОТНИХ НАВИКА И СИМПТОМА
СИНДРОМА САГОРЕВАЊА КОД СТУДЕНАТА СТУДИЈА
ЗДРАВСТВЕНЕ СТРУКЕ ИЗ ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ****Милош Илић¹**

Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет, Катедра за фармацију

Маја Грујичић²

Универзитет у Новом Саду, Катедра општеобразовних предмета

Будимка Новаковић³

Универзитет у Новом Саду, Медицински факултет, Катедра за фармацију

Анстракт. Полазећи од претпоставке да студије здравствених струка код студената обухватају обимне и захтевне студијске програме, присутни су повећани психички напори из којих се могу развити симптоми синдрома сагоревања. Здраве животне навике доприносе добром здрављу, утичу на повећану отпорност организма на стрес и могу довести до ублажавања манифестација симптома синдрома сагоревања. Циљ истраживања је био да се утврди како животне навике (исхрана, физичка активност, пушење и злоупотреба алкохола) утичу на симптоме синдрома сагоревања код студената студија здравствене струке. Истраживање је спроведено у виду студије пресека од априла до септембра 2023. године на узорку од 3473 студената (80.1% студенткиња и 19.9% студената мушког пола) са 69 факултета из осам земаља Југоисточне Европе (Словенија (11.2%), Хрватска (12.2%), Босна и Херцеговина (19.6%), Србија (15.4%), Црна Гора (7.7%), Северна Македонија (11.2%), Румунија (11.2%) и Грчка (11.5%)). Онлајн анкетни упитник коришћен је као инструмент истраживања који се састојао од валидираних упитника за мерење симптома синдрома сагоревања (*Shirom-Melamed Burnout Questionnaire*), нивоа примене правилне исхране (*14-Item Mediterranean Diet Assessment Tool*) и нивоа недељне физичке активности (*International Physical Activity Questionnaire*). Податак о пушачком статусу добијен је одговором студената да ли конзумирају цигарете сваки дан или повремено, а податак о злоупотреби алкохола добијен је одговором студената да ли су се напили једном или више пута у року од месец дана. У статистичкој анализи података коришћен је *t*-тест независних узорака, једнофакторска анализа варијансе и линеарна логистичка регресија. Студенти из Босне и Херцеговине су имали највише, а студенти из Румуније најмању израженост физичке ($F = 5.4$; $p < .001$), когнитивне ($F = 5.001$; $p < .001$) и емоционалне исцрпљености у односу на студенте из осталих држава ($F = 4.09$; $p < .001$). Утврђена је статистички значајна разлика у изражености симптома физичке ($F = 3.9$; $p < .001$), когнитивне ($F = 3.82$; $p < .001$) и емоционалне исцрпљености ($F = 3.2$; $p < .001$) између студената различитог студијског смера. Студенти медицине су имали најизраженије симптоме физичке исцрпљености, студенти фармације симптоме когнитивне исцрпљености, док су студенти нутриционизма највише имали изражену емоционалну исцрпљеност у односу на студенте осталих смерова. Студенткиње су имале израженије симптоме и физичке ($t = 5.9$; $p < .001$) и когнитивне исцрпљености ($t = 6.1$; $p < .001$) у односу на студенте мушког пола, док статистички значајна разлика у изражености емоционалне исцрпљености студената у односу на пол није утврђена ($t = .003$; $p = .967$). Студенти нижих година студија су у односу на студенте виших година студија имали израженије симптоме физичке исцрпљености ($t = 7.1$; $p < .001$), когнитивне

¹ Адреса за кореспонденцију: milos.ilic@mf.uns.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9538-5606>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7200-1974>

³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4098-5783>

исцрпљености ($t = 6.8$; $p < .001$) и емоционалне исцрпљености ($t = 6.4$; $p < .001$). Задовољавајући ниво примене правилне исхране био статистички значајни негативни предиктор физичке ($\beta = -.05$, 95%CI [-1.388 – -.301], $p = .002$, $R^2 = .007$), когнитивне ($\beta = -.066$, 95%CI [-1.561 – -.399], $p = .004$, $R^2 = .008$) и емоционалне исцрпљености ($\beta = -.074$, 95%CI [-.973 – -.326], $p = .007$, $R^2 = .009$). Довољан недељни ниво физичке активности (150 мин умерене физичке активности недељно) био је статистички значајни негативни предиктор физичке ($\beta = -.084$, 95%CI [-3.218 – -1.501], $p = .001$, $R^2 = .009$), когнитивне ($\beta = -.071$, 95%CI [-3.461 – -1.499], $p = .001$, $R^2 = .009$) и емоционалне исцрпљености ($\beta = -.084$, 95%CI [-1.973 – -.426], $p = .002$, $R^2 = .006$). Пушачки статус студента је био статистички значајни позитивни предиктор физичке ($\beta = .098$, 95%CI [1.181–2.455], $p < .001$, $R^2 = .009$), когнитивне ($\beta = .066$, 95%CI [.503–1.681], $p = .002$, $R^2 = .005$) и емоционалне исцрпљености ($\beta = .058$, 95%CI [.046–.994], $p = .034$, $R^2 = .007$). Злоупотреба алкохола није била статистички значајан предиктор симптома синдрома сагоревања. Истраживање указује на важност креирања јавноздравствених активности и програма у циљу побољшања животних навика код студената студија здравствене струке како би се повећала отпорност према стресу и спречило сагоревање услед повећаних захтева током студија.

Кључне речи: ментално здравље; синдром сагоревања; студенти студија здравствене струке; стрес; животне навике

Оригинални научни рад

УПИТНА ЗДРАВСТВЕНА ПОНАШАЊА У СРБИЈИ: НЕПРИДРЖАВАЊЕ ЗВАНИЧНИХ ЗДРАВСТВЕНИХ ПРЕПОРУКА И КОРИШЋЕЊЕ ТРАДИЦИОНАЛНЕ, КОМПЛЕМЕНТАРНЕ И АЛТЕРНАТИВНЕ МЕДИЦИНЕ (ТКАМ)¹

Санда Станковић²

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, ЛИРА

Зорана Зупан³

Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Данка Пурић⁴

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију, ЛИРА

Љиљана Б. Лазаревић⁵

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Институт за психологију, ЛИРА

Горан Кнежевић⁶

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију, ЛИРА

Ирис Жежељ⁷

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију, ЛИРА

Анстракт. Пројекат REASON4HEALTH је помоћу квалитативних и квантитативних метода истражио структуру, преваленцу и психолошке факторе који могу предвидети две врсте упитних здравствених понашања: намерно непридржавање званичних препорука лекара и коришћење традиционалне, комплементарне и алтернативне медицине (ТКАМ) у Србији. На узорку од $N = 583$ одраслих грађана Србије (74.4% женског пола, $M_{\text{узраст}} = 39.01$, $SD_{\text{узраст}} = 12.10$) показало се да понашања намерног непридржавања (избегавање лекарских прегледа, самомедикација и самоиницијативно мењање терапије) чини један фактор. Коришћење ТКАМ објашњава један кривни фактор и четири домена која су у складу и са постојећим таксономијама: коришћење суплемената и биљних препарата, алтернативни медицински системи, „new age“ праксе и религиозни и традиционални ритуали и праксе. Истраживање на репрезентативном узорку у Србији ($N = 1003$, $M_{\text{узраст}} = 39.01$, $SD_{\text{узраст}} = 16.67$), је открило да је намерно непридржавање широко распрострањено, са животном преваленцијом од 91.3%. Чак 47% испитаника је узимало антибиотике без лекарског рецепта, док је 29% самостално одлучивало о терапији. У погледу ТКАМ, 97% испитаника је користило природне производе или суплементе, 75% религијске или традиционалне обичаје, 49%

1 *Напомена.* Ово истраживање део је пројекта *Систем ирационалних уверења као концептуална повезница између психолошких диспозиција и упитних здравствених пракси - REASON4HEALTH*, финансираног од стране Фонда за науку Републике Србије у оквиру конкурса ИДЕЈЕ, број пројекта 7739597.

2 Адреса за кореспонденцију: sanda.stankovic@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3550-0430>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0763-8192>

4 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5126-3781>

5 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1629-3699>

6 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8951-3774>

7 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9527-1406>

алтернативне медицинске системе и 35% „new age“ праксе. У оквиру фокус група, лекари и практичари ТКМ су дали мишљење о узроцима ових понашања. Лекари су истакли недостатак здравственог образовања, недостатак времена за пацијенте и једноставност коришћења ТКМ као фактора који утичу на непридржавање. С друге стране, практиканти ТКМ су нагласили холистички приступ здрављу и посвећен однос према пацијентима као разлоге за коришћење ових приступа. Квантитативни налази су показали да су негативна искуства с здравственим системом, као што су вређање, захтевање новца или недостатак информација о поступцима који се спроводе над пацијентом, најзначајнији предиктор намерног непридржавања ($\beta = .19$ до $.25$, $p < .001$). Што се тиче коришћења ТКМ, поред негативних искустава значајним се показују ирационална уверења попут магијских уверења о здрављу ($\beta = .13$ до $.25$, $p < .05$), сујеверја ($\beta = .19$, $p < .01$) или веровања у екстрасензорну перцепцију ($\beta = .11$, $p < .01$). Ова уверења су емпиријски снажно међусобно повезана у синдром, а заједничко им је да им недостаје база доказа, иду против прихваћених научних сазнања или онтолошких претпоставки о свету. У закључку, ова истраживања указују на широку распрострањеност оба понашања и наглашавају потребу за интервенцијама за њихово смањење. Размотрићемо улогу психолога у идентификовању, ублажавању и превенцији ових понашања.

Кључне речи: намерно непридржавање званичних медицинских препорука, ТКМ (традиционална, комплементарна и алтернативна медицина), негативна искуства са здравственим системом, ирационална уверења, магијска уверења о здрављу

Оригинални научни рад

СТАВОВИ АДОЛЕСЦЕНАТА ПРЕМА РЕПРОДУКТИВНОМ ЗДРАВЉУ

Валентина Нинић¹

Општа болница, Врбас

Апстракт. Досадашња истраживања указују да је повећан број младих чије је репродуктивно здравље угрожено различитим облицима ризичног понашања. С обзиром да млади, узраста од 10 до 24 године чине трећину светске популације и треба да остваре своју репродуктивну функцију, њихово здравље је значајно за будућност нације. Рани узраст ступања у сексуалне односе, већи број сексуалних партнера, удружени са практиковањем незаштићених полних односа, представљају значајне факторе ризика што указује на потребу боље едукације и информисања. Циљ истраживања био је да испитамо ставове и информисаност адолесцената о сексуалном и репродуктивном здрављу. Обухваћени су 2010/2011 године ученици седмог разреда основних школа Општине Врбас. Примењена анкета конструисана је за потребе овог истраживања у консултацији са Институтом за јавно здравље Војводине, одсек социјалне медицине и отвореног је типа. Анкетирано је 83% ученика овог узраста и то 49% дечака и 51% девојчица. Питања су се односила на то да ли знају шта је контрацепција, сигуран секс, када је рано, која је сигурна метода заштите од нежељене трудноће и са киме би желели о овоме да разговарају. Скоро половина адолесцената (48%) зна да је контрацепција заштита од нежељене трудноће. 65% младих сматра прихватљивим ступање у интимне односе после 14. године. Већина адолесцената из нашег узорка изјављује да је сигуран секс уз заштиту. По питању сигурне методе заштите од нежељене трудноће показали су упознатост са методама заштите (73%). Охрабрујући податак је да адолесценти из нашег узорка траже подршку на разне начине пре свега у породици, вршњацима, педагозима, психолозима. Што се тиче дечака они бирају вршњаке за разговор о репродуктивном здрављу, а затим родитеље. Девојчице се ослањају првенствено на мајку, па вршњакиње и евентуално оца. У савременом друштву доступне су многе информације преко друштвених мрежа. Треба их подучити да буду опрезни, избегавају ризике и не буду злоупотребљени. Препорука је планирати неопходне мере и активности за промоцију, очување и унапређење сексуалног и репродуктивног здравља младих уз ангажовање стручњака из различитих области.

Кључне речи: репродуктивно здравље, адолесценција

¹ Адреса за кореспонденцију: valentina.niniv@gmail.com

Оригинални научни рад

КОНСТРУКЦИЈА И ЕКСПЛОРАЦИЈА СКАЛЕ ПОСЛЕДИЦА ЛОШЕГ СПАВАЊА (SPLS-32)

Пеђа Миладиновић¹

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“

Радомир Белопавловић²

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Снежана Товиловић³

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Апстракт. Конструкт лошег спавања се односи на субјективну процену и незадовољство индивидуе по питању дужине, дубине или стабилности спавања. Циљ истраживања је конструкција инструмента за адекватну детекцију психолошких последица лошег спавања а који би био употребљив у сврхе ране процене и у саветодавном раду. Иницијална група ајтема скале је осмишљена по узору на дирекције Спормекера и сарадника (2005) за димензије упитника о потешкоћама са спавањем које су користили за своју скалу, као и на основу потешкоћа и димензија које се могу наћи у литератури о карактеристикама спавања. Четрдесет и четири тврдњи је дато узорку од 545 испитаника из опште популације ($N_{\text{женски}} = 336$; $N_{\text{мушки}} = 209$; $M_{\text{године}} = 35$ година, $SD_{\text{године}} = 15.01$) Спроведене су вишеструке експлораторне факторске анализе, као и анализе интерне конзистенције и анализе повезаности са теоријски релевантним конструктима. Задржано је 32 тврдњи на основу којих су се истакла четири фактора: Лоше спавање и дистрес, Поспаност и замор, Компензаторно спавање и Нарушена рутина спавања и буђења. Добијене су задовољавајуће и високе мере интерне конзистенције (од $\alpha = .69$ до $\alpha = .94$), а показало се да наведени скорови формирају значајне позитивне повезаности са мерама Општег дистреса, Соматског и когнитивног побуђења пре спавања и негативну са Задовољством животом. Према конструкцији и факторском груписању уочено је да садржај ајтема одговара моделима који су предложени у литератури. Иницијални резултати показују да је Скала последица лошег спавања психометријски адекватан за мерење различитих аспеката акутних потешкоћа и различитих последица нарушеног спавања у општој популацији. План будућих истраживања која би укључивала употребу ове скале и потреба за додатним проценама њених карактеристика биће продискутовани.

Кључне речи: проблеми са спавањем, експлораторна факторска анализа, дистрес

¹ Адреса за кореспонденцију: pedjamiladinovic46@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7100-5429>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4348-2161>

³ ORCID - <https://orcid.org/0000-0002-8025-7388>

*Стручни рад***СТРЕС У БИБЛИЈИ И КУР'АНУ****Елдис Дацић¹**

Универзитет у Новом Пазару, Департман за педагошке и психолошке науке

Миодраг Миленовић²

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Анстракт. Савремени живот поставља пред поједица и заједнице захтеве који врло често делују дистресно. У покушају да смањи то негативно дејство на ментално и физичко здравље, различите психолошке и медицинске дисциплине, нуде врло широк дијапазон метода и техника, од којих је један мањи број (попут медитације, проширивања свесности или хата-јоге) изведен из религијских учења Источних традиција, углавном Будизма и Хиндуизма (Сарасвати, 1989; Миклец, 2005). При томе се, не ретко, занемарује чињеница да су и у религијским праксама Хришћанства и Ислама, којима смо на овим просторима, као појединци, окружени и/или прожети, присутни садржаји, чије се дејство може сматрати антистресним. Редовне индивидуалне молитве и намази, као и групна окупљања у црквама и џамијама, литургије и џуме, имају, поред осталог, функцију тражења помоћи од Бога за решавање различитих животних тешкоћа. Психолошки тумачено, у обраћању Богу, појединац помера локус контроле са унутрашњег на спољашњи, што може олакшати превладавање дистресних ситуација и благотворно деловати на његов психосоматски статус. Посебно је ово корисно у ситуацијама екстремних животних стресова, праћених великим губицима, као што су смртни исходи и слично. У овом раду, без претензија за свеобухватним приказивањем начина коришћења религиозних садржаја у антистресне сврхе, осврнућемо се на неколико реченица из светих књига, Библије и Кур'ана, које верујем, али и онима које то нису, могу помоћи да лакше превазиђу животне проблеме, од оних везаних за свакодневне стресне ситуације, преко трауматских и хроничних дистресних догађаја, до великих промена у животу појединца и група. Овде треба истаћи да превазилажење животних проблема добрим делом зависи од начина, стратегија којима се истим прилази, о чему је говорио Р. Лазарус (1967), а из угла религије К. Пергамент (1997), истичући три приступа у ситуацијама дистреса: усресређеност на себе (где је Бог непотребан), приступ (пасивног) препуштања Божијој вољи и сарадња појединца и Бога, као партнера. Ако погледамо Библију, наћи ћемо како човек треба да се носи са финансијским губицима (Матеј 6,25.27) и, уопште, материјалним стварима (Марко 4,19) које представљају врло чест стресор у свакодневном животу. Давидови Псалми (34, 4 и 55, 22) говоре да молитве Богу смањују страхове и бриге, и да их зато треба практиковати свакодневно. То више помаже него покушај ослобађања од стреса путем алкохола, дрога, забаве или тражења утехе у куповини ствари. Такође се антистресним могу сматрати посланице апостола Павла (Римљанима 5, 3-5; Коринћанима 1, 3-4 и 12, 9-10; Филипљанима 4, 6-7). И читање Кур'ана даје упутства како се носити са животним тешкоћама. Нагласак је на усклађивању духовног и световног, при чему се оба аспекта човекове егзистенције третирају равноправно (Хамидулах, 1983). Тако се губици схватају као искушења (Кур'ан, сура 2:155-177) која помажу да се ојача човекова воља. Охолост или гордост, као својства нарцистичког погледа на свет у контексту, по неким, данас доминантне нарцистичке културе (Лаш, 1986) последица су одсуства вере и сматрају се својеврсном болешћу душе (исто 2 : 10). О страстима и проблемима који из њих проистичу, говори се у сури 12:53, а када се над истим изгуби контрола (психолошки речено, изостане саморегулација) последице могу бити веома тешке (сура 75:2). Зато човек треба да тежи смирењу и ослобађању од

1 Адреса за кореспонденцију: eldisdacic6@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4880-3162>2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1984-0088>

напетости (сура 89:27-30). Кур'ан нуди и практична упутства како да се у свакодневном животу смањи дејство негативног стреса, попут учесталијег зикра – спомињања Бога (отуда је код припадника исламске вере честа узречица 'ако Бог да'), редовног упражњавања намаза, итд. Дакле, темељни списи два најраспрострањенија религијска веровања, са једне стране, пружају могућност примене у свакодневној психолошкој пракси, а са друге, могу бити и инспирација истраживачима, који су се још у прошлом веку (попут К. Матона, 1989, или К. Бикела, 1997) бавили специфичностима религиозног превладавања стресних стања.

Кључне речи: Библија, Кур'ан, стрес

Ментално здравље

Оригинални научни рад

ХИПЕРСЕНЗИТИВНОСТ КАО ПРЕДИКТОР НИЖЕ РЕЗИЛИЈЕНТНОСТИ

Исидора Рајић¹

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Невена Радојевић²

Турмалин, Нови Сад

Апстракт. Хиперсензитивни или високо сензитивни људи представљају мањински део популације, чије су карактеристике: дубља обрада информација, виша емоционална и физиолошка реактивност, јачи систем бихејвиоралне инхибиције, лакоћа долажења у стање преплављености и осетљивост на суптилности. Резултати бројних истраживања показују да су хиперсензитивни људи осетљивији и на позитивне и на негативне утицаје из окружења. Наиме, уколико неко дубље обрађује информације из окружења већа је вероватноћа да ће и различити аспекти окружења више утицати на ту особу. Управо због њихове више осетљивости на различите аспекте окружења, може се поставити питање да ли хиперсензитивне особе имају мању способност да се успешно носе са различитим животним стресорима, односно да ли је ова група људи мање резилијентна. Како би се одговорило на ово питање, у овом истраживању је испитивана повезаност између хиперсензитивности и резилијентности. За процену хиперсензитивности коришћена је Скала хиперсензитивности за младе (СХС; Рајић & Васић, 2023). Ова скала има добре психометријске карактеристике и састоји се од 15 ставки, којима се процењују претходно поменуте карактеристике хиперсензитивности. За процену резилијентности је коришћена Скала за мерење резилијентности (РЕЈА) аутора Васића и сарадника (2020), настала на основу психоаналитичке ја-психологије и модела развоја ја-функција. У претходно спроведеном истраживању је показано да ова скала има добре психометријске карактеристике. Ови упитници су примењени на узорку од 700 испитаника (60% испитаница) просечног узраста око 22 године ($SD = 3.83$). Након примене Пирсоновог теста корелације добијена је мала негативна корелација између хиперсензитивности и резилијентности ($r = -.36, p < .001$). Линеарном регресионом анализом утврђено је да је хиперсензитивност статистички значајан предиктор резилијентности, односно да сензитивнији испитаници имају нижу резилијентност ($F_{(1,697)} = 105.38, p < .001; R^2 = .13$). На основу ових резултата се може закључити да су хиперсензитивни испитаници заиста мање резилијентни. Међутим, ако се узме у обзир претпоставка неких аутора да резилијентност представља способност и вештине особе да своје проблеме види као изазове, као и да се као тако схваћена може научити, увиђа се посебна важност учења ових вештина за мањински део популације који је осетљивији на различите утицаје из окружења.

Кључне речи: хиперсензитивност, резилијентност, осетљивост на окружење, предикција

1 Адреса за кореспонденцију: isidorarajic5995@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5729-0617>

2 ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8954-8102>

*Оригинални научни рад***КВАЛИТЕТ ПОРОДИЧНИХ ОДНОСА И ЕМОЦИОНАЛНА
КОМПЕТЕНТНОСТ СТУДЕНАТА – ПОВЕЗАНОСТ СА
ПРОБЛЕМИМА У УЧЕЊУ И ПРОБЛЕМИМА У СФЕРИ
СОЦИЈАЛНИХ И ЕМОЦИОНАЛНИХ ОДНОСА¹****Драгана Јовановић²**

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за педагогију

Душан Тодоровић³

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Апстракт. Растућа стопа психолошких проблема и њихових последица указују на то да студенти треба да обрате више пажње на могућност јачања субјективног благостања кроз отклањање проблема у сфери емоционалних и социјалних односа али и проблема у учењу. Уочена је потреба ка проширењу базе знања о озбиљности проблема студената везаних за емоционалне, социјалне и проблеме у учењу. За мерење квалитета различитих аспеката породичних односа коришћен је упитник Faces IV (Olson & Gorrall, 2006), за мерење емоционалне компетенције коришћена је Скала емоционалне компетенције (УЕК, Такшић, 2006), док су подаци о присуству проблема у учењу, емоционалним и социјалним односима прикупљени кроз упитник формиран за потребе овог истраживања (упитник је сачињен од три питања где на скали дихотомног типа испитаници процењују да ли су у последњих месец дана доживели проблеме у некој од три наведене сфере функционисања). Узорак истраживања чинило је 350 студената ($M_{\text{узраст}} = 20.94$, $SD_{\text{узраст}} = 1.42$) Универзитета у Нишу са различитих факултета из области природних и друштвених наука. У анализи података коришћене су дескриптивне мере и дискриминациона анализа. На основу резултата добијених кроз каноничку дискриминациону анализу може се закључити да испитанике код којих су присутни проблеми у учењу карактерише низак ниво емоционалне самоконтроле и разумевања емоција, као и слаба способност изражавања емоција. Изнад свега, ригидност, уплетеност и неангажованост у социо-емоционалним односима били су јако изражени у њиховом примарном породичном контексту. Студенте који имају проблеме у емоционалним односима карактерише лоша породична комуникација, недостатак уравнотежене кохезије са родитељима и ниско задовољство примарном породицом. Слично овим налазима, резултати показују да испитаници са проблемима у комуникацији и друштвеним односима имају слабо изражену способност изражавања и разумевања емоција. Такође су имали лошу комуникацију у примарним породичним односима, ниску уравнотежену кохезију и били су незадовољни односима у примарној породици.

Кључне речи: емоционална компетенција, квалитет породичних односа, студенти природних и друштвених наука

¹ Напомена. Ово истраживање подржало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговори бр. 451-03-68/2022-14/200165 и бр. 451-03-68/2022-14/200148) и припремљено је у оквиру пројекта Популаризација науке и научних публикација из области психологије и социјалне политике и пројекта Афирмација педагошке теорије и праксе у савременом друштву, који се спроводе на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 300/1-14-6-01 и бр. 300/1-14-5-01).

² Адреса за кореспонденцију: dragana.jovanovic@filfak.ni.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1559-1117>

³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0607-8805>

*Стручни рад***СТАРИЈЕ ОСОБЕ У ВАНРЕДНИМ И КРИЗНИМ СИТУАЦИЈАМА: ИЗАЗОВИ И МОГУЋНОСТИ¹****Наташа Тодоровић²**

Црвени крст Србије, Београд • Геронтолошко друштво Србије, Београд

Милутин Врачевић³

Црвени крст Србије, Београд • Геронтолошко друштво Србије, Београд

Јасмина Гордић

Правно-биротехничка школа „Димитрије Давидовић“, Београд

Апстракт. Катастрофе, несреће и кризе се дешавају и разликујемо их по врсти: постоје природне несреће као што су земљотреси, поплаве, олује или екстремне температуре, али и оне које је изазвао човек, ратови, тероризам, саобраћајне несреће, велики пожари или цурење отровних хемикалија. Савремено друштво суочено са демографским старењем, миграцијама и променом структуре породице, суочава се са ситуацијом да се у оваквим околностима старије особе често виде као рањиве. Отпорност једног друштва и заједнице погођене катастрофом зависи пре свега од спремности и способности друштва да препозна рањивост појединих група у ризику и да одговори на њихове потребе, али такође и да препозна капацитете и потенцијале које поседују појединци припадници те заједнице. Циљ овог рада је: препознавање рањивости појединих група старијих особа током криза и ванредних ситуација; препознавање капацитета и потенцијала старијих особа; и укључивање старијих у кризне и ванредне ситуације. Када говоримо о рањивости то је комплексан и флуидан појам који одређују различити фактори који често и нису очигледни, посебно када говоримо о старијим особама. Може се десити да особа која у нормалним околностима функционише без икаквих проблема са губитком лекова или помагала постаје особа под ризиком. Такође неке кризе могу бити мале за већину чланова заједнице, али могу бити посебно угрожавајуће за неке групе старијих, као што су особе са дијагностикованом деменцијом, депресивне старије особе или особе које имају когнитивне проблеме. Са друге стране потребно је препознати хетерогеност ове добне групе, неће сви старији бити у ризику, неки од њих могу да се активно укључе у одговор на кризу. Овде говоримо о особама које имају између 65 година старости и 95 и више година, они се међу собом разликују, па према томе посматрање старијих особа као пасивних примаоца помоћи води нас ка дискриминацији. Препознавање хетерогености старијих особа, представља једну врсту тријаже којом укључујемо оне старије који имају знање и вештине, као и искуство ранијих одговора на ванредне ситуације, тиме такође препознајемо и „цепове угрожености“ чиме ћемо имати ефикасније одговоре. Све интервенције током припреме, деловања и опоравка током ванредних и кризних ситуација морају поштовати аутономију и достојанство старијих особа и морају обезбедити да се њихов глас чује, а њихов допринос препозна. У сваком случају планирање и реаговање током криза и ванредних ситуација треба бити засновано на правима старијих особа. Такође учествовање старијих особа у свим фазама управљања кризама може обезбедити ефикасан одговор на њихове потребе и на крају такав приступ ће осигурати праведан, правичан и ефикасан одговор, и омогућити да нико не буде заборављен.

Кључне речи: рањивост, старије особе, несреће, отпорност, капацитети

1 *Напомена.* Рад је настао у оквиру анализе спроведене за Канцеларију високог комесара Уједињених нација за људска права.

2 Адреса за кореспонденцију: natasa.nt.todorovic@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7378-5246>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3144-4627>

*Оригинални научни рад***ЕГО СТАЊА И СТРАТЕГИЈЕ СУОЧАВАЊА СА СТРЕСОМ****Јелисавета Тодоровић¹, Миљана Николић² и Мила Губеринић³**

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Апстракт. Его стања су кохерентни системи мишљења и осећања који се манифестују у понашању. Према функционалној анализи, разликује се пет его стања: Негујући родитељ, Критикујући родитељ, Одрасли, Слободно дете и Адаптирано дете. Свако его стање карактерише одређени скуп мисли, осећања и поступака понашања, па је могуће одредити које его стање је код неке особе активно у одређеном тренутку. Са друге стране, постоје и уобичајени нивои активације его стања карактеристичних за одређени период живота једне особе. Понашања која се манифестују као реакција на уочену претњу представљају стратегије суочавања са стресом. С обзиром да стратегије суочавања играју важну улогу у прилагођавању особе на стресне животне догађаје, а да понашање, мишљење и емоције из различитих его стања могу довести до (мање или више) функционалних одговора на различите животне (па и стресне) околности, поставља се питање – да ли је стратегије суочавања са стресом могуће предвидети помоћу его стања? Узорак коришћен за потребе овог истраживања је пригодан и састоји се од 291 испитаника ($\bar{X} = 72.5\%$), старости од 18 до 24 година ($AS = 19.19$, $SD = 1.37$). Од instrumenata коришћени су *Тест его стања* и *Скала суочавања са стресом*. За предикцију различитих стратегија суочавања са стресом (на задатак усмерено, на емоције усмерено и на избегавање усмерено суочавање са стресом) коришћена је мултипла регресиона анализа у којој су предиктори били его стања (Негујући родитељ, Критикујући родитељ, Одрасли, Слободно дете и Адаптирано дете). Статистички значајан предиктор на задатак усмереног суочавања са стресом је его стање Одрасли ($\beta = .30$, $t = 4.20$, $p < .01$), а модел објашњава 16% варијансе ($R^2 = .16$, $F(5, 238) = 9.26$, $p < .01$). Его стања Критикујући родитељ ($\beta = .20$, $t = 3.19$, $p < .01$) и Адаптирано дете ($\beta = .45$, $t = 6.83$, $p < .01$) значајни су предиктори на емоције усмереног суочавања са стресом, те модел објашњава 28% варијансе критеријума ($R^2 = .28$, $F(5, 236) = 18.14$, $p < .01$). Када је у питању суочавање са стресом усмерено на избегавање, значајни предиктор је его стање Слободно дете ($\beta = .31$, $t = 3.87$, $p < .01$), а модел објашњава 8% варијансе критеријума ($R^2 = .08$, $F(5, 236) = 4.59$, $p < .01$). Хипотеза да его стање Одрасли доприноси употреби најадекватније стратегије суочавања са стресом, стратегије усмеравања на задатак, потврђена је овим истраживањем. Наиме, его стање Одрасли представља директну реакцију на актуелну ситуацију, оријентисано је ка реалности, прикупљању података и решавању проблема уз коришћење свих капацитета који нам, као одраслој особи, стоје на располагању.

Кључне речи: его стања, стратегије суочавања са стресом1 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9007-6935>2 Адреса за кореспонденцију: gc.miljana.nikolic@filfak.ni.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5822-9487>3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6926-0220>

Оригинални научни рад

ИЗВОРИ СТРЕСА И МЕХАНИЗМИ ПРЕВЛАДАВАЊА КОД УЧЕНИКА У ОСНОВНОЈ И СРЕДЊОЈ ШКОЛИ

Миланко Чабаркапа¹

Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за психологију

Teodora Safiye²

Државни универзитет у Новом Пазару, Департман за психологију

Бранимир Вукчевић³

Угоститељско-туристичка школа са домом ученика, Врњачка Бања

Анстракт. Савремено школско окружење постаје све динамичније и захтевније за ученике, што има битан ефекат не само на учење, већ и на ментално здравље ученика. Циљ овог истраживања је био да се утврди да ли постоје разлике у изворима стреса између ученика основне школе и средње школе, као и да се сагледају механизми и стратегије које ови ученици користе у превазилажењу стреса. Истраживање је спроведено на пригодном узорку који је чинило 230 ученика, од чега 125 ученика средње школе и 105 ученика основне школе. За утврђивање разлика коришћена је компаративна метода, са применом следећих инструмената за регистровање испитиваних варијабли: 1. Упитник социодемографских карактеристика и школског успеха, 2. Secondary School Stressor Questionnaire, 3. Инвентар за испитивање оријентације у превладавању проблемских ситуација код адолесцената (А-СОРЕ). Добијени подаци обрађени су у програмском пакету SPSS, верзија 20. У анализи података коришћене су дескриптивне статистичке методе, факторска анализа, т-тест независних узорака, регресиона анализа и каноничка дискриминативна анализа. Резултати показују да није добијена статистички значајна разлика у погледу нивоа стреса код две групе ученика, иако ученици основне школе као интензивније наводе академске изворе стреса (обимност градива, пречести контролни задаци, неразумљивост и сложеност материјала за учење, лоше оцене), док ученици средње школе као битније наводе стресоре везане за вербалне и физичке сукобе, интерперсоналне конфликти и притисак везан за очекивања других. Кад је реч о стратегијама превладавања стреса, постоје статистички значајне разлике између две групе испитаника. Ученици средње школе се више окрећу тражењу професионалне помоћи, хумору и позитивном гледању на ситуацију, док се ученици основне школе више ослањају на емоционалну вентилацију и тражење социјалне подршке. Такође, за механизме превладавања стреса била је значајна и варијабла полне припадности, што значи да поред контекстуалних фактора стреса треба узети у обзир и факторе личности.

Кључне речи: извори стреса, ученици, механизми превладавања

1 Адреса за кореспонденцију: cabarkapa.milanko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3759-5696>

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9297-8449>

3 ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9003-6991>

Оригинални научни рад

МОТИВАЦИЈА ЗА НАСТАВНИЧКУ ПРОФЕСИЈУ: УТИЦАЈ ОСОБИНА ЛИЧНОСТИ И ПРОФЕСИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСОВАЊА

Илдико Војнић Хорват¹

Техничка школа „Иван Сарић“, Суботица

Анстракт. У раду смо испитивали повезаност особина личности, мотивације за наставничку професију и професионалних интересовања код наставника са различитим иницијалним образовањем. Узорак је чинило 200 наставника ($M_{\text{године}} = 44.26$, $SD_{\text{године}} = 9.77$) општеобразовних и стручних предмета у средњим стручним школама. Коришћени инструменти у истраживању су: Orientation for Teaching Survey (Јовановић, Симић и Рајовић, 2012); Big Five Inventory (Benet-Martinez i John, 1998) и Personal Globe Inventory (Tracey, 2002 према Hedrih, 2008). Подаци добијени упитником анализирани су линеарном регресионом анализом. Резултати показују значајан утицај црта личности, мерених Big Five инвентаром, на мотивацију наставника. Величина β коефицијента за Екстровеизију је .702 ($p < .05$), што указује на значајну предиктивну вредност за интринзичку мотивацију. Комбинација вредности на свим димензијама Big Five инвентара даје предиктивну вредност за мотивацију. Тестирање односа са PGI инвентаром показује значајан утицај димензија мерених на мотивацију. Ови резултати пружају важан увид у факторе који обликују мотивацију и интересовања наставника. Даљом анализом резултата, открива се значајни утицај димензија мерених PGI инвентаром на мотивацију, како код наставника општеобразовних предмета, тако и код наставника стручних предмета. Величина β коефицијента за социјалну фацилитацију је 11.229 ($p < .001$), а за помагање другима 5.281 ($p < .01$). Позитивне вредности и значајност ових коефицијената говоре да ове димензије имају предиктивну вредност за интринзичку мотивацију. Црте личности, мерене BFI инвентаром, такође имају значајан утицај на мотивацију наставника са неуротицизмом као значајном димензијом. Величина β коефицијента за Неуротицизам је 0.912 ($p < 0.05$), што указује на предиктивну вредност за екстринзичку мотивацију. Ови резултати пружају драгоцен увид у факторе који обликују мотивацију и професионална интересовања наставника, што може бити од користи у развијању програма обуке и подршке за наставнике како би унапредили квалитет образовања у школама.

Кључне речи: професија, наставник, мотивација, особине личности, професионално интересовање

¹ Адреса за кореспонденцију: ildiko.vojnic.horvat@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2507-0615>

Психологија рада

Оригинални научни рад

СТРУКТУРА БАЗИЧНИХ ПСИХОЛОШКИХ ПОТРЕБА ЗАПОСЛЕНИХ

Радојка Шолак¹

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Душана Шакан²

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Небојша Мајсторовић³

Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Апстракт. Базичне психолошке потребе, према њиховом одређењу унутар теорије самоодређења, могуће је задовољити али и осујетити у различитим социјалним контекстима, међу којима је свакако организација у којој је особа запослена. Ово истраживање спроведено је са циљем провере структуре инструмента за мерење базичних психолошких потреба на узорку који је чинило 673 запослених (65.1% жена), просечне старости 38.6 година. Запослени су већином били у сталном радном односу (78.5%), у услужној индустрији (76.8%), на извршилачким позицијама (81.6%), просечне дужине радног стажа од 14.2 године. Скала базичних психолошких потреба (Chen et al., 2015, Шакан, 2020) прилагођена је пословном контексту (BPNSFWS; Olafsen et al., 2021; Шолак и сар., 2023) и чине је укупно 24 ставке равномерно груписане у шест димензија: задовољење потребе за аутономијом, компетенцијом и повезаношћу, и њихово осујећење. Конфирматорном факторском анализом (CFA) проверени су трофакторски и шестофакторски модели. Индикатори фита указивали су на већу адекватност шестофакторског решења, које је даље проверено експлоративним моделовањем структуралних једначина (ESEM). На основу свих индикатора, утврђено је да шестофакторски ESEM модел има најбољи фит (RMSEA = .04; SRMR = .02; CFI = .95; TLI = .91) у односу на трофакторски ($\Delta RMSEA > .015$; $\Delta CFI > 0.01$, Chen, 2007) и шестофакторски CFA модел ($\Delta CFI > 0.01$, *ibid*). Задржано је шест ESEM фактора: Задовољење аутономије ($\alpha = .76$), компетенције ($\alpha = .68$), повезаности ($\alpha = .84$) и Осујећење аутономије ($\alpha = .69$), компетенције ($\alpha = .62$) и повезаности ($\alpha = .71$). Пројекције свих ставки на задате факторе су значајне и у распону од .23 до .83, али су утврђене и значајне унакрсне пројекције појединих ставки из Задовољења и Осујећења аутономије и компетенције на друге факторе. Корелације између свих фактора су смисленог смера и ниског до умереног интензитета. На основу свега наведеног, може се закључити да је оправдано коришћење дуалног модела мера, који сугерише истраживачима да мере задовољење базичних психолошких потреба на послу одвојено од њиховог осујећења у том истом контексту.

Кључне речи: базичне психолошке потребе, дуални модел, запослени

1 Адреса за кореспонденцију: radojka.solak@flv.edu.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8082-627X>

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1087-2550>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2392-8421>

*Оригинални научни рад***ЗАДОВОЉЕЊЕ И ОСУЈЕЋЕЊЕ БАЗИЧНИХ ПСИХОЛОШКИХ ПОТРЕБА НА ПОСЛУ: КОНВЕРГЕНТНА И КРИТЕРИЈУМСКА ВАЛИДНОСТ ИНСТРУМЕНТА****Радојка Шолак¹**

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Небојша Мајсторовић²

Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Душана Шакан³

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Анстракт. Запослени у организацијама могу да задовоље или осујете три базичне психолошке потребе (БПП) – за аутономијом, компетенцијом и повезаношћу. Циљ овог истраживања био је утврдити конвергентну и критеријумску валидност дуалног модела, који засебно мери задовољење и осујећење ове три потребе на послу. Узорак је чинило 673 испитаника, различитог пола (65.1% жена), запослених у различитим индустријама (78.5% у услужној), на различитим позицијама (81.6% на извршилачким), просечне дужине радног стажа 14.2 и просечне старости 38.6 година. Скала базичних психолошких потреба (Chen et al., 2015, Шакан, 2020) прилагођена је пословном контексту (BPNSFWS; Olafsen et al., 2021; Шолак и сар., 2023) и чине је 24 ставке које мере шест димензија: задовољење потребе за аутономијом, компетенцијом и повезаношћу, и њихово осујећење. За утврђивање валидности ове скале коришћена је хијерархијска регресиона анализа где су у првом блоку задовољења потреба, а у другом додата осујећења истих. Најпре је проверена конвергентна валидност у односу на скалу мотивације за рад MSMW (Gagné et al., 2015) која мери амотивацију, контролисане (спољашњу и интројектовану) и аутономне облике мотивације (идентификовану и унутрашњу). Задовољење и осујећење БПП играју улогу у објашњењу амотивације ($F_{(3, 669)} = 68.28$; $F_{(6, 666)} = 57.26$, $p < .001$), екстринзичке социјалне ($F_{(3, 669)} = 9.80$; $F_{(6, 666)} = 22.17$, $p < .001$) и материјалне мотивације ($F_{(3, 669)} = .92$, $p = .43$; $F_{(6, 666)} = 5.85$, $p < .001$), интројектоване ($F_{(3, 669)} = 11.84$; $F_{(6, 666)} = 7.67$, $p < .001$), идентификоване ($F_{(3, 669)} = 84.97$, $F_{(6, 666)} = 43.41$, $p < .001$) и интринзичке мотивације ($F_{(3, 669)} = 146.18$; $F_{(6, 666)} = 85.21$, $p < .001$). Очекивано, највећи је проценат објашњене варијансе амотивације (34%) и аутономних облика мотивације (28–43%), док је проценат објашњене варијансе контролисаних облика мотивације нижи (5–17%), нарочито у моделима где су предиктори само варијабле задовољења потреба (0–5%). Надаље је утврђена критеријумска валидност скале у односу на различите радне исходе. БПП значајно предвиђају исцрпљеност ($F_{(3, 669)} = 57.04$; $F_{(6, 666)} = 69.04$, $p < .001$), вигор ($F_{(3, 669)} = 114.40$; $F_{(6, 666)} = 78.46$, $p < .001$), задовољство послом ($F_{(3, 669)} = 141.62$; $F_{(6, 666)} = 89.43$, $p < .001$), преданост организацији ($F_{(3, 669)} = 75.27$; $F_{(6, 666)} = 42.04$, $p < .001$) и намеру за напуштањем организације ($F_{(3, 669)} = 63.03$; $F_{(6, 666)} = 45.64$, $p < .001$). Дуални модел објашњава 28–45% наведених критеријума. На основу свих резултата, може се закључити да скала BPNSFWS показује адекватну конвергентну и критеријумску валидност.

Кључне речи: базичне психолошке потребе, дуални модел, запослени, валидација1 Адреса за кореспонденцију: radojka.solak@flv.edu.rsORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8082-627X>2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2392-8421>3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1087-2550>

Оригинални научни рад

КОГНИТИВНА РЕФЛЕКСИЈА КАО КОВАРИЈАТ ЗАНЕМАРИВАЊА ОСНОВНЕ СТОПЕ КОД БУДУЋИХ МЕНАџЕРА ЉУДСКИХ РЕСУРСА

Матеја Манојловић¹, Ивана Ковачевић² и Ивана Кужет³

Универзитет у Београду, Факултет организационих наука

Анстракт. Занемаривање основне стопе је тенденција људи да приликом расуђивања занемаре експлицитно приказане информације о вероватноћи, поведени репрезентативним описом конкретних појединаца. Овај феномен регистрован је у многим доменима когнитивног функционисања. Исправно расуђивање засновано на вероватноћи важан је аспект мишљења у оквиру менаџмента. Конкретно, менаџери људских ресурса често заснивају предвиђање понашања запослених на овим информацијама. У складу са хипотезом о доменоспецифичној испољености когнитивних пристрасности, нека пионирска истраживања овог феномена указују на то да је он присутан и у расуђивању над садржајем са којим раде менаџери људских ресурса. Имајући то у виду, циљ нам је био да испитамо да ли когнитивна рефлексивност будућих менаџера људских ресурса утиче на њихову осетљивост на занемаривање основне стопе. Испитаници су били студенти ($N = 65$) мастер студија менаџмента људских ресурса и они су решавали две врсте задатака занемаривања основне стопе, који су варирали у репрезентативности описа конкретних особа у задацима. Сваком испитанику приказано је по пет тематски различитих ситуација у обе форме задатака. Ти задаци отпочињали су описом хипотетичке ситуације у којој се од испитаника очекивало да као менаџери предвиде вероватноћу одређеног понашања запослених у тој ситуацији. Након описа хипотетичке ситуације, следили су репрезентативни, односно нерепрезентативни описи запослених чије је понашање испитаници требало да предвиђају. Мера испољености занемаривања основне стопе рачуната је као пропорција стимулуса на којима су испитаници повучени репрезентативношћу описа, у две различите форме задатака. Осим тога, испитаници су решавали и нумерички тест когнитивне рефлексije. Резултати једноструке поновљене анализе коваријансе указују на то да репрезентативност значајно утиче на испољеност занемаривања основне стопе ($F(1,63) = 19.884, p < .001, \eta^2 = .101$), док когнитивна рефлексija није значајан коваријат овог односа ($F(1,63) = 0.024, p < .878$). Ови резултати указују на то да когнитивна рефлексija није протективни фактор менаџера људских ресурса, када је у питању њихова склоност ка занемаривању основне стопе.

Кључне речи: занемаривање основне стопе, менаџмент људских ресурса, рационалност, когнитивне пристрасности, когнитивна рефлексija

1 Адреса за кореспонденцију: mateja.manojlovic@fon.bg.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8856-2264>2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7601-1000>3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1555-8659>

Оригинални научни рад

„ПРИЈАТЕЉ СЕ У НЕВОЉИ ПОЗНАЈЕ“: МЕДИЈАТОРСКИ ЕФЕКАТ ПОВЕЗАНОСТИ СА КОЛЕКТИВОМ НА РАДНОМ МЕСТУ НА ОСТВАРЕНУ РЕЛАЦИЈУ ИЗМЕЂУ КОНТРОЛЕ АСТМЕ И ПРИСУСТВА ДЕПРЕСИВНИХ СИМПТОМА КОД ОБОЛЕЛИХ ИСПИТАНИКА¹

Ана Комленић²

Институт за плућне болести Војводине, Сремска Каменица

Сања Хромиш³

Институт за плућне болести Војводине, Сремска Каменица

Борис Попов⁴

Универзитет у Новом Сад, Филозофски факултет

Апстракт. Досадашња истраживања показују да подршка колектива остварује позитиван утицај на бољу контролу симптома код испитаника оболелих од астме (Heinrichs и сар. 2019) док Петерс и сар. (2017) показују да незадовољене психолошке потребе, према теорији самодетерминације (СДТ), остварују негативан ефекат на квалитет живота астматичних испитаника. Циљ истраживања је да се испита повезаност контроле астме и присуства депресивних симптома код запослених испитаника, те утврди медијаторски ефекат потребе за повезаношћу са колективом према СДТ теорији. Истраживање је спроведено током октобра и новембра месеца 2022. године на Институту за плућне болести Војводине, а пригодни узорак чини 75 испитаника (од тога 22 мушкарца и 52 жене) који болују од астме и немају придружених болести од значаја за психолошку процену. Независна варијабла јесте степен у којем је астма добро контролисана и мерена је упитником АЦТ (The Asthma Control Test). Присуство депресивних симптома чини зависну променљиву и мерена је Скалом симптома депресивности (Д; Нововић & Биро, 2009). Медијаторски ефекат је измерен субскалом повезаности са колективом БПНС упитника (Basic Psychology Need Satisfaction at Work Scale). И лоша контрола астме и незадовољење потребе за повезаношћу са колективом значајно предвиђају присуство депресивних симптома ($R^2=.298$, $\beta =-.324$, $p<0.05$ и $\beta =-.344$, $p<0.05$). Медијатор значајно предвиђа критеријум, односно незадовољена психолошка потреба за повезаношћу са колективом предвиђа израженије депресивне симптоме ($R^2=.205$, $\beta =-.453$, $p<0.01$). Добра контрола астме и задовољење потребе за повезаношћу са колективом остварују значајну корелацију ($R^2=.113$, $\beta =.336$, $p<0.05$). Анализа процеса медијације путем Собеловог теста показује да се негативна повезаност димензија контрола астме и депресивних симптома успоставља преко медијаторске варијабле задовољења потребе за повезаношћу са колективом, где видимо и да је укупни, индиректни, утицај значајан, али и директни утицај независне на зависну варијаблу те говоримо о делимичној медијацији, а Собелов тест је значајан на нивоу ($p<0.05$ (.02665)). Резултати упућују да ће лошија контрола астме имати директан ефекат на чешће симптоме депресије, као и да ће оваква веза бити и под значајним утицајем незадовољења базичне потребе за повезаношћу са колективом на актуелном радном месту.

1 Напомена. Истраживање је одобрено од стране Стручне и Етичке комисије института за плућне болести Војводине.

2 Адреса за кореспонденцију: okianna@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0440-2688>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6132-1551>

4 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7124-6863>

Кључне речи: астма, контрола, депресивни симптоми, повезаност, колектив

Психологија индивидуалних разлика и социјална психологија

Оригинални научни рад

СТАВОВИ СТУДЕНАТА ПРЕМА ПРАВИМА И УЛОЗИ ЖЕНА

Милица Контић¹

Државни универзитет у Новом Пазару, Департман за филозофске науке и уметности,
студијски програм Психологија

Апстракт. На основу постојећих истраживања, и досадашње теорије и праксе указано је на постојање традиционалних и егалитарних ставова према родним улогама. Традиционални ставови јесу да су мушкарци они који издржавају породицу, а жене брину о дому и деци. Егалитарни ставови казују да треба да постоји равноправна подела послова. Главни циљ рада јесте да се испитају ставови студената према правима и улози жена и да се утврди да ли постоје статистички значајне разлике у ставовима у зависности од студијског усмерења (хуманистички смерови и технички смерови) и пола. Претпоставка о нормалности расподеле није потврђена, па је примењен Мен Витни У тест. Узорак је сачињен од 98 студената (68 женског пола, а 30 мушког пола). Од хуманистичких смерова било је 50 студената, а од техничких 48. Примењена је AWS скала Објективни инструмент за мерење ставова према правима и улози жена у савременом друштву. Виши скор означава егалитарније ставове. Скала је преведена са енглеског језика. Састоји се од 15 ајтема и не садржи субскеале. Резултати указују да постоје значајне разлике с обзиром на пол и студијско усмерење студената. При утврђивању разлика у односу на факултет вредности које су добијене су: $Z = -2.01$, $p = .045$, што указује на значајне разлике. Код студената техничких смерова (Софтверско инжењерство, Архитектура, Грађевинарство) медијана износи ($Md = 55.38$), за разлику од студената хуманистичких смерова (Психологија, Васпитач у предшколским установама, Рехабилитација) и овде износи ($Md = 43.86$), што указује да студенти техничких факултета имају егалитарније ставове. При утврђивању разлика у односу на пол, вредности су: $Z = -4.52$, $p < .001$, што значи да постоје статистички значајне разлике. Код мушког пола медијана износи ($Md = 69.02$), а женског пола ($Md = 40.89$). Студенти мушког пола имају егалитарније ставове. Практична импликација је упознавање са ставовима студената и на основу тога реализација радионица где ће се нагласити значај важности неговања равноправности у свакодневним ситуацијама, пре свега јер су факултети места на којима се може радити на равноправности полова.

Кључне речи: ставови према правима и улози жена, технички факултети, хуманистички факултети.

¹ Адреса за кореспонденцију: konticm96@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0003-7670-2906>

Оригинални научни рад

ПОЛНЕ РАЗЛИКЕ У ЕФЕКТУ НАЧИНА БАВЉЕЊА ПЛЕСОМ НА ДИСТРЕС

Ивана Трпчевић¹ и Сања Батић Очовај²

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“

Апстракт. У последњих неколико деценија препозната је значајна терапијска улога плеса и покрета, али поставља се питање да ли се добробити плесања по питању побољшања менталног здравља односе једнако на жене и мушкарце. Истраживање је спроведено са циљем утврђивања полних разлика у испитивању утицаја бављења плесом на неке од компоненти психичке добробити. Узорак је чинио 201 испитаник (75% жена) узраста од 17 до 52 година, а просечне старости 27 година. У погледу бављења плесом, 55% се није бавило плесом, 18% се плесом бавило рекреативно и 27% се плесом бавило професионално. У истраживању је коришћена Скала за мерење депресивности, анксиозности и стреса (Depression Anxiety Stress Scale – DASS-21) (од $\alpha = .84$ до $\alpha = .88$). Након потврђивања претпоставке хомогености варијансе и коваријансе, прегледом даљих резултата мултиваријатне анализе коваријансе запажен је статистички значајан ефекат интеракције пола и плеса ($F(6,376) = 1.22, p < .05$, парцијално $\eta^2 = .02$) у моделу са контролом старости. Резултати приказују да је модераторски ефекат пола на предикторски утицај плеса значајан у односу на подскалу стреса као критеријума ($F(2,190) = 3.13, p < .05$, парцијално $\eta^2 = .03$). Међу особама које се не баве плесом или се плесом баве рекреативно мушкарци имају нижи ниво стреса од жена док међу професионалним плесачима мушкарци доживљавају виши ниво стреса од жена. Дакле, професионално бављење плесом код мушкараца појачава стрес, а код жена се овај ефекат не опажа. Ово истраживање је значајно у сагледавању битне разлике утицаја плесања на психичко здравље у односу на мушке плесаче који су често стигматизовани због професије којом се баве. Закључак је да је мушким професионалним плесачима потребна психичка подршка у превладавању тегоба са којима се суочавају као и даље истраживање фактора који овом стресу доприносе.

Кључне речи: плес, ментално здравље, стрес, пол

1 ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0131-7638>

2 Адреса за кореспонденцију: sanja.batic@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6574-4797>

Original research

DOES SELF-COMPASSION CONTRIBUTE TO PROCRASTINATION?

Алексей Сокол¹

Kuban State University, Krasnodar, Russia

Abstract. The relationship between self-compassion and procrastination has been empirically explored. Both of these self-attitudes provide stress reduction for a person experiencing prolonged stress, but procrastination reduces your activity, motivation and internal resources, while self-compassion gives you enough help to overcome difficulties. The purpose of the study was to test the hypothesis of a positive relationship between self-compassion (K. Neff) and tendency to procrastination. The General Procrastination Scale and the Self-compassion Scale (consisting of six subscales) were administered to 120 public university students (specializing in humanities) and 100 cadets. The hypothesis of a positive relationship between the explored self-attitudes was not confirmed: the index of tendency to procrastination is moderately negatively related to the general index of self-compassion ($r = -0.33$). At the same time, individual elements of self-attitudes (Neff's questionnaire scales) form different correlation patterns with the tendency to procrastinate. Namely, the procrastination score (GPS) in this sample is unrelated to self-kindness and mindfulness (because these correlations at the <0.05 are not significant), has a weak positive relationship with common humanity (0.29) is somewhat unexpected, but is strongly related to over-identification (0.63), isolation (0.60), and self-judgment (0.46). Procrastination tendency is positively related to those self-attitudinal elements of the SCS assuming the absence of self-compassion, which explains negative correlations with the general proneness to self-compassion. Therefore, self-compassion does not contribute to procrastination (there is a negative relationship). Self-compassionate people have no tendency to procrastinate. So, it is better to use self-compassion, as a type of self-attitude, to reduce stress, as opposed to procrastination.

Keywords: self-attitude, students, procrastination, self-compassion, self-attitude's relationship

¹ Correspondence address: mr.falcon.alexey@gmail.com

Оригинални научни рад

ПРОБЛЕМАТИЧНА УПОТРЕБА ПОРНОГРАФИЈЕ И ПЕРЦЕПЦИЈА ПРИСТАНКА НА СЕКСУАЛНИ ОДНОС¹

Марија Тодосијевић²

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Апстракт. Претходна истраживања указала су на допринос коришћења порнографије у погледу ставова и понашања у контексту пристанка на сексуални однос. Циљ овог истраживања био је испитати како информација о ситуационим факторима (дужина везе и претходни сексуални односи у вези) и фактори везани за испитанике (проблематична употреба порнографије, узраст и пол) могу допринети предвиђању атрибуције сексуалног пристанка у недовољно јасној ситуацији. У истраживању је коришћена Скала проблематичне употребе порнографије (Kor et al., 2014) и текст (праћен тврдњама на којима испитаници изражавају степен слагања) који је конструисан за потребе истраживања а по узору на текст коришћен у претходном истраживању. Текст описује у потпуности невербалну ситуацију између партнера који на одређени начин ступају у сексуални однос, при чему је партнеркин пристанак приказан као нејасан, а варирана је информација о дужини њихове везе и претходном сексуалном искуству (прва група = годину дана везе/имали односе; друга група = месец дана везе/нису имали односе). Узорак чини 230 испитаника, случајно распоређених по групама, при чему прву групу чини 122 (21,3% мушког пола; старости 18-63 година, $M = 34,17$), а другу 108 испитаника (19,4% мушког пола; старости 19-43 година, $M = 20,92$). На целом узорку постоји разлика у полу у погледу перцепције пристанка на сексуални однос, при чему се у обе групе потврђују разлике када је у питању потреба за вербалним ($t(228) = -3,75$, $p < 0,001$) и јаснијим пристанком пре сексуалног контакта ($t(228) = -4,85$, $p < 0,001$) где жене остварују више скорове, као и по питању тога да би вербалан упит за пристанак био чудан ($t(228) = 3,43$, $p = 0,001$), уништио расположење ($t(228) = 4,04$, $p < 0,001$) и да се пристанак подразумева када су двоје у вези ($t(228) = 3,36$, $p = 0,001$) где мушкарци остварују више скорове, који уједно више проблематично користе порнографију ($t(228) = 7,56$, $p < 0,001$). Модел предикције става да се пристанак подразумева када су двоје у вези је статистички значајан ($R^2 = .09$, $F(3,226) = 8.044$, $p < .001$), при чему се узраст ($\beta = .186$, $p = .005$) и проблематична употреба порнографије ($\beta = .162$, $p = .023$) издвајају као значајни предиктори. У погледу неких тврдњи везаних за процену сексуалног пристанка постоји интеракција између пола и ситуационих фактора, као и повезаност процене сексуалног пристанка са проблематичном употребом порнографије ($p < .05$) при чему треба бити обазрив у доношењу закључака због специфичности узорка. Указује се на потребу за даљим истраживањима.

Кључне речи: проблематична употреба порнографије, перцепција пристанка на сексуални однос, ситуациони фактори.

1 Напомена. Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-66/2024-03).

2 Адреса за кореспонденцију: marija.todosijevic@filfak.ni.ac.rs
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2387-8235>

Оригинални научни рад

ТРКАЧКА ФОРМА КАО МОДЕРАТОР У ОДНОСУ ИЗМЕЂУ МОТИВАЦИЈЕ ЗА ТРЧАЊЕ МАРАТОНА И АФЕКТИВИТЕТА

Тијана Кабић¹

Први центар за обуку Војске Србије, Сомбор

Станислава Попов²

Факултет за спорт и психологију – ТИМС, Универзитет EDUCONS, Нови Сад

Јелена Сокић³

„Алма“ центар за психотерапију и саветовање, Нови Сад

Апстракт. Упоредо са глобалним растом популарности трчања маратона расте и заинтересованост за истраживање мотивације људи да се опробају у овој захтевној атлетској дисциплини. Истраживачко питање овог рада односи се на утврђивање улоге тренутне тркачке спремности (форме) у односу између мотивације за трчање маратона и афективитета. Претпоставка истраживача је била да ће веза између димензија мотивације за трчање маратона и афективитета бити снажнија код маратонаца који су задовољнији својом тркачком формом. Стога је циљ истраживања био да утврдимо има ли форма модераторску улогу у односу између мотивације за трчање маратона и афективитета. Истраживање је реализовано на узорку који је чинило 145 маратонаца (70% мушког пола), а услов за укључивање у узорак је био истрчан бар један маратон. Коришћени су упитници MOMS (Motivation of Marathoners Scale) и SIAB-PANAS (Српски Инвентар Афекта базиран на Positive and Negative Affect Schedule-X). Експланаторном факторском анализом MOMS упитника изоловано је пет фактора мотивације за трчање маратона: Превладавање стреса, Унапређење менталног здравља и контрола тежине, Такмичарски дух, Афилијација и Физичко здравље. Потом је испитана предикторска улога појединачних фактора мотивације за трчање маратона на позитивни и негативни афективитет. Резултати указују на то да фактор мотивације који се односи на превладавање стреса у позитивном смеру предвиђа негативни афекат ($\beta = .29, p < .01$), док га мотивација која се односи на физичко здравље предвиђа у негативном смеру ($\beta = -.34, p < .01$). Такмичарски дух предвиђа позитивни афекат у позитивном смеру ($\beta = .19, p < .05$), као и афилијација ($\beta = .20, p < .05$). Међутим, након поделе узорка тркача на оне које своју форму оцењују као лошију (оценом од 1-5) или бољу (оценом од 6-10), остају значајни једино предиктори негативног афекта: превладавање стреса ($\beta = .20, p < .05$), и физичко здравље ($\beta = -.21, p < .05$), и то само у групи са бољом самопроценом тркачке форме. Једна од главних снага нашег истраживања је узорак који су чинили искључиво маратонци, по чему је ово прво истраживање које се бави психолошким аспектима трчања маратона на нашем говорном подручју.

Кључне речи: мотивација, маратон, тркачка форма, афективитет

1 Адреса за кореспонденцију: tijanakabic@gmail.com

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6156-9538>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4845-2175>

Психологија образовања

Оригинални научни рад

ПЕДАГОШКИ АСИСТЕНТ – ИЗМЕЂУ ПОТРЕБА И СТВАРНОСТИ

Меира Мрђенов¹

ОШ „Доситеј Обрадовић“, Сомбор

Сандра Чачић²

Општа болница „Др Радивој Симоновић“, Сомбор

Апстракт. Мотивацију за ово истраживање налазимо у свакодневном стручном раду са родитељима и децом са развојним сметњама и инвалидитетом. У пракси је уочљив несклад између потреба деце са развојним сметњама и инвалидитетом и начина реализације наставних и ваннаставних активности. Такође, постоји недовољна имплементација услуга и подршке предвиђене законским нормативима у школску праксу. Истраживање спроведено током фебруара 2024. године на пригодном узорку величине $N = 104$ испитаника ($N_{\text{наставника}} = 46$, $N_{\text{родитеља}} = 58$) имало је за циљ да утврди мишљења наставника и родитеља о стању подршке ученицима у образовању и потребе наставника и родитеља за подршком у раду са ученицима који имају сметње у развоју, са доминантном усмереношћу на подршку кроз ангажовање педагошког асистента. За потребе истраживања конструисане су две форме Упитника о педагошком асистенту: форма за родитеље – УПАР, и форма за наставнике у школи – УПАШ. Упитници су се састојали од низа ајтема са вишеструким избором, где су испитаници од понуђених одговора бирали онај који најприближније изражава њихово мишљење у вези са конкретним питањем. Упитници су дистрибуирани онлајн на територији Србије, удружењима грађана која се баве пружањем подршке особама са сметњама у развоју, њиховим члановима, тј. родитељима, као и школама у градовима тих удружења. Добијени су следећи резултати: 54% наставника и 19% родитеља одговара да услуга педагошког асистента постоји у школи; 24% родитеља није упознато да је ова услуга доступна по Правилнику; 57% родитеља изражава став да наставници нису довољно ангажовани у раду са њиховом децом, а 19% ових родитеља сматра да је разлог овоме недостатак вештина и знања наставника; с друге стране, 76% наставника процењује да имају основна знања и вештине за рад са овом популацијом или да су потпуно компетентни; 83% родитеља и исти проценат наставника преферира индивидуални приступ педагошког асистента једном ученику. Ово истраживање указује на то да би услуга ангажовања педагошког асистента требало да буде видљивија, као и на потребу за даљим унапређењем знања и вештина наставника за рад у инклузивном образовању.

Кључне речи: инклузивно образовање, подршка ученицима, педагошки асистент, мишљења наставника и родитеља

¹ Адреса за кореспонденцију: meira.mrdjenov@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9949-9336>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7478-6741>

*Оригинални научни рад***ДОЖИВЉАЈ САМОЕФИКАСНОСТИ У РАЗЛИЧИТИМ
ЖИВОТНИМ ДОМЕНИМА У ЗАВИСНОСТИ
ОД НИВОА ОБРАЗОВАЊА****Невена Радојевић¹**

Турмалин, Нови Сад

Исидора Рајић²

Универзитет „Унион“ Београд, Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Апстракт. Самоефикасност представља уверење појединца да је способан да спроведе неопходне акције за постизање жељених резултата и превазиђе изазове у датом контексту. Први значајни изазови с којима се у животу суочавамо обично се јављају током образовања. Почињу још у детињству и чине битан утицај на развој одређених аспеката наше личности и степен остварености у различитим сферама. Академско усавршавање захтева труд, упорност и континуирани напредак ка остварењу циљева. Све наведено такође развија наше компетенције, а тиме и доживљај самоефикасности. С обзиром да самоефикасност расте са успешним савладавањем изазова, можемо претпоставити да ће она бити већа уколико су и ти изазови већи и бројнији, што је уобичајено за високо школовање. Имајући у виду да образовни степен често утиче на професионалне путеве појединца и његову репутацију у друштву, поставља се питање да ли виши ниво образовања подразумева и снажнији доживљај самоефикасности у радном контексту и интерперсоналним односима. Испитиване су разлике у социјалној, емоционалној и радној самоефикасности зависно од нивоа образовања. За процену социјалне, коришћена је Скала опажене социјалне самоефикасности (Perceived Social Self-Efficacy Scale – PSSE; Smith & Betz, 2000). Емоционална је испитивана Скалом опажене емоционалне самоефикасности (Emotional Self-Efficacy Scale – ESES Kirk et al., 2008), а самоефикасност у домену рада Скалом радне самоефикасности (Work Self-Efficacy Scale – WSES; Fida et al., 2015). Истраживање је спроведено на узорку од 222 испитаника (51% жена; $M_{\text{узраст}} = 37.69$, $SD_{\text{узраст}} = 10.46$). Анализом варијансе утврђено је да постоје значајне разлике у све три животне сфере: социјалној ($F_{(3, 218)} = 4.80$, $p = .003$), емоционалној ($F_{(3, 218)} = 4.79$, $p = .003$), и радној ($F_{(3, 218)} = 6.77$, $p < .001$). Испитаници из групе високог образовања (завршен факултет, мастер, магистратура или докторат) имају значајно виши доживљај самоефикасности у односу на остале три категорије испитаника (основна или средња школа, виша школа, студенти). Будући да самоефикасност повећава отпорност на стрес, мотивише постизање виших циљева и побољшава опште благостање, значајно је препознати битну улогу високог образовања у јачању овог капацитета и истаћи још један разлог за подстицај младих на академско усавршавање.

Кључне речи: социјална самоефикасност, емоционална самоефикасност, радна самоефикасност, образовање

1 Адреса за кореспонденцију: radojevicnevena@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8954-8102>

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5729-0617>

*Оригинални научни рад***ФАКТОРИ АКАДЕМСКЕ УСПЕШНОСТИ СТУДЕНАТА
ИЗ ДОМЕНА МОТИВАЦИЈЕ¹****Гордана Ђигић², Мила Губеринић³ и Милош Стојадиновић⁴**

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Апстракт. Удео различитих фактора у предвиђању академске успешности мења се са преласком у више циклусе образовања, те код студената већи значај добијају фактори неинтелектуалне природе, међу којима је мотивација један од најзначајнијих. Очекује се такође да је код студената учење у већој мери регулисано унутрашњим механизмима. У овом истраживању испитује се могућност предвиђања академске успешности студената (остварене просечне оцене и индекса ефикасности у студирању) мерама варијабли из домена унутрашњих покретачких и регулаторних механизма који учествују у академском учењу. Групу предикторских варијабли чине: самоефикасност – веровање појединца да је у стању да успешно спроведе акцију неопходну за остварење неког циља, према Бандуриној социјално-когнитивној теорији; самодетерминисаност – доживљај задовољења базичних потреба релевантних за радно окружење, према теорији самодетерминације; и самоактуализованост – потреба највишег нивоа у Маслоуљевој теорији мотивације, која поред осталих, обухвата и потребу за учењем. Примењени инструменти су: Скала самоефикасности (академске, емоционалне и социјалне); Скала задовољења базичних потреба (компетентности, припадности и аутономије); Инвентар личних оријентација (две главне димензије самоактуализованости: временска компетентност и унутрашњи ослонци); и упитник за прикупљање података о академској успешности и социо-демографским карактеристикама испитаника. Узорак чине студенти основних академских студија Филозофског факултета у Нишу ($N = 316$, 80.45% женског пола, $M_{\text{узраст}} = 21.28$, $SD_{\text{узраст}} = 2.56$). Модел предвиђања који укључује мере димензија самоефикасности (академска самоефикасност) и самодетерминисаности (компетентност) које су у претходној анализи оствариле значајну корелацију са просечном оценом, објашњава 18.9% варијансе у оствареним просечним оценама студената ($F_{(2, 313)} = 36.586$, $p < .001$), а предиктор који остварује значајан појединачни допринос предвиђању просечне оцене је академска самоефикасност ($\beta = .458$, $p < .001$). Када је реч о ефикасности у студирању, испитиване варијабле се нису показале као значајни корелати, па ни предиктори. Постоје значајне разлике у оствареној просечној оцени студената чије мајке и очеви имају различити степен образовања. Резултати потврђују да испитивани механизми регулације академског учења код студената имају изванредан значај, али истовремено указују и на то да је академска успешност студената детерминисана већим бројем фактора који нису обухваћени овим истраживањем.

Кључне речи: академска успешност, самоефикасност, самодетерминација, самоактуализација, студенти

1 Напомена. Припремљено у оквиру пројекта Популаризација науке и научних публикација у сфери психологије и социјалне политике, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 336/1-6-01).

2 Адреса за кореспонденцију: gordana.djigic@filfak.ni.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5228-0495>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6926-0220>

4 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6535-2945>

*Оригинални научни рад***СПРЕМНОСТ ВАСПИТАЧА ЗА ПРИМЕНУ ХОЛИСТИЧКОГ ПРИСТУПА У РАДУ СА ДЕЦОМ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА¹****Тања Недимовић²**

Стручно веће за медицинске науке и психологију, Висока струковна васпитачка и медицинска школа, Вршац

Апстракт. У овом раду приказујемо резултате истраживања о холистичком приступу у пракси из перспективе васпитача. Предмет истраживања је самопроцена васпитача о сопственим знањима, умењима, вредносним ставовима и мотивацији за примену холистичког приступа у васпитно-образовном раду са децом предшколског узраста. Циљ истраживања је да се утврди актуелно стање када је реч о холистичком приступу раном развоју и учењу из перспективе васпитача. Из постављеног циља произилазе следећи задаци: 1. утврдити знања васпитача о примени холистичког приступа и 2. испитати мотивисаност и спремност васпитача да креирају и спроводе активности, размењују информације у домену примене холистичког приступа. Истраживање је реализовано током 2022. године на узорку од 229 васпитача. За потребе овога истраживања креиран је анониман упитник у онлајн формату, који је садржао ставке Ликертовог типа на скали од 1 (уопште се не слажем) до 4 (у потпуности се слажем). Резултати показују да се 83% васпитача у потпуности или делимично слажу са тврдњом да поседују неопходна знања о значају холистичког приступа у раду са децом. Додатно, 84% васпитача се у потпуности или делимично слажу са тврдњом да примењују холистички приступ у непосредном раду у њиховој васпитној групи. Такође, висока је и самопроцена мотивације када је реч о примени холистичког приступа, пошто се 82% делимично или у потпуности слаже са тврдњама да су мотивисани да у свом раду креирају и спроводе активности које се заснивају на овом приступу. Осим тога, 84% испитаника се делимично или у потпуности слаже са тврдњама да су мотивисани за размену релевантних информација о значају примене холистичког приступа са колегама, родитељима и осталим заинтересованим лицима и институцијама. Додатне анализе, којима смо испитали значајност разлика у самопроцени знања и спремности васпитача за примену холистичког приступа у раду са децом с обзиром на образовни ниво, године радног стажа, узраст деце са којом раде, величину места у коме раде и стручно усавршавање (додатно формално образовање, акредитовани програми, хоризонтална размена и електронски извори) у вези са холистичким приступом у раду са децом, показују да разлике једино постоје у вези са досадашњим стручним усавршавањем васпитача. Васпитачи који су се стручно усавршавали за примену холистичког приступа у већем проценту извештавају да поседују знања о значају овог приступа ($t(227) = 4.706, p < .001$), да примењују холистички приступ ($t(227) = 4.149, p < .001$), као и да су мотивисани да креирају и спроводе активности ($t(227) = 3.853, p < .001$) и да размењују релевантне информације ($t(227) = 3.080, p = .002$) у односу на васпитаче који такво усавршавање нису имали. Имајући у виду да континуирано стручно усавршавање повезано са позитивнијим самопроценама о знању и мотивацији за примену овог приступа, сматрамо да је посебно важно охрабрити васпитаче да се додатно усавршавају, без обзира на њихов образовни ниво, године радног стажа, узраст деце са којом раде или величину места у ком раде. Стручно усавршавање за примену холистичког приступа васпитачи су углавном имали прилике да добију на вишим нивоима студија (специјализација и мастер), као и током обуке за имплементацију Основа програма предшколског васпитања и образовања „Године узлета“. Сматрамо да је потребно охрабривати и подстицати васпитаче на континуирано стручно усавршавање из области холистичког приступа.

Кључне речи: холистички приступ, васпитачи, предшколство, „Године узлета“

1 Напомена. Рад је настао у оквиру развојноистраживачког пројекта *Модели холистичког приступа развоју способности и вештина деце у АП Војводини*, финансираног из средстава Покрајинског секретаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност.

2 Адреса за кореспонденцију: nedimovic.tanja@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2064-1349>

*Стручни рад***ТЕОРИЈА АФЕКТИВНОГ ВЕЗИВАЊА У ШКОЛСКОМ
КОНТЕКСТУ: КАКО РАДИТИ СА УЧЕНИЦИМА
НЕСИГУРНИХ ОБРАЗАЦА АФЕКТИВНОГ ВЕЗИВАЊА¹****Милица Тошић Радев² и Александра Богдановић³**

Универзитет у Нишу, Филозофски факулте, Департман за психологију

Анстракт. Према теорији афективног везивања, услов за здрав психички развој детета је искуство доследног, прихватајућег и емоционално блиског односа са одраслом особом која се о њему брине. Суштина овог односа су осећање поверења и сигурности, који за дете представљају темељ за истраживање, учење и даљи развој. Последњих година теорија афективне везаности налази своје место и у области образовања. Концептуални оквир ове теорије привукао је посебну пажњу истраживача у области педагогије, омогућавајући разумевање важности раних емоционалних искустава и њихових бројних развојних исхода за школски успех. Циљ рада је указати како доследно недоследан и недоследно доследан модел мајчинске доступности у најранијем детињству, карактеристични за два несигурна обрасца афективног везивања – избегавајући и амбивалентни, одређују начин на који се деца носе са школским изазовима. Наиме, развој бројних вештина неопходних у школском контексту, као што су: способност истраживања, процес пажње, социјализација, самопоштвање, способност одлагања гратификације, у великој мери одређен је раним емоционалним развојем. У раду ће бити описана типична понашања ове две групе несигурно везаних ученика у школи, као и психички процеси и компетенције које су код њих мање или више развијене, а релевантне су у школском контексту. Такође, у контексту разумевања емоционалног стања и функционисања личности несигурно везане деце, сумираћемо и препоруке за рад са овом групом ученика, што представља важан алат свих актера васпитно-образовног процеса. Боље разумевање ученика са којима раде, наставницима отвара пут ка адекватнијим начинима реаговања и помоћи ученицима, а уједно и посао наставника чини смисленијим и, дугорочно гледано, лакшим.

Кључне речи: афективна везаност, избегавајући образац, амбивалентни образац, препоруке за васпитно-образовни рад

¹ Напомена. Ову студију подржало је Министарство за науку, технолошки развој и иновације Републике Србије (Уговор бр. 451-03-66/2024-03) и припремљена је у оквиру пројекта *Популаризација науке и научних публикација у сфери психологије и социјалне политике*, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 336/1-6-01)

² Адреса за кореспонденцију: milica.tosic.radev@filfak.ni.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4170-2530>

³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6710-3248>

*Стручни рад***ДЕЗОРГАНИЗОВАНИ ОБРАЗАЦ АФЕКТИВНОГ ВЕЗИВАЊА:
ПРЕПОЗНАВАЊЕ, РАЗУМЕВАЊЕ И ПРЕПОРУЧЕНИ НАЧИНИ
РЕАГОВАЊА У УЧИОНИЦИ¹****Милица Тошић Радев² и Александра Богдановић³**

Универзитет у Нишу, Филозофски факулте, Департман за психологију

Апстракт. Теорија афективног везивања првобитно је разликовала сигурни и два несигурна обрасца афективног везивања, али је касније установљено да мала група деце, категорисана као дезорганизован образац везивања, уопште нема кохерентан одговор на стрес, преплављена је страхом без разрешења и нема позитиван модел ни себе, ни блиских других. Ова деца одрастају у најнеповољним животним околностима, са старатељима који су застрашујући, беспомоћни, или из било ког другог разлога неадекватни. Неретко, дезорганизовани образац се повезује и са изложеношћу трауми или њеним трансгенерацијским преносом. Циљ рада је указати на динамику развоја дезорганизованог обрасца афективног везивања, унутрашње радне моделе који му стоје у основи, физиолошке основе некада тешко разумљивих реакција ученика који воде формирању дезорганизованог обрасца и на посредујуће механизме који воде школском неуспеху и недисциплини. У раду ће бити указано на разне начине како се дезорганизована деца могу понашати у школи, биће понуђена објашњења њиховог понашања у школском контексту и дате смернице и препоруке за рад са овом групом вулнерабилне и често проблематичне деце. Укратко ће бити представљени и програми који су се показали врло ефикасним, као што су: Приступ подршке деци и младима базиран на сазнањима о трауми - *PACE* модел; *Attachment aware schools – AAS* и програми усмерени на јачање капацитета за ментализацију. Препознавање ове деце, разумевање њиховог погледа на свет и карактеристичног, специфичног начина функционисања психичких процеса неопходних за успех у школи, може бити од велике користи у васпитно-образовном раду са њима.

Кључне речи: дезорганизовани образац афективног везивања, траума, препознавање и разумевање дезорганизовано везаних ученика, *PACE* модел

1 Напомена. Ову студију подржало је Министарство за науку, технолошки развој и иновације Републике Србије (Уговор бр. 451-03-66/2024-03) и припремљена је у оквиру пројекта *Популаризација науке и научних публикација у сфери психологије и социјалне политике*, који се изводи на Филозофском факултету Универзитета у Нишу (бр. 336/1-6-01)

2 Адреса за кореспонденцију: milica.tosic.radev@filfak.ni.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4170-2530>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6710-3248>

*Стручни рад***УЛОГА ШКОЛСКОГ ПСИХОЛОГА У РЕШАВАЊУ КРИЗЕ
ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА ИЗ МАТЕМАТИКЕ
У СРЕДЊОЈ ШКОЛИ: ПРИКАЗ СЛУЧАЈА ИЗ ПРАКСЕ****Бранимир Вукчевић¹**

Угоститељско-туристичка школа са домом ученика, Врњачка Бања

Teodora Safiye²

Државни универзитет у Новом Пазару, Департман за психологију

Апстракт. Циљ овог рада је разматрање улоге школског психолога у оквиру решавања кризе постигнућа ученика из математике на првом класификационом периоду школске 2018/2019. године у одељењу трећег разреда средње стручне школе која образује ученике у оквиру подручја рада Трговина, угоститељство и туризам. Само 28% ученика у том одељењу је тада имало просек оцена из математике већи од 1,5. Ученици и њихови родитељи су се жалили да на часовима математике влада недисциплина, да професорка даје негативне оцене да би дисциплиновала ученике, да користи лаке задатке на часовима када подучава, а тешке на часовима провере знања. У оквиру плана акција који је сачинио тим који је формиран ради решавања кризе, психолог је имао задужења: да разговара са ученицима, да обави разговоре са предметном професорком и са одељењским старешином, да учествује у спровођењу анонимне анкете у одељењу, као и на часу одељењске заједнице који је посвећен тој кризи. Психолог је у разговорима са ученицима користио поједине поступке који постоје и у третману за адолесценте заснованом на ментализацији. Циљ тог рада био је да ученици правилно тумаче своја и туђа понашања у оквиру те кризе, повезујући их са интенционалним менталним стањима као што су потребе, мотиви и сл. Користио је поступке подршке и емпатије, када су ученици износили жалбе. Затим, користио је поступке кларификације и елаборације осећања ученика, као и поступке који доприносе основном ментализовању. Разговорима и анкетом откривено је да су поједини ученици ометали часове, већина ученика није користила уџбеник и збирку задатака, недовољно је вежбала математику код куће, погрешно је интерпретирала мотиве понашања професорке и није веровала да може да савлада градиво. Разговор са професорком математике допринео је да она тачније разуме и своја и осећања ученика, као и да боље управља одељењем. Разговор са одељењским старешином допринео је да разуме изворе кризе и да их објасни родитељима, тако да су они обезбедили својој деци лична средства за учење. На часу одељењске заједнице психолог је описао изворе кризе и понудио је решење које су ученици прихватили, а у којем је наглашено да ученици пруже подршку да се часови математике одвијају неометано, да повећају време вежбања математике код куће, да схвате да професорка има циљ да их подучава и да верују у себе. На крају првог полугодишта 84% ученика у одељењу је имало позитивну оцену из математике. Ради превенције таквих криза препорука је да наставници унапреде своја знања која се односе на ментализацију.

Кључне речи: криза постигнућа, математика, улога школског психолога, ментализација

¹ Адреса за кореспонденцију: branimir.n.vukcevic@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9003-6991>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9297-8449>

Оригинални научни рад

САМОПРОЦЕНА АТРИБУТА „ШТРЕБЕРСКЕ ЛИЧНОСТИ“ КАО ПРЕДИКТОР САМОЕФИКАСНОСТИ, СОЦИЈАЛНЕ И ЕМОЦИОНАЛНЕ УСАМЉЕНОСТИ МЛАДИХ¹

Јелена Давидовић Ракић², Драгана Станојевић³,
Миљана Павићевић⁴ и Хана Перуничкић⁵

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за психологију

Анстракт. Циљ рада је био да се утврди предиктивна моћ самопроцене атрибута „штреберске личности“ у предвиђању самоефикасности, социјалне и емоционалне усамљености младих. У истраживању је учествовало 444 испитаника, од чега је 186 (41.9 %) мушког пола, а 258 (58.1%) женског пола, просечне старости 16.22 ($SD = 1.57$) година. Коришћени инструменти у истраживању су: Скала опште самоефикасности, Скала социјалне и емоционалне усамљености (Социјална усамљеност, Усамљеност у породици и Усамљеност у љубави) и Скала атрибута „штреберске личности“ (Интересовање за учење и науку, Интересовање за књиге и Друштвена несналажљивост). Резултати регресионе анализе показују да самопроцена атрибута „штреберске личности“ објашњава 2.4% варијансе опште самоефикасности ($R^2 = .024$, $F_{(3, 440)} = 13.33$, $p = .01$), а значајна предикторска варијабли је интересовање за науку ($\beta = .19$, $p = .02$). Самопроцена атрибута „штреберске личности“ као модел објашњава 8.3% варијансе социјалне усамљености ($R^2 = .083$, $F_{(3, 440)} = 13.33$, $p < .01$), а из групе предикторских варијабли су се издвојили интересовање за књиге са негативним предзнаком β коефицијента ($\beta = -.22$, $p < .01$) и друштвена несналажљивост ($\beta = .32$, $p < .01$). Такође, самопроцена атрибута „штреберске личности“ као модел објашњава 9.5% варијансе усамљености у породици као аспекта емоционалне усамљености ($R^2 = .095$, $F_{(3, 440)} = 15.35$, $p < .01$), а значајан допринос даје друштвена несналажљивост ($\beta = .27$, $p < .01$). И на крају, самопроцена атрибута „штреберске личности“ као модел објашњава 4.4% варијансе усамљености у љубави као аспекта емоционалне усамљености ($R^2 = .044$, $F_{(3, 440)} = 6.82$, $p < .01$), а значајна предикторска варијабли је друштвена несналажљивост ($\beta = .23$, $p < .01$). Особе које су стидљиве, интровертне и недружелубиве могу испољити осећај сопствене социјалне неинтегрисаности, незадовољство различитим аспектима односа са породицом (припадање, разумевање и подршка) и немогућност успостављања блиских љубавних веза. Резултати других истраживања такође показују да се код тзв. „штребера“ појављује социјална изолација, усамљеност и снижен ниво самопоштовања. Резултати сугеришу креирање интервенција у два правца: међу тзв. „штреберима“ развијати социјалне вештине, а међу „нештреберима“ подстицати идентификовање/препознавање квалитета које поседују тзв. „штребери“ изван когнитивног контекста.

Кључне речи: „штреберска личност“, самоефикасност, социјална усамљеност, емоционална усамљеност

1 Напомена. Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-66/2024-03/200184).

2 Адреса за кореспонденцију: jelena.davidovic.rakic@pr.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6885-4286>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9310-9528>

4 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8685-2495>

5 ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9941-1274>

Оригинални научни рад

САМОЕФИКАСНОСТ И СПРЕМНОСТ НА ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ НАСТАВНИКА¹

Марија Ивковић², Дуња Гојгић, Селена Миленковић и Ања Влашковић

Универзитет у Крагујевцу, Природно-математички факултет, Одсек за психологију

Апстракт. У школском окружењу све се више сусрећемо са потребом за додатним стручним усавршавањем наставника, а упоредо и са отпором према истом. Постоје индикације да је наставничка самоефикасност један од фактора који може да буде повезан са мањом или већом спремношћу на професионални развој. Самоефикасност је процена појединца о сопственим способностима да организује и извршава одређене акције потребне за остварење циљева. Циљ истраживања је утврдити да ли постоји повезаност између самоефикасности и спремности наставника на професионални развој. Скале коришћене у истраживању су скала спремности за професионални развој наставника (СПР-Н, Беара и Окановић, 2010) и скала самоефикасности (Self-Efficacy Scale, Schwarzer, R., & Jerusalem, M). СПРН мери интересовање, мотивацију и ангажман у вези са личним и професионалним развојем наставника. Узорак је пригодан и сачињава га 131 просветни радник (84% жена) из Шумадијског округа. Просечна старост испитаника је 46 година ($SD = 10,73$), просечног радног стажа од 19,9 година. Примењен је Спирманов непараметарски тест корелације. Резултати истраживања показују да постоји статистички значајна позитивна корелација ($r = 0,36$; $p < 0.01$) између самоефикасности и спремности наставника на професионални развој. Висок ниво самоефикасности може повећати самопоуздање и мотивацију наставника да се ангажују у континуираном учењу и побољшању својих вештина. Такође, самоефикасност може повећати отпорност наставника на изазове са којима се сусрећу у професионалном развоју. То може створити позитиван ланац догађаја у ком наставници активно траже могућности за усавршавање и раст, што доприноси спремности на професионални развој. Сугестија за даља истраживања била би усмерена пре свега, на повећање броја мушких испитаника, као и разноликости школа и генерално већи узорак. Још једна од препорука је да се испитају ставови наставника о томе да ли сматрају да као појединци имају могућност да направе промену у образовном систему и личном развоју

Кључне речи: самоефикасност, професионални развој, наставници

1 Напомена. Истраживање је реализовано у склопу предмета Основи педагошке психологије на основним студијама, под менторством проф. др Мирјане Беаре Бењак. Ауторке изражавају захвалност именованој професорки.

2 Адреса за кореспонденцију: ivkovicmarija0506@gmail.com

*Оригинални научни рад***ПОВЕЗАНОСТ ОСОБИНА ЛИЧНОСТИ УЧИТЕЉА СА
ЕМОЦИОНАЛНОМ ИНТЕЛИГЕНЦИЈОМ УЧЕНИКА У
ОСНОВНИМ ШКОЛАМА****Наташа Лазовић¹, Милена Белић², Анида Врцић Амар³, Хана Сејфовић,
Денис Демировић⁴ и Ацлан Куртановић⁵**Државни универзитет у Новом Пазару, Департман за филозофске науке и уметности,
студијски програм Психологија

Анстракт. Емоционална интелигенција је препозната као кључни фактор у социјалном и емоционалном развоју и игра важну улогу у адаптивним капацитетима појединца, укључујући способност управљања емоцијама и изградње међуљудских односа. Док истраживања конзистентно показују да емоционална интелигенција може значајно утицати на академски успех и социјално понашање деце, улога учитељевих личних особина у развоју ових вештина остаје недовољно истражена, посебно у контексту раног школског узраста. Додатно, претходна истраживања наглашавају значај „емоционалне резонанце“ између учитеља и ученика, која може бити кључна у ефикасном преношењу социјалних и емоционалних вештина. Ово истраживање стога има за циљ да испита повезаност између особина личности учитеља и нивоа емоционалне интелигенције код деце. Укупно је у истраживању учествовало 354 ученика, узраста од 9 до 11 година, из потпуних породица са територије града Ниша и околине. Полна дистрибуција ученика је била равномерно распоређена са 47.5% ученика мушког пола. У истраживању је учествовало 38 учитеља, од којих је 89.5% било женског пола. Старосна структура учитеља кретала се од 30 до 63 године, са просечном старошћу од приближно 50 година и радним стажом од 4 до 40 година, просечно 24.42 године. Коришћени су Упитник за процену црте емоционалне интелигенције – верзија упитника конструисаног за задавање на узорку деце (TEIKue-CF; Vanjac et al., 2016)) и упитник Великих пет плус два (ВП+2: Смедеревац и сар., 2010). Резултати студије показују генерално ниске и статистички незначајне корелације између особина личности учитеља и емоционалне интелигенције деце у већини разматраних аспеката, са изузетком неколико повезаности које заслужују пажњу. За критеријум емоционалне диспозиције, отвореност учитеља показала је значајну негативну повезаност ($\beta = -0.182$, $p < .01$), имплицирајући да учитељи који су отворенији могу имати ученике са мање израженом емоционалном диспозицијом. Додатно, критеријум самопоштовања је такође истакао отвореност као позитивно повезану ($\beta = 0.203$, $p < .01$), што сугерише да већа отвореност може допринети вишем самопоштовању деце. Ови резултати, уз релативно ниске вредности коефицијента детерминације, указују на потенцијалну, али ограничену улогу личних особина учитеља у развоју емоционалних способности деце. Резултати овог истраживања указују на то да иако постоје одређене индикације да особине личности учитеља могу имати утицај на емоционалну интелигенцију деце, овај ефекат је релативно ограничен.

Кључне речи: емоционална интелигенција деце, особине личности учитеља, рани основношколски узраст

1 Адреса за кореспонденцију: nlazovic@np.ac.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3398-0311>

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4846-9575>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6226-4015>

4 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7775-1473>

5 ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2869-5767>

Психотерапија и саветовање

Стручни рад

АСПЕКТИ ПСИХОЛОШКОГ РАДА СА ГЛУВОМ И НАГЛУВОМ ДЕЦОМ

Наташа Јанковић¹

Универзитетски клинички центар Србије, Клиника за оториноларингологију и максилофацијалну хирургију, Одсек за аудиолошку рехабилитацију

Сања Остојић Зељковић²

Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Апстракт. Интердисциплинарни приступ у раду са глувом и наглувом децом укључује рад психолога, аудиолога и сурдолога. Психолошка подршка породици и детету веома је важна од првог момента када се открије оштећење слуха. Оштећење слуха, које може бити урођено и стечено, утиче на целокупан развој детета. Дуготрајне квалитативне и квантитативне промене у дечијем развоју, изазване оштећењем слуха, зависе од времена настанка, степена оштећења и начина реализације превентивних и интервентних активности. Пракса показује да је превентивни рад најуспешнији када се одвија у раном развојном периоду. Циљ овог рада је презентација рада психолога у области превенције, детекције, дијагностике и рехабилитације глуве и наглуве деце, који је резултат дугогодишњег искуства у примени психолошке подршке у раду са глувом и наглувом децом и њиховим породицама. Биће приказан приступ, методе као и технике рада психолога као и евалуација постигнутих ефеката у области сазревања и функционалности код глуве и наглуве деце. Такође, биће описан начин дијагностичке процедуре током провере стања и функције слуха, као и процес селекције кандидата за кохлеарну имплантацију. Психолог има веома значајну улогу у оквиру интердисциплинарног процеса рехабилитације глуве и наглуве деце, која се огледа у доприносу дијагностичким процедурама, као и подршци детету и његовој породици.

Кључне речи: глувоћа, рехабилитација, психолошка подршка

¹ Адреса за кореспонденцију: natasa.jankovich@gmail.com

² ORCID: 0000-0002-4489-1322

*Стручни рад***ЛЕКОВИТЕ И НЕЛЕКОВИТЕ СУЗЕ У СВАКОДНЕВНОМ
ЖИВОТУ И ПСИХОТЕРАПИЈИ****Марјан Тошић¹**

психотерапеут из Ваљева

Апстракт. Сузе и плач, наизглед споредан феномен, а заправо – због повезаности са емпатијом – кључни фактор душевног здравља, изазива различите ставове у психотерапији, од Сигмунда Фројда, у „Студији о хистерiji“, до Артура Џанова и његових књига. Држимо се теоријског оквира који су поставили ова два аутора тиме што су увели емоционалну катарзу – за разлику од других аутора - на теоријско доминантни начин у своје теорије и праксу. Обојица су најпре свесрдно прихватила емоционално пражњење као главни циљ психотерапијског третмана, а затим су застали и заузели критички однос према свом открићу, свако на свој начин. У свакодневном животу такође доминирају два супротна става у вези плакања. Један став је да не треба плакати, да се тиме ништа не постиже и да је препуштање сузама чак и штетно. Други став је да је плакање природна и здрава реакција на патњу, да је добро плакати и да сузе прочишћују душу. Књига и радова на тему катарзе у психотерапији има мало, а факторима који утичу да плакање буде лековитије или мање лековито, нисмо видели да се било ко бавио. Верујем да је у томе значај овог рада, иако је и овде, као и у било ком другом психотерапијском приступу готово немогуће примењивати строгу научну методологију, због саме природе психотерапијске делатности. Мој највећи професионални изазов, током више од 30 година праксе, био је да увидим суштинске разлике између једне и друге врсте плакања, како бих боље разумео проблеме које неки клијенти имају са сузама и неким могао помоћи да плачу на дубоко растеређујући начин. Овај стручни рад је резултат мог настојања да разумем факторе који утичу на квалитет и исход плакања у психотерапији (а и ван ње), како бисмо компетентније и прецизније могли да помогнемо што већем броју клијената. У раду је описано седам фактора од којих зависи корисност плакања, али број фактора је мање важан од стицања дубљег увида у варијабле и психотерапијске вештине које доприносе да сузе буду лековитије или мање лековите. Тих неколико варијабли и фактора су: квалитет искустава у детињству, тренутни капацитет клијентовог ега да се суочава са дирљивим емоцијама, позитивни или негативни исход јаке стресне ситуације, преуоквиравање болних искустава, освешћивање позитивних животних искустава у циљу оснаживања ега, уравнотеженост психотерапијског стила у погледу подржавања и суочавања, клијентова посвећеност психотерапијском процесу.

Кључне речи: сузе, плакање, лековитост, психотерапија

¹ Адреса за кореспонденцију: marjantolic@gmail.com

*Стручни рад***САВЕТОДАВНЕ УСЛУГЕ ЦЗОДО
ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ У КРИЗИ****Христина Брђовић¹ и Јелена Радовановић²**

Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, Београд

Апстракт. Циљ овог рада је да прикаже постојеће саветодавне услуге за децу и младе у систему социјалне заштите које се баве интервенцијом у кризи и унапређењем менталног здравља. У истраживању здравља младих (КОМС, 2021) више од 51% младих из узорка наводи да има симптоме умерене или тешке депресије, а више од 34.20% наводи потребу за услугама терапије и саветовања. Радна јединица Центра за заштиту одојчади, деце и омладине, Телефонске линије развија услуге СОС Национална дечија линија, Родитељски телефон, СОС телефон за жене са искуством насиља, саветовање путем чета и онлајн саветовалиште за младе са циљем да одговори на потребе деце и младих на целој територији Републике за бесплатном и лако доступном саветодавно-терапијском подршком. У 2023. години, од укупног броја одговорених позива на НАДЕЛ - 32214, у саветодавне разговоре се развило 7009 позива. Заступљеност тема из области менталног здравља младих као што су страх, анксиозност, усамљеност, самоповређивање, суицидалност, је 25.31% од укупног броја разговора на овој услузи. Теме као што су заљубљеност, партнерски односи, проблеми са пријатељима, присутни су у 21.70% разговора. Разговори на теме злостављања и насиља, пре свега вршњачког јављају се у 15.87% саветодавних разговора. Током 2023. године, број развијених чет разговора био је 3077. Са темама из области менталног здравља, теме као што су анксиозност, депресија, самоповређивање, било је у 23.36% чет разговора. Теме чет разговора су били и партнерски (4.91%), вршњачки (3.42%) и породични односи (3.96%). Онлајн саветовалиште пружило је услугу саветовања за 177 младих људи кроз 733 разговора. У највећем броју, млади се обраћају услед тешкоћа менталног здравља (депресивност, анксиозност, панични напади, самоповређивање, покушај суицида), потом услед тешкоћа у партнерским релацијама (раскиди, недостатак емотивне везе). Значајне теме за младе су биле и развод родитеља, конфликтни односи са родитељима и сиблинзима, затим криза идентитета, као и тешкоће у учењу, организација времена, прокрастинација. У евалуацији која се спроводи од стране независног истраживача, кроз попуњавање анонимних упитника, млади наводе да им је потребна већа доступност услуге, као и могућност за већи број разговора. Изазов је обезбедити одрживости и доступности услуга чет и онлајн саветовања. Деци и младима је потребна могућност избора између различитих услуга. Уживо је теже доћи до подршке него онлајн и телефонским путем. Млади имају потребу за већим бројем сеанси или да више пута користе услугу.

Кључне речи: деца, млади, саветодавно терапијски рад, криза, ментално здравље

1 Адреса за кореспонденцију: hristina.brdjovic@czodo.rs
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-4396-3179>

2 Адреса за кореспонденцију: jelena.radovanovic@czodo.rs
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0426-8455>

*Стручни рад***ТРАНЗИЦИЈА СРЕДЊЕГ ДОБА –
СПЕЦИФИЧНОСТИ ТЕРАПИЈСКОГ ПРИСТУПА
У РАДУ СА ОВИМ САДРЖАЈИМА****Јелена Сладојевић Матић¹**

Универзитет „Сингидунум“, Факултет за медије и комуникације, Департман за психологију, Београд

Анстракт. У овом раду, транзицију средњег доба разматраћемо у контексту аналитичке (јунговске) психотерапије. Карл Густав Јунг сматрао је да психолошки развој траје читавог живота. Такође је сматрао да свака животна фаза има своје специфичне задатке, теме и изазове. Појам индивидуације, Јунг је поставио у центар своје психологије. Индивидуација је природан процес који бисмо најједноставније могли описати као процес путем кога остварујемо своје потенцијале и постајемо оно што истински јесмо. Ми увек индивидуирамо кроз однос и зато је индивидуација релациона категорија, она не постоји у вакууму унутрашњости, увек је подстакнута личним, али и колективним компонентама односа. Јунг је психолошки развој човека посматрао кроз прву и другу половину живота. Сматрао је да су развојни задаци прве животне фазе усмерени на јачање свести и формирање стабилног и кохерентног селфа (Ја комплекс), на усвајање социјалних улога (развој Персоне) као и прилагођавање друштву и култури. То је период у коме смо окренути ка свету, ка спољашњој валидацији сопствених циљева и постигнућа. То је период у коме градимо свој професионални идентитет, развијамо каријеру, успостављамо бројне социјалне односе, партнерски однос, остварујемо се кроз родитељство. А онда наступа нова развојна мена, приближавамо се средњим годинама. Не можемо прецизно рећи када тачно почиње транзиција средњег доба, али је најчешће везујемо за ране четрдесете године. Овај рад се бави изазовима и промена које настају уласком у средње животно доба. Ова развојна фаза често се препознаје као кризна, она захтева да се упустимо у процес интроспекције и конфронтације са извесним ограничењима која, ако се прихвате, могу водити ка целовитијем и смисленијем животу. Средње доба посматрамо кроз процес индивидуације као сржне тачке Јунгове психологије. Бавићемо се личним, али и колективним односно културолошким аспектима транзиције средњег доба. На примерима из праксе приказаћемо ризике и индикаторе психолошке кризе која у овом периоду може наступити. Са друге стране, бавићемо се значајем увида који из ове кризе могу проистећи уколико се промена интегрише на здрав и функционалан начин. Показаћемо да разрешење кризе средњег доба може водити потпунијем психолошком, али и духовном развоју.

Кључне речи: средње доба, индивидуација, криза, транзиција

¹ Адреса за кореспонденцију: jelena.sladojevic.matic@fmk.edu.rs
ORCID: <https://orcid.org/0000-003-3773-4203>

*Стручни рад***ПСИХОТЕРАПИЈСКИ РАД СА ТРАУМАМА****Јелисавета Рогошић¹**

Удружење телесних психотерапеута Републике Србије

Апстракт. Трауматична искуства су распрострањен феномен који је немогуће избећи током људског живота. Најтежа животна искуства обликују људе на различите начине и утичу на ток њиховог живота. Психички одговор на трауматска искуства, а потом и сећања, постао је предмет теорија о настанку и превазилажењу траума. Психотерапије се на различите начине баве прорадом трауматичних искустава. У оквиру телесне психотерапије трауматична искуства се прорађују помоћу техника за рад које подразумевају и вербализацију и рад на емоционалним процесима и телесној свесности, који се на одређени начин одвијају код клијента у зависности од ефекта трауме коју је преживео. Циљ овог рада је да се психолози упознају са начином на који је могуће санирати последице трауматичних искустава, а укључује рад на телу. Од перцепције трауматичног догађаја, потом начина на који се пролази кроз њега и активације читавог тела, нарочито попречно – пругасте мускулатуре, повреде која прати трауматични догађај и одлуке која се доноси након трауме, прорађује се сваки део искуства уз праћење активације аутономног нервног система помоћу видљивих телесних промена. Технике које се користе су: освешћивање припреме на трауматични догађај које је увек праћено несвесним интуицијама, освешћивање емоција које прате трауму, освешћивање снаге коју поседујемо да бисмо је прживели, по потреби враћање дисоцираног страха или беса у тело, трчање на струњачи, ослобађање од беса у складу са заустављеним импулсима у телу, промена сржне одлуке донете након трауматичног догађаја. У току сваког трауматичног искуства могу се издвојити фазе кроз које особа пролази од шока, преко врхунског доживљаја и спуштања у реалност, проживљавања страха и беса, до окретања ка или од других људи и доношења сржне одлуке која нам омогућава да поднесемо последице трауматичног доживљаја. Проласком кроз сваку фазу и радом на телу, постиже се да особа освести не само своје увиде, већ и осећаје који прате читаво то искуство и да их проживи до краја како би нови емоционални процеси могли да почну да се одвијају. Ефекти телесне прораде трауматичних искустава су опуштање напетости и елиминација одређених рефлексних покрета који могу да се јављају након трауматичног искуства, схватање сопствених капацитета на нивоу инстиката, аутоматских вештина и колективног несвесног, могућност адекватног коришћења различитих личних и социјалних ресурса за превазилажење трауматичног искуства, осећај благостања. Клијенти мењају осећај о себи који је настао у тренутку када су се „заглавили“ у трауми.

Кључне речи: траума, рад на телу, сржна одлука

¹ Адреса за кореспонденцију: jelisaveta.rogosic@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1013-4229>

ПОСТЕР ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ

*Оригинални научни рад***КАПАЦИТЕТ ЗА МЕНТАЛИЗАЦИЈУ РОДИТЕЉА
И СКЛОНОСТ КА ВАСПИТНИМ СТИЛОВИМА****Даница Николић Весковић¹**

Универзитет у Нишу, Природно-математички факултет

Јелисавета Тодоровић²

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за психологију

Апстракт. Васпитни стил представља констелацију ставова и понашања родитеља, као и емоционалну климу у којој се одвија интеракција између родитеља и деце. Истраживања су показала да је ауторитативни васпитни стил (висока респонзивност, емоционална топлина и захтеви прилагођени узрасту детета) повезан са бољом регулацијом емоција код деце, мањим проблемима у понашању, већом посвећеношћу учењу и мањом депресијом а да је већи капацитет за ментализацију родитеља повезан са квалитетнијом негом и већом сензитивношћу према деци. Ментализација представља имагинативну менталну активност помоћу које се интерпретирају сопствена понашања и понашања других, кроз њихова осећања, потребе, жеље, уверења, циљеве и разлоге. Олакшава уважавање различитих гледишта у међуљудским односима, боље решавање међуљудских проблема и омогућава већу осетљивост за осећања, жеље и ставове других. Циљ овог истраживања је да испита да ли капацитет за ментализацију родитеља доприноси склоности ка одређеном васпитном стилу. Узорак чини 122 родитеља деце старости до 12 година, 79 женског и 43 мушког пола, старости од 29 до 54 година ($M = 41.18$; $SD = 5.160$). Примењени су инструменти: *Упитник родитељских стилова и димензија* (PSDQ), који испитује ауторитативни, ауторитарни и пермисивни стил (због ниске поузданости, пермисивни стил је искључен из даље анализе); *Упитник за испитивање ментализације* који мери укупни капацитет за ментализацију као и три димензије: ментализација себе, ментализација других и мотивација за ментализацију. Регресионом анализом испитивана је предиктивна моћ димензија ментализације и година живота родитеља за сваки васпитни стил. Предиктивни модел ауторитативног стила укључује године живота родитеља, ментализацију себе и ментализацију других и објашњава близу 22% варијансе овог стила ($R^2 = .218$; $F(3, 118) = 10.972$; $p < .001$). Већи капацитет за ментализацију себе и ментализацију других доприноси већој склоности ка ауторитативном стилу, док ментализација других представља значајнији појединачни предиктор ($\beta(118) = .333$; $t = 3.814$; $p < .001$) у односу на ментализацију себе ($\beta(118) = .232$; $t = 2.649$; $p = .009$). Предиктивни модел ауторитарног стила обухвата све три димензије ментализације и године живота родитеља и објашњава 14% варијансе овог стила ($R^2 = .139$; $F(4, 117) = 4.723$; $p = .001$) док мањи капацитет за ментализацију себе представља најзначајнији појединачни предиктор ($\beta(117) = -.359$; $t = -3.871$; $p < .001$). Мањи капацитет мотивације за ментализацију такође доприноси већој склоности ка ауторитарном стилу ($\beta(117) = -.246$; $t = -2.191$; $p = .030$), као и већи капацитет за ментализацију других ($\beta(117) = .239$; $t = 2.009$; $p = .047$). Закључак је да капацитет за ментализацију значајно доприноси родитељском васпитном стилу, док године живота родитеља не доприносе предикцији. Резултати овог истраживања указују да би конструисање интервенција за јачање капацитета за ментализацију допринело развоју склоности ка ауторитативном васпитном стилу.

Кључне речи: васпитни стилови, капацитет за ментализацију, родитељи

1 Адреса за кореспонденцију: danica.nikolic@pmf.edu.rs
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5899-2422>

2 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9007-6935>

Стручни рад

ПОТРЕБЕ МАЛОЛЕТНИХ МИГРАНАТА И ОДГОВОРИ СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА НИША

Милица Цветковић-Раденковић¹

Центар за пружање услуга социјалне заштите „Мара“, Ниш

Вера Петровић²

Центар за породични смештај и усвојење, Ниш

Милена Ракић³

Центар за социјални рад „Свети Сава“, Ниш

Радмила Дачић⁴

Центар за породични смештај и усвојење, Ниш

Милица Селкић⁵

Центар за породични смештај и усвојење, Ниш

Валентина Игић⁶

Центар за социјални рад „Свети Сава“, Ниш

Даница Вукић⁷

Центар за пружање услуга социјалне заштите „Мара“, Ниш

Анстракт. Миграција је процес који је наглашен и трајно присутан у Републици Србији. Србија је у последње три деценије била суочена са бурним и турбулентним миграционим кретањима. Последњих година термин мигрант најчешће обухвата избеглице из ратом захваћених подручја на Блиском и Средњем истоку који су у великом броју прошли кроз Србију такозваном Балканском руту. Како је систем социјалне заштите Србије усмерен да квалитетно и ефикасно остварује права корисника вулнерабилних група, ту спадају и мигранти. На територији Града Ниша оформљена је радна јединица за малолетне мигранте без родитељске пратње у циљу њихове заштите и збрињавања. У складу са тим циљ овог рада је да се кроз сагледавање њиховог проблема, статуса и функционалности и сврсисходности пружених услуга унапреде начини подршке. Као методолошки приступ коришћена је анализа садржаја деск-метода. Увидом у базу података Центра за социјални рад и Центра за породични смештај и усвојење Ниш утврђен је број малолетних миграната који су затечени на територији Града Ниша и прикупљени су њихови лични подаци за период од почетка 2020. године до краја 2022. године, а који су укључени у систем социјалне заштите. Анализирана су докумената из досијеа који садрже упитнике, закључке стучних тимова, процене, планове заштите, налазе и стручна мишљења о потребама малолетних миграната и извештаје. На овај начин дошли смо до сазнања о потреби деце и младих миграната за укључивање у систем образовања и друге услуге које пружа систем социјалне заштите Републике Србије, а уз процену њиховог најбољег интереса. Импликације

¹ Адреса за кореспонденцију: milicar.soc.rad.nis@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3750-0533>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7103-1629>

³ ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1771-3732>

⁴ ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0821-3370>

⁵ ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9975-1263>

⁶ ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5679-0178>

⁷ ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3112-7490>

студија су у разматрањима активности које су установе за пружање услуга социјалне заштите са територије Града Ниша спровеле у циљу збрињавања малолетних миграната без родитељске пратње. Процењује се да је поред редовних активности које се спроводе у циљу збрињавања малолетних миграната, неопходно додатно унапредити начин и квалитет њиховог информисања о правима, обавезама и услугама које им стоје на располагању.

Кључне речи: малолетни мигранти, услуге социјалне заштите, унапређење подршке

Стручни рад

ПРОФЕСИОНАЛНА ОРИЈЕНТАЦИЈА УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ

Слађана Анђелкоска¹

International Slavic University, Sveti Nikole, N. Macedonia

Апстракт. Школа има велику улогу у одрастању и развоју деце, те се много труда улаже, између осталог, и у унапређење метода професионалне оријентације ученика, међу којима су и ученици са сметњама у развоју. Сврха овог рада је да се истакне улога школског психолога у процесу стручног вођења ученика са сметњама у развоју, кроз израду протокола за професионалну оријентацију ученика са сметњама у развоју. Професионална оријентација одвија се најчешће у оквиру образовног процеса, па се деца са сметњама у развоју укључују у специјално образовање у коме се, поред стицања знања, вештина и способности, прате и промене њиховог инвалидитета. У процесу стручног вођења деце са сметњама у развоју, потребно је прво радити на изградњи и јачању њиховог професионалног идентитета, а затим им дати кратке и конкретне информације о одређеним занимањима. У процесу креирања протокола за професионалну оријентацију ученика са сметњама у развоју, важно је фокусирати се на одређене критичне вредности као што су: самосталност, самоопредељење, социјалне и емоционалне способности, зрелост, отпорност, самоуправљање. У том правцу се предузима низ активности на постизању усклађености личних карактеристика ученика, замнимања и њиховог инвалидитета. Примери активности утврђених протоколом за професионалну оријентацију ученика са сметњама у развоју су: 1. Спровођење тестова за професионално самоопредељење; 2. Организовање сусрета ученика са сметњама у развоју са различитим стручњацима из различитих професија; 3. Помоћ ученицима са сметњама у развоју да пронађу одговарајућу литературу кроз коју ће добити информације о професионалном самоодређењу, врстама професионалних активности, вредностима и мотивима за рад; 4. Активности у којима ће бити наглашен значај психофизиолошких и психолошких ресурса потребних за избор занимања; 5. Активности којима ће ученици моћи да упореде своје психофизичке карактеристике са захтевима одређеног занимања. Приликом избора будућег занимања неопходно је да ученици, као и њихови родитељи, препознају и прихвате одређена ограничења у погледу свог професионалног деловања у будућности. На тај начин биће могуће усмерити интересовање ученика ка занимању која нема контраиндикације и у коме његово здравствено стање и развојни статус неће бити ограничење за њихово успешно професионално остварење.

Кључне речи: професионална оријентација, професионално вођење, професионални идентитет, ученици са сметњама у развоју.

¹ Адреса за кореспонденцију: slaganaangelkoska@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3568-9180>

*Стручни рад***КАПАЦИТЕТ ЗА ПРЕДУЗЕТНИШТВО МАТУРАНАТА
СРЕДЊИХ СТРУЧНИХ ШКОЛА****Александра Штрбац¹**

Национална служба за запошљавање, филијала Зрењанин

Марија Балковој

Национална служба за запошљавање, филијала Нови Сад

Апстракт. Стицање предузетничких знања, вештина и ставова, односно формирање и јачање предузетничке компетенције ученика један је од исхода наставног предмета Предузетништво у средњим стручним школама у нашој земљи. Овај предмет требало би да допринесе да већи број младих буде иницијативан, способан да препознаје пословне шансе у окружењу и показује спремност за одговорно преузимање ризика. У раду су дати резултати истраживања, чији циљ је био да се утврди како матуранти процењују своје предузетничке капацитете. За овај рад коришћен је „Упитник за самопроцену предузетничке предиспозиције“, који се иначе употребљава у оквиру радионице „Психолошки изазови предузетништва“ намењене предузетницима - почетницима који аплицирају за програм за самозапошљавање у филијалама Националне службе за запошљавање. Упитник садржи 20 ставки, а након самопроцене на скали Ликертовог типа, предузетничка предиспозиција испитаника може бити свртстана у једну од 5 класификационих група: изразито ниска, ниска, умерена, висока и изузетно висока. Упитник је попунило 113 матураната Економско-трговинске школе „Јован Трајковић“ из Зрењанина и 65 ученика Техничке школе „Михајло Пупин“ у Новом Саду, октобра 2023. године, када су били на почетку учења градива Предузетништва. Ученици су анонимно одговарали, без података који се тичу демографских варијабли. По самопроцени ученика 5% има изразито високу предузетничку предиспозицију, 40% високу, 42% умерену, 11% ниску и 2% изразито ниску. Након савладавања већег дела садржаја Предузетништва, ученици су поново попунили упитник крајем марта 2024. године. Сада 1% има изразито високу предузетничку предиспозицију, 22% високу, 63% умерену, а 14% ниску. Овакав резултат тумачимо као објективни утицај предмета Предузетништво на реалистичност у самопроцени предузетничке предиспозиције ученика: очекивано, највећи број сматра да има умерене предиспозиције за предузетништво. У информатичким одељењима школе у Новом Саду самопроцена ученика је нешто другачија: 58,11% ученика има високу предузетничку предиспозицију, а 37,7% умерену. Велике могућности транспоновања информатичких занимања у самосталан бизнис, нарочито у Новом Саду као ИТ центру, вероватно су утицале на овакву самопроцену ученика.

Кључне речи: ученици, предузетништво, самопроцена, предузетнички капацитет.

¹ Адреса за кореспонденцију: aleksandra.strbac@nsz.gov.rs

*Оригинални научни рад***СУБЈЕКТИВНО БЛАГОСТАЊЕ И АКТИВНО ТЕЛО: ФАКТОРИ
ОЧУВАЊА МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА¹****Станислава Попов², Николија Ракочевих³, Драгана Брдарих Лека⁴
и Николина Курузових⁵**

Факултет за спорт и психологију „ТИМС“, Нови Сад

Анстракт. У области психологије спорта пуно пажње се посвећује улози физичке активности у очувању и унапређењу менталног здравља, а резултати углавном иду у прилог крилатици да је у здравом телу здрав дух. Додатно, један од најистраживанијих индикатора менталног здравља јесте субјективно благостање, које се дефинише као когнитивна и афективна евалуација сопственог живота. Како се људи сматрају активним учесницима, а не пасивним емитерима у испољавању сопствених емоција, психолози су посебно заинтересовани за стратегије које појединци користе да утичу на своје емоционалне реакције. Емоционална регулација се дефинише као свесни или аутоматски напор појединца да утиче на субјективни доживљај емоција и начин њиховог изражавања. Поставља се питање да ли физичка активност независно доприноси вишем степену субјективног благостања, или пак то чини у интеракцији са стратегијама емоционалне регулације. Како досадашња истраживања дају инконзистентне резултате, циљ овог рада јесте да допринесе одговору на постављено питање. Узорак истраживања је прикупљен у периоду између марта 2022. и октобра 2023. године, а сачинио га је 1061 испитаник из опште популације (67% жена), просечне старости 26.05 (SD=10.00; старосни распон 18-75). Емоционална регулација је операционализована кроз Српску адаптацију ERQ скале, физичка активност кроз Годинов упитник о упражњавању недељне физичке активности у слободно време, а субјективно благостање кроз Кратку скалу субјективног благостања. У циљу провере предикторског доприноса стратегија емоционалне регулације, као и недељног нивоа и интензитета физичке активности на субјективно благостање, спровели смо хијерархијску регресиону анализу. Резултати показују да су стратегије емоционалне регулације и недељна физичка активност независни појединачни предиктори, те да интеракција међу њима није значајна у предикцији субјективног благостања. Конкретно, когнитивна преформулација у позитивном смеру доприноси субјективном благостању ($\beta=.321$, $p<.001$), за разлику од емоционалне супресије која представља предиктор у негативном смеру ($\beta=-.249$, $p<.001$). Виши ниво недељне физичке активности такође позитивно доприноси вишем нивоу субјективног благостања ($\beta=.153$, $p<.001$). Другим речима, физичка активност даје независни допринос субјективном благостању и не представља модератор у односу између стратегија емоционалне регулације и субјективног благостања.

Кључне речи: емоционална регулација, физичка активност, субјективно благостање

1 Напомена. Овај рад је спроведен у оквиру пројекта који финансира Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност, Аутономне покрајине Војводине [број решења: 142-451-2556/2021-01/1].

2 Адреса за кореспонденцију: stanislava.popov@tims.edu.rs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6156-9538>

3 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9105-5714>

4 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5523-8081>

5 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8137-720X>

Оригинални научни рад

РЕЛАЦИЈА ИЗМЕЂУ СОЦИО-ДЕМОГРАФСКИХ ФАКТОРА И СТАВОВА МЛАДИХ О КОЦКАЊУ

Данијела Јокановић¹

Универзитет „ПИМ“, Филозофски факултет, Бања Лука, Република Српска

Барбара Станковић

Факултет за правне и пословне студије „Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

Апстракт. Истраживања показују да се ризична понашања код младих, међу којима и коцкање, појављују већ у раном адолесцентском узрасту. Социо-демографски фактори се, у неким ранијим истраживањима, доводе у везу са склоношћу ка коцкању код младих. Нека истраживања наводе одрастање дјетета у непотпуној породици као већи фактор за појаву коцкања, док неки истраживачи указују на чињеницу да породично окружење у којем је један од родитеља коцкар значајно утиче на склоност ка коцкању код дјеце као и да је ризик за коцкање већи у сиромашним породицама. С обзиром на актуелност теме и значајну доступност коцкарских садржаја са једне стране, те дефицит истраживања на тему коцкања младих на територији на којој је истраживање спроведено са друге стране, циљ рада је био испитати учесталост коцкања код ученика трећег и четвртог разреда средње школе, те утврдити да ли постоји статистички значајна разлика у ставовима о коцкању код испитаника у погледу социо-демографских фактора: пол, број дјеце у породици, ред рођења, образовање родитеља. Циљ је такође био утврдити да ли постоји корелација између перцепције финансијског стања породице и ставова о коцкању као и склоности једног или оба родитеља ка коцкању и ставова младих о коцкању. У истраживању су учествовала 462 ученика средњих школа са територији Бање Луке, 56% мушких и 44% женских испитаника. Испитаници су попуњавали упитник социо-демографских фактора. За испитивање ставова о коцкању креирана је скала од 20 тврдњи. Степен слагања испитаници су исказали на петостепеној скали (од „уопште није тачно“ до „у потпуности је тачно“). Двије додатне честике су креиране за испитивање врсте коцкања и начина на који се укључују у коцкање. Резултати су показали статистички значајне разлике у погледу учесталости коцкања с обзиром на пол. Мушкарци се чешће упуштају у коцкање. Жене најчешће бирају бинго као вид коцкања, док је избор мушких испитаника спортска кладионица паралелно са слот апаратима и бингом. Код женских испитника заступљено је коцкање уживо. Мушки испитаници коцкају на оба начина, уживо и онлајн. Већу склоност ка коцкању имају испитаници који живе у непотпуној породици. Постоји статистички значајна корелација између перцепције финансијског стања породице и учесталости коцкања као и става да коцкање није велики ризик, те да коцкање даје смисао животу. Уочена је позитивна веза између учесталости коцкања код младих и одрастања у породици у којој је већ неко од чланова коцкао. Добијени налази су значајни као полазна основа за сагледавање актуелног стања у вези са учесталошћу коцкања као и ставова младих о коцкању. У том смислу могу дати допринос у подстицању креирање програма превенције зависности од коцкања. Даља истраживања се могу усмјерити на испитивања фактора који су значајни за формирање ставова младих о коцкању са фокусом на перцепцију породичних односа и њихов значај.

Кључне речи: ризично понашање, коцкање, ставови о коцкању

¹ Адреса за кореспонденцију: djokanovic404@gmail.com

Индекс аутора

Сафије, Т.	52, 69	Јовановић, С.	21	Пурић, Д.	42
Анђелкоска, С.	81	Јокановић, Д.	84	Радетић Ловрић, С.	16
Балковој, М.	82	Јошић, С.	15, 27, 31	Радовановић, Ј.	75
Батић Очовај, С.	59	Кабић, Т.	62	Радовић, С.	13
Белић, М.	72	Кнежевић, Г.	42	Радојевић, Н.	48, 64
Белопавловић, Р.	45	Ковачевић, И.	56	Рајић, И.	48, 64
Богдановић, А.	67, 68	Колунџија, К.	14	Ракић, М.	80
Бодрожа, Б.	27, 28	Комленић, А.	57	Ракочевић, Н.	83
Брајовић Цар, К.	18	Контић, М.	58	Ранђеловић, К.	20
Брдарић Лека, Д.	83	Крстић, К.	18	Рогошић, Ј.	77
Брђовић, Х.	75	Кужет, И.	56	Ружић Милунић, Г.	16
Бусарац, А.	12	Куртановић, А.	72	Сејфовић, Х.	72
Видић, Ј.	20	Курузовић, Н.	83	Селкић, М.	80
Влаховић, Е.	25	Лазаревић, Љ.	42	Симијоновић, Р.	17
Влачић, А.	12	Лазаревић, Н.	35	Симоновић, А.	12
Влашковић, А.	71	Лазич, М.	14	Сладојевић Матић, Ј.	13, 76
Војнић Хорват, И.	53	Лазовић, Н.	72	Смиљанић, У.	22
Врањешевић, Ј.	9	Мајсторовић, Н.	54, 55	Сокић, Ј.	62
Врачевић, М.	50	Манојловић, М.	56	Сокол, А.	60
Врцић Амар, А.	72	Миладиновић, А.	36	Станков, Н.	3, 22
Вукић, Д.	80	Миладиновић, П.	33, 45	Станковић, Б.	84
Вукчевић, Б.	52, 69	Миленковић, С.	71	Станковић, С.	42
Гаврилов Јерковић, В.	18	Миленовић, М.	46	Станојевић, Д.	70
Гавриловић, А.	20	Милосављевић, М.	17	Стевић, Б.	12, 22
Гаврилов-Јерковић, В.	14	Милошевић Ђорђевић, Ј.	13	Стефановић Станојевић, Т.	6
Главаш Филиповић, М.	17	Мирковић, В.	20, 24, 27, 28	Стојадиновић, М.	65
Гојгић, Д.	71	Михаиловић, И.	17	Суботић Кривокапић, Ј.	21, 38
Гордић, Ј.	50	Михњак, Ј.	12	Суботић-Кривокапић, Ј.	34
Грујичић, М.	40	Мрђенов, М.	63	Сужуковић, И.	22
Губеринић, М.	51, 65	Муратиду, Х.	10	Талијан Војновић, М.	15
Давидовић Ракић, Ј.	70	Недимовић, Т.	66	Товиловић, С.	45
Дацић, Е.	46	Николић Весковић, Д.	79	Тодоровић, Д.	49
Дачић, Р.	80	Николић, М.	51	Тодоровић, Ј.	51, 79
Демировић, Д.	72	Нинић, В.	39, 44	Тодоровић, Н.	50
Ђигић, Г.	65	Нинковић, М.	27, 29	Тодосијевић, М.	61
Ђурић, А.	18	Новаковић, Б.	40	Тошић Радев, М.	67, 68
Ђурић, Д.	16	Опачић, Г.	13	Тошић, М.	18, 74
Жегура, И.	7, 20	Опсеница Костић, Ј.	6, 21	Трпчевић, И.	59
Жежељ, И.	42	Османи, Д.	27, 30	Хромиш, С.	57
Жуљевић, Д.	33	Остојић Зељковић, С.	73	Цвејић, Б.	36
Зупан, З.	42	Павићевић, М.	70	Цветковић-Раденковић, М.	80
Ивковић, М.	71	Павловић Бабић, Д.	15	Ценерић, И.	15
Игић, В.	80	Панић, З.	17	Чабаркапа, М.	52
Игњатовић, Љ.	17	Панић, Т.	21	Чачић, С.	63
Илић, М.	40	Перуничич, Х.	70	Џамоња Игњатовић, Т.	6, 12
Илић, Н.	21	Петровић Гашевић, Р.	17	Шакан, Д.	54, 55
Јакшић, И.	27, 31	Петровић, В.	80	Шаћири, Б.	38
Јанковић, Н.	73	Петровић, Н.	38	Шолак, Р.	54, 55
Јерковић, И.	14	Попов, Б.	57	Штрбац, А.	82
Јовановић, Д.	49	Попов, С.	62, 83		
Јовановић, Н.	18	Поповић, А.	22		

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

159.9(497.11)(048)(0.034.2)

КОНГРЕС психолога Србије (72 ; 2024 ; Сокобања)

Различитости и кризе [Електронски извор] : психологија пред изазовима савременог доба : књига резимеа / Домаћи научно-стручни скуп 72. Конгрес психолога Србије, Сокобања, 29. мај -1. јун 2024. ; [организатор Друштво психолога Србије] ; [уредници Ксенија Колунџија, Душан Влајић, Милош Стојадиновић]. - Београд : Друштво психолога Србије, 2024 (Београд : Центар за примењену психологију). - 1 електронски оптички диск (CD-ROM) : текст ; 12 cm

Системски захтеви: Нису наведени. - Насл. са насловне стране документа.
- Текст на срп. и енг. језику. - Тираж 20. - Регистар.

ISBN 978-86-89377-64-4

а) Психологија -- Србија -- Апстракти

COBISS.SR-ID 149228809